चौरंग

पुंडलीक नायक
पुंडलीक नायक
पुंडलीक नायक

पुंडलीक नारायण नायक

अेका जुंव्यार जंय

पावणी

मर्णकटो

आनी अेक पोर नागडेंच अुरता

खामसुत्रीं

चौरंग

अेकांकी संग्रह

अपुरबाय
प्रकाशन

C हेमा पुंडलीक नायक
पयली अुजवाडावणी
नोव्हेंबर १९८२

अुजवाडावपी
हेमा पुंडलीक नायक
अपुरबाय प्रकाशन
वळवय, फोंडें
४०३४०१ गोंय

मुखचित्र
दिगंबर शिंगबाळ

छापपी
बांदेकर प्रिंटर्स
कुडचडें - गोंय

मोल
बारा रूपया

तो
जुवान
शेतकामती
धनी

अेक **अेका जुंझार जंय..**

एक कल्पनेंतलो जुवो. जुंव्यावयल्या शेताधडेच्या बांदाचो देखाव. माचयेचे एके कुशीक एक उबार सुवात, जाचेर 'तो' उबो आसा. जुंव्यावयल्या लोकांचो भेस खेळांतल्या वातावरणाक फाव सारको. जुंव्यार येवपी जुवान तरनाटचाचो भेस तांच्या परस वेगळो. आनी 'तो' चो भेस ह्या दोगांयपरस वेगळो.
वगत - दिसाचो. तो उबो आसा.

तो : नमस्कार ! परत एकदां तुमचे मुखार उबो आसां, ह्याच जुंव्याची तीच कथा घेवन. कथेंत बदल कित्याक घडूना हाजी जाप हांव काय दिवंक शकना. बदल घडटलो काय घडचोना ताचीय जाप म्हजेलागीं ना. म्हज्या हातांत आसा फकत घडिल्ल्याची गवाय. बस्स ! इतलेंच. भर दर्यांत बर्फाचो खडो कसो आदले वरीच हो जुंवो उफेता. बर्फाच्या खडचासारकें हाचें भायल्यान दिसता ताजेपरस व्हडलें आंग उदकांत दडलां म्हणपाचें कोणांक खबर ना काय ! संवसारापासून तोडून कुशीक पयस दवल्लेलो हो जुंवो, कोणाचीच नदर मोखून घेना काय ! (सुस्कारता. पयसुल्ल्यान पावलांचो आवाज) हो पावलांचो आवाज ! कितल्या तेंपान ! कितल्या वरसांनी ! घडये इत्सेक फळ धरत. हीं पावलां ह्या जुंव्याक नवे वाटेन व्हरत !

(जुवान माचयेर येता. 'तो' ताका तोखेता) वा! सगळें जुवानपण हाज्या भुजांर देंवलां. अळंकार कशें यौवन हाणे आपणाल्या सर्वांगार केळयलां. घडये आज ह्या जुंव्याचो इतिहास बदलून वचत. तूं ह्या जुंव्यार कसो आयलो असो प्रस्न हाका विचारप म्हळचार हाज्या जुवानपणाचो अवमान केल्लेवरी जातलें.

(जुंवानाचें उलोवप आपले भितरुच. 'तो' हे व्यक्तीकडेन कोणाचो सबंद ना.)

जुवान : म्हजे जबर इत्साशक्तीन म्हाका ह्या जुंव्यार ओडलो. ह्या जुंव्याचेर नदर पडनाफुडें, म्हाका दैवीशक्त आशिल्ली जाल्यार हांव ह्या ल्हारांवयल्यान चलून वतलों आसलों असली गळीतगात्र भिजूड भावना हांवे काळजान रिगोवन घेतली ना. तीं दर्याची ल्हारां म्हाका कशी वगी बसूंक दीत? खिणां आदीं भुजां आशिल्ले म्हजे अवयव वले जाले. म्हजे कुडीचें तारूं जालें. आनीं हो जुंवो म्हज्या दोळयांत तीर जावन आयलो.

तो : आनी जुंव्यार पावल दवरिनाफुडें ताजो सगळो शीण आळवावयल्या उदका सारको निस्तून गेलो. ही भोंवतणची पांचवीचार शेतवड ताच्या मनांत देंवतांच काळजांत थंडाय पातळ्ळी. आपूण खंय आसा म्हणपाचो विसर घालो ताका ह्या प्रसन्न वातावरणांन. पुण खिणभर! (तो च्या उलोपावेळार जुवान विसव घेता तेन्ना मंद सुरावट. उपरान्त अकस्मात एक वाऱ्याची झोत. ते सरशीं शेतांत जोतां आमुडटानाचो आवाज. तातूंत न्हिन्नळप-खरस. जुवान चक्रावता. आवाजाची सुलूस घेता.)

तो : ह्या प्रसन्न वातावरणाक चिरपी हो आवाज हाका सहन जालो ना हातूंत कसलें अजाप! हाणे हेरकडेन खूब पळयलां म्हण हाका हें सहन जायना काय हो आपले जिणेंत पयलेच खेप हें पळयता!

जुवान : भल्लल्या घरार भीक मागपी भिकाऱ्यांचो हो आवाज काय नजों जावन वळ-वळटल्या गुलामांचो हो आवाज! हो आवाज म्हजी स्वस्थताय चाळयले बगर कसो रावत?

(जुवान बांदार चडून पळयता).

तो : ताजे नदरेच्या अस्करांत आयलें तें देंगणा सकयल शेकानशेक पातळिल्लें शेत. थंय चल्ल्या वायंगणाची कमाशी. एके हारीन चल्ल्यांत जोतां. नांगर ओडटात-तासां पडटात. ही जोतां ...गोरवांची ...(तो अडखळता).

जुवान : (कासावीस जावन) हांव कितें पळयतां ! हांव जागो आसां, सपनांत आसां काय धर्तरे भायल्या खंयच्या गिन्यार आसां ! म्हजे दोळे म्हाका फटयनात मू ? हें चल्लां तें जोतपण काय मनीसपणाचे पतन !

तो : ताजें म्हणणें लटीक न्हय. जोतां चलतात पुण तांकां पाडे नात, रेडे नात. जोतांक बांदल्यांत मनशांक. दादलो आनी बायल. तीं नांगर ओडटात नांगर धरपी तांकां बडयां-शिट्टयांनी शेपलायता. सोसूं नजो जावन ते किळांचतात. हुयेली मारतात. तांचें हें न्हिन्नळप सगळो वांठार कंवचेची वस्त कशी फोडून चूरो करता (खिणभर शांतताय. जुवान निर्धारान :)

जुवान : ना. हें म्हज्यान सोसूंक जांवचेंना. ह्या सळसळपी रगताकडेन हांव बेमान कसो जांव ? ह्या पेट्टचा स्वासांक हांव पालोंव कशे ? ही पायांत संचारलेली वीज निखळांव कशी ? आतां हड्डुं फुटलें तरी पर्वा ना, हो आवाज थांबोवपाकूच जाय.

तो : मागीर कळाव कित्याक ?

जुवान : (आड्डून-शेतकामत्यांक) रावात.
(शेतांतलो आवाज थारता)

तो : तांचे नदरेंत पळयल्यो हाणे सवंकळीच्यो वेदना. खिणभर हाणी जोतपण थारायलें पुण खांदावयलीं जुंवा भिरकावपाक ते कशे राजी जायत ? तीं ताणी भंयान अदिक आवळून धल्लीं. एक जाणटेलो शेतकामती बांदार येता. ताजी बागवल्ली मान ह्या जुवानाक कुवाडें घालता.
(बांदावल्यान एक शेतकामती येता. ताच्या खांदार जुंवाभशेन खोरें आडवें आसा.)

जुवान : आरे, आरे हें कितें चल्लां ! (तो कांचवेता) आंगार फांतर बशिल्लेभशेन असो काचाबूल जावं नाका (शेतकामती ताका नियाळटा) दुबावी नदरेन म्हाका असो नियाळूं नाका. सांग, ह्या मनशांक जनावरांप्रमाण वावराक जुपपी हो जुलमी पातशाय कोण ?

शेत : (नमळायेन) जुंव्याचो धनी.

जुवान : धनी ?

शेत : हें धनयाचें शेत. आनी आमी ताचे कामदार. हांव वतां. (बेगोबेग

वचपाक पळयता. जुवान ताका आडायता, ताच्या खांदावयलें खोरें काडून घेता.)

जुवान : राव, असलें काम बंद करात.

शेत : धनी वगी रावचोना. पोटाक दिवचोना.

जुवान : पोटाखातीर कितेंय करशात ?

शेत : कितें जाता ?

जुवान : कितें जाता तें तुमकां आजून कळूंना ?

(शेतकामती नेणारपणान ताका पळयता.)

जुवान : (तिडकून) बंद करात हो वावर.

शेत : ना-ना अशें घडचें ना. धनयान फर्मायिल्लें काम फकत धनयानूच बंद करूं येता.

जुवान : अशें ? खंय आसा तो धनी ?

शेत : तो ऽऽ थंय वावराकडेन आसा. (शेतकामती कूस मारता.)

तो : धनी ! ह्या वेळार हाच्या नदरेच्या अस्करांत आयल्यार जळून गोबोर जायत इतलो हो इंगळो कसो रसरसतो. जांव, नवे कथेक सुरवात जाल्या. ह्या जुंव्याचो इतिहास काळखाकडसून उजवाडाकडेन पावली मारता अशें आतां जायते जाण म्हण्टले. आतां हांव हांगा आसलो वा नासलों सारकोच. कारण गवाय म्हण हांव उरतलोंच. नमस्कार. (तो वता)

(बांदावयल्यान जुंव्याचो धनी येता.)

धनी : अनामिक वाटसुऱ्या ! ह्या जुंव्याचो धनी तुका येवकार दिता. हांव जाणांच आसलों, तूं येतलो म्हणून.

जुवान : अशें ?

धनी : आज दर्याच्या ल्हारांची फडफड वाडिल्ली, मोडाची सुलूस लागिल्लेभशेन. जुंव्या पलतडच्यान आयला ?

जुवान : तुजे मुखार उबो रावपी जुंव्या पलतडच्यानूच आयिल्लो आसूंक जाय.

धनी : कित्याक आयिल्लो ?

जुवान : आयलेबगर रावूं नजो जालें.

धनी : हांव वाट पळयतालों.

जुवान : कोणाची ?

धनी : हांव वाट पळयतालों तो तूं न्हय.

जुवान : मागीर ?

धनी : तूं म्हळचार म्हजी सांवळी. पडवे वरसून आंगणांत पडिल्लें म्हजें पडबींब.

जुवान : म्हाका म्हजें व्यक्तिमत्व आसा.

धनी : तरी लेगीत तूं म्हजी सांवळी. वा अशें समज, तूं म्हळचार कांय वरसां आदिचो हांवूच.

जुवान : हांव तुजे कल्पनेतलें राकेशी जनावर न्हय. हांव अन्यायाचो प्रतिकार करपी.

धनी : कितलो मेरेन ?

जुवान : हड्डें फुटसर, जंय अन्याय रुजवणां आयला ताजीं पाळांमुळां थंय सावन हुमटिल्याबगर म्हजी पावलां मुखार पडूंना.

धनी : तुवें पळयल्यां जायत अन्यायाची झोपां. अन्यायाची रुखां पळोंव ना.

जुवान : आज ह्या जुंव्यार पळयतां तीं सादी रुखां न्हय. म्हारुखां.

धनी : झोपां हुमटून उडोव येता, म्हारुखां न्हय. नसत्यो लटापटी केल्यार हड्ड्यार कोसळत.

जुवान : म्हाका म्हज्या जिवाची पर्वा ना. हांवें हो जुलूम संवसारांत हेरकडेन खंयच पळोंव ना.

धनी : तुज्या नेणारपणान संवसार मोटवो करूं नाका.

जुवान : जोताक बांदतात गोरवांक. तुज्या जुंव्यार बांदतात मनशांक.

धनी : म्हज्या जुंव्यार म्हणपाबदला म्हज्या राज्यांत म्हटल्यार म्हाका अदीक बरें दिसतलें. ह्या जुंव्यार हांव एक राजा कसोच जियेतां. हांगासल्लो कारभार एकाद्रया राज्याभशेनूच चलता.

जुवान : जुलमी पातशाया सारको.

धनी : तूं रागान रसरसता आनी तुका सारकी उतरां फुटनात. म्हज्या वाड्यांत बसून सवकासायेन उलोंवया म्हळयार तूं राजी जांवचोना.

जुवान : ना जांवचो.

धनी : तानेन तुजो ताळो सरडलो. उदक पाणयावीण तुजो जीव वतासो जालो तरी हांगच्या थेंब्यान तूं ओंठ ओले करचोना. न्हय? (जुवान वग्गी) तूं परती जाप दिना हाजोच अर्थ हांव तुज्या मनांतलें उलयलों.

जुवान : म्हाका तुज्या मनातलें समजून घेवपाचें आसा.

धनी : थार धर.

जुवान : (अथीरतायेन) जमचेंना.

धनी : हांव जाणां, तुजें तरणे रगत तुकां थार धरूंक दिना.

जुवान : ह्या जुंव्या वयलो अन्याय म्हाका थार धरूंक दिना.

धनी : सुण्यांत आनी हांगासल्ल्या मनशांत किते फरक आसा जाणा ? म्हाका खबर आसा, तांची सुण्या वांगडा केल्ली तुळा तुकां मानवचीना.

जुवान : कित्याक मानवत ?

धनी : पुण तीं खरेपणानिशीं जनावरांचो वावर करता थंय ही तुळा कांयच न्हय.

जुवान : तांचेकडसून जनावरांचो वावर तूं करून घेता.

धनी : तीं करता म्हण करून घेतां. सुण्यांतलो आनी तांच्यातलो फरक आयकतलो ?

जुवान : सांग.

धनी : सुणें पयलीं भोंकता पुण भाकरेचो कुडको फुडयांत पडटकच वग्गी पडटा. पुण हे लोक भोंकीना. कित्याक जाणां, मागीर मेळटलो तो भाकरेचो कुडको तोंडातलो सुटत म्हणून.

जुवान : हांव ह्या जुंव्यांक जाग हाडटलों. तांचेर चलिल्ल्या अन्यायाची तांकां जाणवीक करून दितलो.

धनी : तुका सांगल्यार पटचें ना. तूं दुसरो तिसरो कोणूच न्हय. तूं म्हजेंच पंचवीस वरसां फाटलें पडबींब.

जुवान : म्हाका एक सांग, तुवे हें कित्याखातीर आडायलां ? आज संवसार खंय पावला ? हो अन्याय आजून चलप म्हळचार मनीस जातीक केदी लज ! तूं ह्या जुंव्यार गोरवांक कित्याक हाडिना ? गोरवांची जोतां कित्याक बांदीना ? तुकां ह्या मनशांची काकळूट येना ? तुका मनशाचे काळीज ना ? मनीसपण म्हणटा ती वस्त रचणाऱ्यान केन्ना तुका दिली ना ?

धनी : तुज्या एकान एक प्रस्नाच्यो जापो म्हजेलागी आसात. तुज्या प्रस्ना भायले आनीकूय जायते प्रस्न निर्माण जांव येतात. तांच्योय जापो हांव तुका जरूर दिन.

जुवान : कळाव नाका.

धनी : हांवें ह्या जुंव्यार जें कितें आडायलां आनी तुजे नदरेंतल्यान तें म्हा-वायट जावन आसा, तें काम हांवें त्याच लोकांच्या बऱ्याखातीर आडायलां म्हण सांगल्यार तुजो कुस्कूटभर लेगीत विश्वास बसचो ना.

जुवान : ना.

धनी : संवसार खंय पावला हें तुजेवरी म्हाकाय एकदां कळिल्लें. पुण त्या कळपाक खूब शिम-मेर आशिल्ली. झणझणीत सत्यापरस तें कळप खूब पयस आशिल्लें. ह्या जुंव्यार गोरवां हाडपाची म्हाका गरज भासना. गोरवांत आनी मनशांत फरक पडटलो तेन्नाच ही गरज भासतली. गोरवां ना म्हण हांव गोरवांची जोतां बांदिना हें आपसूख आयलेंच. जोतांची आनीक एक खबर आसा.

जुवान : कसली ?

धनी : दर जोताक एक दादलो आनी एक बायल बांदतां. तीं दोगांय घोव बायलां.

जुवान : ताजे फाटलो दुश्ट हेत कितें ?

धनी : दुश्ट हेत तूं म्हण, हांव कित्याक म्हणूं ? घोवाक चड काम पडचें न्हय म्हण बायल बेगीन नांगर ओडटा आनी बायलेक चड त्रास जावचे न्हय म्हण घोव चड भार आपूण घेता. परिणाम ? काम खूब खूब बेगीन जाता.

जुवान : कितलें मनीसपण आसा त्या मनशांत !

धनी : तूं हुतहुतेपणां करता. तुज्या तरण्या रगताचो दोश तो. फुडें आयक, वावराची सुट्टकच घोवाक जर भाकरी दीत आनी बायलेक उपाशीं दवरीत जाल्यार बायल हिरांटचाभशेन उडोन वता घोवाच्या आंगार आनी झोपय मारून भाकरी खाता.

जुवान : तुवें ह्या जुंव्यार कोंबया-कुंकडाचे झुजीचो खेळ मांडला.

धनी : तुज्या आनीक कांय प्रस्नांच्यो जापो उल्ल्यात. म्हाका ह्या मनशांची काकळूट येना. येता ती तिडक. मनीसपण म्हणटा ती वस्त म्हाका रचणाऱ्यान न विसरतां दिल्या आनी ती खंय आनी खंयच्या वेळार वापरपाची बेस बरी बुद्दय दिल्या.

जुवान : हो जुंवो न्हय. हो नरक ! हांव ह्या जुंव्याक ह्या नरकांतल्यान मुक्त करतलों.

धनी : हांव तुका तशें करूं नाका म्हणना. कारण हांवें नाका म्हळ्यारूय तूं तसो यत्न केले बगर रावचोना.- पुण तातूंत तुज्या हाताक कांयच लागचेंना. तूं हारतलो. न सावरपा इतलो तूं हारतलो. तांचे मुक्तीचो मारग म्हज्या नाशांतल्यान सुरू जायत अशें तुकां दिसप सभावीक आसा.

जुवान : वगत आयल्यार हांव ताकाय फाटीं सरचो ना.

धनी : ह्या मारगान तूं गेल्यार तांचो मारग मेकळो जातलो ही आशा खरी न्हय. तुजे हे करणेन ह्या जुंव्यांचो कांयच आवशिल ना. म्हाका ना करपाचो जाल्यार ताणी करप. तुवें म्हाका आनी हांवें तुका काबार करप हातूंत तसो कांयच फरक ना. आनी उपेगूय ना. कारण आमी दोगूय हे भुंयेचे न्हय. कितलेय कळवळ्ळे आनी तळमळ्ळे तरी उखलापे. हांव जाची वाट पळयतां ताची वाट ते पळयना. खरें म्हळ्यार गरज आसा ती तांकाच.

जुवान : तांका ताजी जाणवीक ना.

धनी : तांका ताजी जाणवीक जावंची म्हण हांव म्हजे परीन यत्न करीत आसां. पयलीं रस्त्यांचेर तांका गाडे ओडूंक लायतालों. आतां जोतां बांदपाक लायल्यांत. फुडले खेप नवो यत्न. ह्या जुंव्यार मदीं एक तळे आसा. तळ्यार आनी पुलाची कसली गरज? पुण हांव पूल बांदतलों. कसलो जाणा? तळ्यांत गळोभर उदक जाता. गळोभर उदकांत आलतडच्यान पलतडीं जोडयेन शंबरेक मनीस उबे करप. तांच्या भुजांर लाकडांच्यो पाटयो दवरप. मदीं कोंडे दाटावन माती घालप. ह्या पुलावयल्यान लोकांनी येवप वचप. चोवीस वरां एक एकल्याक भुजांर पाटयो पेलून रावपाचें काम. तुकां कशी लागली कल्पना? (जुवान रागान रसरसता.) म्हजी इत्सा आसा, म्हजेकडसून हें काम पुराय जालें ना जाल्यार तें तुवें पुराय करचें. म्हाका खात्री आसा, ह्या पुलाच्या कामाक एकलोय मनीस उणों पडचो ना.

जुवान : (रागान) तूं – तूं मनीस न्हय.

धनी : तुजो राग म्हाका कळटा. तो कुडोय म्हणपाचें लखख बरें म्हाका समजता. (तिडकून) अविचारी मनशा, हांव मनीस न्हय अशें म्हणटना चोवीस चोवीस वरां भुजांर पाटयो घेवन रावप्यांक मनीस म्हणटाना तुजी जीब मात कशी आडखळना रे ?

जुवान   हांव हें घडूंक दिवचोना. म्हजे कुडींत रगताचो निमाणो थेंब आसामेरेन हांव ह्या जुंव्याखातीर झगडटलों. तांचेवयलो जुलूम ना करतलों. तांच्या स्वातंत्र्याची तांकां कल्पना दितलों.

धनी : (हांसता)

जुवान   तुवें म्हज्यो भगल्यो माल्ल्यो म्हण हांव मात लेगीत धील पडचो ना.

धनी : तुज्या भुरगेपणाची काकळूट करीत तितली थोडी ! (उपहासान) स्वातंत्र्याची कल्पना ! (कळवळून) स्वातंत्र्याची कल्पना दिवन उपेग कितें ? स्वातंत्र्याचो घडूंक जाय तो दिस्टावो. दोळे झणझणटा तसलो साक्षात्कार ! पीश्या, तो केन्ना घडोंवक जाता ? काळखांत धडपडटल्याक चूड उबारून वाट दाखोवपा इतलें सोपें न्हय रे तें.

जवान : म्हाका आत्मविश्वास आसा.

धनी : तो आत्मविश्वास न्हय. ती फक्त आव्हान स्वीकारपाची तरणी उमेद.

जुवान : हांव आतां स्पश्ट विचारतां, ह्या जुंव्यार चलिल्लो जुलूम तूं बंद करता काय ना ?

धनी : तूं प्रस्नूच विचारतना चुकता.

जुवान : कसो ?

धनी : पयली गजाल म्हळचार तांचेर चल्ला तो जुलूम न्हय.

जुवान : जुलूम न्हय ? मागीर कितें ?

धनी : तो एक प्रयोग.

जुवान : प्रयोग ? गरीब धाकटचांचें रगत घोटपाचो प्रयोग. तांचे स्वातंत्र्य झोपून घेवपाचोप्रयोग.

धनी : तांकां स्वातंत्र्यूच ना. मागीर झोपून घेवपाचो प्रस्नूच येना.

जुवान : म्हाका दिसता, तांच्या स्वातंत्र्याची सुरवात हांगासुनूच जातली. (हांगा थंय सोदता. ताच्या हाताक खोरें मेळटा.) ह्या दोळचांच्यो मुंडळचो भायर पडचे आदीं... हे म्हजे हात .. शिवशिवपी विखाळे नाग ..

धनी : पिश्या, तुज्या रागाक दोळें नात.

जुवान : तुजें दुसरें कांयच आयकून घेवपाक हांव तयार ना.

धनी : तुकां पस्तावचें पडटलें. काळखांत रखडचें पडटलें.

जुवान : म्हाका दिसता लख्ख उजवाडांत ह्या जुंव्याचें स्वातंत्र्य.

धनी : तुका कसो समजांव ?

जुवान : म्हाका हय की ना इतलेंच सांग, हो जुलूम बंद जातलो काय ना ?

धनी : ना. तूं म्हणटा तो जुलूम बंद करपाचें काम म्हजे न्हय. हांव तें करचोना.

जुवान : मागीर तें काम हांव करतलों.

(जुवान दोनूय हातानी ताजेर खोरें उबारता. काळोख. धनयाची किलांट. रोकडोच उजवाड. धनी सकल पडिल्लो दिसता. रगताळला. खोरें कुशीक वडोवन जुवान उबो.)

धनी : (न्हिन्नळत) तूं–तूं म्हजेच जातीर गेलो.

जुवान : तुजे जातीर ? थूऽऽ तुकां जात आसा ? तुजे करणेंचें पानवळ भोगयलें तुकां. हाजेपरस सादी ख्यास्त तुका फावनासली. हांव तुजे जातीर गेलों ना. निखालस गेलों ना. हांव म्हज्या धर्मान वागलों, काळखांतल्यांक उजवाडा-कडेन ओडपाचो म्हजो धर्म. उजवाडाक उजवाड लेखपाचो म्हजो धर्म ! हांवें ताका पाळो दिलो. जिवाच्या आकांतान हांवें ताका पाळो दिलो.

(नव्या आवेशान बांदार धांवून वता. आड्डता.)

रावात.

(आवाज थारता. तो भाशणाच्या सुरान उलयता) भावानो, ह्या खिणाक तुमी ह्या जुलमांतल्यान मेकळे जाले. वरसान वरसां चलत आयिल्लो तुमचे वयलो अन्यांय आज सासणाचो शिमे–भायरो जालो. जुंव्यार जियेवपी ह्या जुंव्याच्या बाळकांनो, तुमी जनावरां न्हय. मनां काळजां आशिल्लीं हाडा-मासाचीं जितिजागती मनशां. ह्यानफुडें तुमचेलागी अधर्मीपणान आनी अनितीन वागपाचें बळगें कोणांकूच जावंचेना. (कांय वेळ थारून) भिर-कावन वडयात तीं मानेवयलीं जुंवां. तुमचे मानेर गुलामकायेचीं जुंवां दवरपी तुमच्या धनयाक हांवे हांगां धर्तरेर पातळ्ळा. हांगां रगताच्या कोणांत तो निमाणे खीण वेंचीत पडला.

(बांदावयल्यान व्हदळचो शेतकामती भियें भियेत येता. धनी न्हिन्नळटा तें पळोवन काचाबूल जाता.)

शेत : तुयें धनयाक खऱ्यानीच माल्लो ?

जुवान : ताजे करणेन ताका हे फाव केलें.

शेत : आता कितें करप ?

जुवान : पयले सुवातेर, तीं मानेवयलीं जुंवां शेंवटून वडयात.

शेत : पुण कित्याक ? आमी तीं तशींच दवरतांत.

जुवान : नाका, म्हाका सोंसचें ना.

शेत : पुण तांचे बगर आमचें चलचें ना.

जुवान : कशें चलचें ना ? चलूंक जाय. हांवें ह्या जुलमी पातशायाक धर्तरेर आड केलो म्हण तुकां खोस दिसना ?

शेत : तशी खोस दिसून घेवं जाल्यार तूं सांग. घेतां.

जुवान : (अजापान) हांव सांगूं ?

शेत : हय. ह्या धनयांक तुयें सोंपयलो, आतां तूं आमचो धनी. आतां तुजे मर्जीर आमचीं पावलां, पडपाचीं. तुजे आज्ञेर आमच्यो मानो बागवपाच्यो.

जुवान : ना, ना. हें सगळें हावें घडोवन हाडलां तें ह्या खातीर न्हय.

शेत : आतां आमकां काम दी आनी पोटाक पोटभर भाकरी. आमी तुजो जयजयकार करतां.

जुवान : अशीं पिशेपणां करूं नाकात. हांव तुमचो धनी न्हय. एका काळार आशिल्लो तुमचो धनी इतिहासांत जमा जालो. तुमचो तसो धनी आसुंकूच शकना. तुमचे धनी तुमी. तुमचें काम तुमी सोदपाचें आनी तुमची भाकर तुमी जोडपाची.

शेत : अशें कशें ! धनी नासताना हो जुंवो चलूंकूच शकना. आमचे फाटीचो कणोच मोडिल्लेवरी जातलो. आमकां धनी जायच. तूंच आमचो धनी. तुवें तुज्या बळग्यान धनीपद मेळयलां. आदल्या धनयानूय तें अशेंच जोडिल्लें. तुज्या पराक्रमाचीं आमीं तुस्तगींतां गायतात. (घोशणा दिता.)
नव्या धनयाचो जयजयकार जांव ! नव्या धनयाचो जयजयकार जांव ! !
(घोशणा दीत भितर वता. भितर घोशणांचो व्हडलो बोवाळ जाता. जुवान चक्रावता. सगळो जुंवो आपणा भोंवतणी घुंवता अशें ताका दिसता. तो गळितगात्र जाता. धनी न्हिन्नळत, धडपडत उठून बसता जुवानाकडेन आपुलकायेन पळयता. जुवान लजेन मान बागयता. धनी ताका आपयता.)

धनी : हांगा यो.
(जुवान सवकासायेन ताज्या म्हऱ्यांत येता.)
म्हजो पूत तो ? (ताका वेंगांत घेता) अणभवान कळटा ती गजाल वायट न्हय. म्हज्या माथ्यावयलें वजें तुवें आपूण जावन आपणाल्या माथ्यार घेतलें.

जुवान : जुंव्याच्या धनयां, हांव चुकलों ?

धनी : आता धनी तूं.

जुवान : अशें म्हणू नाकां.

धनी : तशें ना म्हणून कांयच फरक पडना.

जुवान : हांवें अशें करूंक फाव नासलें ?

धनी : तुकां आडावपाक हांव असमर्थ आसलों. हांवें सांगिल्लें तें तुजे बाबतींत कुसान कूस खरें उतल्लें, जशें कांय तें सगळें घडपाकूच हांवें तुकां आदीं सांगिल्लें. दुस्मानांचे वध करून प्रस्न सुटूं येतात पुण बऱ्या–मागत्यांची हत्त्या करून प्रस्न सुटनात. तशेंच उरतात वा वाडटात तरी. (कासावीस जाता.)

जुवान : तूं प्राण सोडचे आदीं म्हाका सांग, हांव आता कितें करूं ?

धनी : हांव सांगता म्हण न्हय, तुका तें करचेंच पडटलें. आतां म्हजे सारकोच हांगा वाट पळयत बस. पुण मेल्ले वारी सारको अशे हातपांय गळसाणावन न्हय. येतलो. आज ना फाल्यां, फाल्यां ना परवां तो येतलोच येतलो. पुण मतींत धर, जो येवपाचो आसा तो तुजे म्हजे सारको हो दर्या पेंवून येंवचोना. तो हे मातयेच्या बोंबलेंतल्यान रूजवणा येतलो. स्वतंत्रतायेची घुडी घेवन ह्या जुंव्यार था थय नाचतलो. आनी त्या वेळार मानेंवयलीं जुंवां, बावळ्यो पाकळचो कशीं आपसूक झडून पडटलीं. पुण हें सगळें घडपाक.... (धांप लागता) म्हज्यान आनीक उलोंव नजो. म्हजी निमाणी इत्सा ! तो येवपाचो आसा – ताचेखातीर म्हजें दायज फुडें चल्लें हें म्हज्या दोळ्यां म्हाका देखचें आसा.

(जुवान ल्हवू ल्हवू उठ्ठा. संगीताची लय वाडटा. शेतांतसून घोशणांचो आवाज व्हडल्यान जाता. जुवानांत आतां धनयाचो अवतार संचारूंक लागता. धांवत तो बांदार वता आनी व्हडल्यान आड्डून उलयता–)

जुवान : बंद करात हो आवाज. तुमचो धनी तुमकां फर्मायता. (अकस्मात आवाज थारता) आजपासून, हे बटकेपासून हो जुंवो म्हजे आज्ञेन चलतलो. म्हजे आज्ञेन धोलतलो. एका आंगळाचे चुकीक वांवभर ख्यास्त भोगतली. पोटच्या पोरावरी म्हजे आज्ञेचें पालन हांगा घडूंक जाय. म्हजी पयली आज्ञा — ह्या, मुखार दिसता त्या तळचांत, आलतडच्यान पलतडीं, एके हारीन उबे रावन, खांदार पाटयो घेवन पूल तयार करूंक जाय, आजचे आज. (जुवान राजाच्या झेतान उबो रावता. धनयाचेर नदर मारता धनी समाधानान प्राण सोडटा. जुवान बांदार थीर. बेगीबेगीन 'तो' धांवत येता. आपणाले सुवातेर उबो रावन उलयता.)

तो : सॉरी ! ह्या जुंव्याचो इतिहास परत एकदां त्याच साच्यांत रिगलो. हो खेळ हांगा सोंपपाचो. पुण सोंपना, सुरू जाता. म्हजो नाईलाज आसा. तो येयसर म्हाका हांगां मान सकल घालून वाट पळयत रावूंकूच जाय.

(तो मान बागयता. काळोख.)

तो
स्वातंत्र्य झुजारी
मावशी
समाज सेवक
बापूय
पूत
पयलो
दुसरो
धा / अेक लोक

दोन

पावणी

एका गांवांतलो तिठो. तिठ्याची उंचेली सुवात माचयेचे एके कुशीक. 'तो' (कालपुरूश) आनी उबांतर पडिल्लो एक स्वातंत्र्य झुजारी. 'तो' न ताका गचेक धल्ला आनी ताची पावणी करता. आशी–कुशीक लोक बोवाळटात. 'तो' चें संभाशण फकत स्वातंत्र्य झुजाऱ्याकडेन. लोकांचे नदरेन 'तो' अदृश्य.

तो : ह्या तिठ्यार, आमोरेच्या वेळार बोलसांत बाळगून पैशांचो उबारो हांगा थंय हेडपी हाच्या देशभावांनो, पळयात मातश्यो नदरो वळोवन हो हांवें हाडला माजराचो पिलो कसो गचेक धरून.

(धा–ऐक लोक कुशीक येवन फुतफुततात.)

–माजराचो पिलोसो दिसता खरो.

–शे ! ल्हंव झडिल्लो बुकलो.

–कित्याक माजराचे जातीचो अपमान करता ?

–हीऽऽ हीऽऽ (हांसो)

–देशभाव खंय !

–कोणाचो, आमचो ?

–आमचो कित्याक, देशाचो.
–हालीं देशाच्या नांवार कितेंय खपता.
–(ताका बोट दाखोवन) हें दिसताच न्हय.
–विक्र्याक काय कितें ?

तो : गळचे आदीं हाच्या दोळयांचो मुंडळयो, तुमचे मुखार करतां हाजी पावणी.
तुमी घालात लास-पयली खेप ..दुसरी खेप.
(परत लोकांचें अुलोवप)
–एक एक अजाप.
–हेंच एक अजाप घडपाचें उरिल्लें.
–मनशाची पावणी !
–मनशाचे पदवेक तरी पाविल्याची जावंक जाय आसली.
–(एक वेवहारी सूर) कित्याकूच उपकारचोना म्हणटा ?
–गोरवां राखपाक ? गोरवांनी सोबत.
–फळीं चिरपाक ?
–हो फळी चिरतलो ? हाचीं चिल्ल्यार जायत.
–फळीं ? जळवाक कापटचो लेगीत पडच्यो नात.
–जोताक ?
–जोत धरूंक काय जोताक बांदूंक ?
–दोनाकूय अुपकारपाचो ना.
–मागीर पावोवन व्हरून म्युझीयमात दवरपाचो ?
–तसो कर्तुबी आसल्यार आख्ख्याचे आख्खो दवरूं येतालो.
–आंगण घराची कळा सांगता. तोंडावयल्यान दिसता कर्तुब !
–एका काळावयलो आसूं येता.
–मागीर अितलो तेंप खंय गोबराखाला कुरगुंटी करून आसलो ?
–वळखीचो दिसता ?
–कांय कळना.

तो : समेस्तांनो,
वळखतात मू तुमी हाका ?
वळखना जाल्यार ताची लज जावंक जाय हाकाच, न्हय तुमकां कुस्कूट लेगीत.
पावणेच्या नेमाप्रमाण घडूंक जाय हाचें मेजमाप, पडूंक जाय तागेल्या पदरांत

तार्चें खरें माप. ह्याची वळख घडटकच आंगां आखडावन काडूं नाकात शिरशिरी. भावांनो, हो अेक स्वातंत्र्य झुजारी.

(जोम्यांतले दोग जाण अुलयतात.   बाकिचे ह्यकार दितात.)

पयलो : स्वातंत्र्य झुजारी खंय ! स्वातंत्र्य मेळटकच तें अेक बरें जालें. अुठटा अुठटा तो सांगत सुटलो, आपूण स्वातंत्र्य झुजारी.

दुसरो : झुजारी जाल्यार असो हातपांय गळसाणावन कित्याक ?

पयलो : स्वातंत्र्य झुजारी ! झुजपाखातीर स्वातंत्र्य सवाय आसलें.

दुसरो : झुजारी जाल्यार आतां कित्याक झुजना ? आतां घडना अन्याय ? अधिकारी लांच खाता, पसरकार फसयता, धनीक नाडटा, दिसा धवळ्या चोर मेळत तें सुतलायता, सरकार बासता. हो अन्याय न्हय ? तेन्ना हांच्या तोंडाक गुड्डे कित्याक ?

पयलो : कसले कर्माचे झुजारी ? झुजारी म्हणटा ताची लागणूक झुजपाची मू ? काय बायल भुरग्यांक घेवन संवसार थाटपाची ?

दुसरो : तांकां कोणें तरी आपणाल्या कर्तव्याची जाणवीक करून दिवंक जाय.

पयलो : ती तांकां केन्नाच जावपाची ना. तांची जातूच वेगळी.

दुसरो : पावणी आनी खंय ? खंय कित्याक मोल दिवचें ताचेंय आमकां धंगण ना.

पयलो : असल्या गजालींनी पडप म्हणजे मुद्दम शेणांत फातर वडोवन आंग भश्टावन घेवप.

दुसरो : लास घालचे आदी कळ्ळें तें अेक नशीब !

पयलो : नाजाल्यार विकतें श्राद्ध येवपाचें वांटयाक.

दुसरो : कडसुंया हांगासल्ले. (सगले वतात)

तो : (स्वा. झुजाऱ्याक) पळयलें, तुजें अशुभ नांव पडनाफुडें कानार, तांणीं अुखल्लीं पावलां साबार.

स्वा झु : तूं कित्याक म्हजे फाटीक लागला ? हांवें जें कितें केलें, म्हजें कर्तव्य म्हण केलें.

तो : हेंवूय, कर्तव्यूच म्हजें. कळूंक जाय तुका प्राण दोळयांत दाटचें आदीं, तुज्या वावरा सकट तुजें मोल कितें.

स्वा झु : समजून घेवपाचें ना म्हाका म्हजें मोल.

तो : समजून घेवपाचें आसा म्हाका.

स्वा झु : कित्याक ?

तो : म्हाका विचारपी आसा संवसार. ते खातीर, तयार आसूंक जाय जाप म्हजे लागीं तिनूय त्रिकाळ.

स्वा झु : पुसून वडय म्हज्या कर्तुबांची रेग.

तो : हेंवूय न्हय थोडें. समजता तूं कर्तुबी आपलो आपणांक.

स्वा झु : पुसून उडय म्हज्या जिवितांत जें जें कितें घडलां तें.

तो : वगत आयल्यार बांदिल्लो आसां हांव तेवूंय, करुंक, पुण न्हय अशे सहजतायेन --- कुड्डेपणान.

स्वा झु : नाका, म्हाका अितिहासांत सुवात नाका.

तो : पयली गजाल. जे भुंयेर आसा तूं उबो ती भूंय मानता तो अितिहास ? नियाळचें पडटलें निरखून.

स्वा झु : ते मानू वा ना मानू.

तो : तांची तुका पर्वा ना ?

स्वा झु : ना.

तो : मागीर मांडिल्लो कित्याक तो स्वातंत्र्य यज्ञ ? न्हय ह्याच लोकांखातीर ?

स्वा झु : हय.

तो : अदमास चुकलो तुजो ?

स्वा झु : कसलो ?

तो : केलें एक आनी घडलें दुसरें ! अशें कितें पदरांत पडलें तुज्या ?

स्वा झु : (अडखळून) ना.

तो : तूं समाधानी ना ?

स्वा झु : आसा.

तो : पुराय ना. नाजाल्यार असो पिरंजळचो नासलो.

स्वा झु : (वग्गी)

तो : एक विचारूं ? तुवें झुजून हाडिल्ल्या स्वातंत्र्याचो उद्देश कितें आसलो ?

स्वा झु : विधायक !

तो : कसरत उत्तरांची. जडलो आसूंक जाय तुकां वसो, आतांच्या राजकारणी मनशांचो. उत्तरांच्या बोमाड्यांनी लोकांची फसगत !

स्वा झु : म्हज्या स्वातंत्र्याचो उद्देश आसलो मेकळेपण, समृद्धी....

तो : सांगशीत, तुजें मेकळेंपण, समृद्धी कोणाखातीर ?

स्वा झु : सगळ्यांखातीर ?

तो : सर्वसामान्यां खातीर ?

स्वा झु : अर्थात.

तो : मावशे खातीर ?

(काळोख, उपरांत उजवाड उजवाडांत स्वातंत्र्य झुजारी आनी मावशी गांवांतल्या एका मारगार)

मावाशी : अपेशी रे बाबा तूं.

स्वा झु : मावशे, कितले फावट म्हणशीत अशें ?

कितले फावट म्हणजे ? हे अुतळताप जितले फावट सोंसचे पडटा तितले फावट. तूं अपेशी जितले फावट दोळ्यां दिश्टी पडटा, तितले फावट.

स्वा झु : खऱ्यांनीच तुका दिसता, म्हजेखातीर हें सगळें घडूंक पावलें ?

मावशी : हो प्रस्न विचारताना लज कशी दिसना तुकां ? तुजे खातीर न्हय जाल्यार कोणा आमचे खातीर हें दळीद्र हुंबरो हुवून भितर आयलें ?

स्वा झु : सगळ्या अनर्थाक हांवच कारण ?

मावशी : तूं अेकलो न्हय. तुजेसारके धील तकलेचे कितलेशेच आशिल्ले त्या तेंपार; म्हण हे स्वतंत्र काय परतंत्र म्हणटा तें आयलें.

स्वा झु : स्वतंत्र, मावशे. परतंत्र म्हणटा तें आदलें.

मावशी : तेंच म्हणटां हांव. तें आदलें कितें वायट आसलें म्हण तुमी ताका शीमे भायरें केलें ? आनी हो आतां कसलो भुतांखेळ मांडला ?

स्वा झु : आमी कसो मांडला ?

मावशी : तुमी ना तातूंत. पुण तुमचे खातीर अुठली ना ही भुतावळ ? तुमी मेकळें करून दिलें ना तांका मळ, असो अच्छेव मांडपाक ?

स्वा झु : ते बाबतीत आमचो नाईलाज.

मावशी : तेन्नाय अशेंच म्हणटालो, 'मावशे, ह्या जुलम्यांआड झुजुंकूच जाय. हांकां कशेय भशेन धांवडांवकूच जाय. हें काम केले बगर रावूं नज़ों. कित्या-कित्याची पर्वा ना. म्हजो नाईलाज.'
म्हणटालो मरे अशें ?

स्वा झु : हय.

मावशी : आनी आतांय तशेंच म्हणटा. काळ बदल्ला, तुजीं उतरां तशींच आसा - आदीं रगत सळ-सळावन म्हणटालो, आतां खऱ्यांनीच इलाज ना म्हण म्हणटा.

स्वा झु : मावशें स्वातंत्र्य म्हणटा ताचो अर्थ तुका खबर ना.

मावशी : तू कितें समजलो ? तुका तो बेस बरो खबर आसा म्हण ? भ्रम रे पोरा तुजो तो.

स्वा झु : स्वातंत्र्य म्हळ्यार मेकळेपण. आपले भुंयेंत आपले मठयेंत मेकळेपणान जगप.

मावशी : आपल्या घरांत मेकळेपणान म्हणजे कशें ? अुपाशीं पोटान धर्तरेक पोट तेंकोवन मरे ? मेकळेपण म्हळ्यार मेकळ्या पोटान मेकळें वारें गिळप मरे ?

स्वा झु : मावशे तूं परिस्थिती समजून घेना.

मावशी : म्हाका परिस्थिती बिरिस्थिती समजून घेवपाची कुस्कुट गरज ना. दोळ्यांक दिष्टी पडटा ते हांव अुलयतां. तुगेले स्वातंत्र्य - मेकळेपण म्हणटा त्यो गजाली फकत मतां मागूंक येता तेन्ना बोंबलेच्या देंठापासून आड्डून सांगपाच्यो. सगळीं तड्‌डकां. अेकान अेक फकाणां. स्वातंत्र्य म्हळ्यार कितें तें हांव सांगतां तुका. स्वातंत्र्य म्हळ्यार तांदूळ सवाय मेळप. आनी दुसरेंतिसरें कांय न्हय.

स्वा झु : स्वातंत्र्याचो संबंद फकत पोटापुरतो ना. पोट कोण भरिना ? सुणीं लेगीत भरत !

मावशी : तूं बंदखणींत गेलो तेन्ना तुगेलीं पोरां कशीं पोटां भरतालीं ? सुण्यापरस तांची गत वेगळी नासली. तुज्या जिवार उठिल्लो तो उठिल्लो, पोरांची कित्याक वाट लायली ?

स्वा झु : तेदेवेळार दुसरो उपाय नासलो.

मावशी : उपाय जायते आसले. पुण तुकां अेक्कूय मानवलोना. तुज्या वेळा वयले भुरग्यां बाळकार तेंन्नाय सुखान जियेताले, आतांय जियेतात. तांच्याच नशिबार कितें सुखाचो चाप माल्ला आनी तुज्या कट्टुलार सदासर्वकाळ दुःखाचें आकटें चडयलां.

स्वा झु : पुण हांव तसो दुःखी नाच.

मावशी : कित्याक आपली आपुणूच फसणूक करून घेता ?

स्वा झु : खऱ्यांनीच सांगतां, म्हजेंकडेन पैसो आडको ना ताचें दुःख म्हाकां केन्ना भोगलें ना.

मावशी : असो कितें फातरा काळजाचो तर तूं ?

स्वा झु : तुकां कशें सांगूं ?

मावशी : समजुंया, तुकां भोगना दुःख, जायना खेद, पुण तुज्या भुरग्यां बाळांकूय भोगना ? कसले पदवेक पावयल्यां तांकां ? हांव तुजी कोण न्हय. पुण ल्हानपणा पासून पळयला तुकां. म्हाकाय भोगना ?

स्वा झु : हो म्हजेवयलो मोग तुमी उक्तायतात.

मावशी : मागीर त्या मोगाखातीर तुवें किते केलें रे ? म्हजे खातीर नाका. भुरग्यांखातीर जोडून दवरचें तेदेवेळार त्या उज्यांत पडलो, आख्खें जीवित हुलपावन घेतलें. आनी मागीर जोडपाकूय असमर्थ जालो. आतां ? भुरगीं वाऱ्यार. संवसार उबांतरा. आनी तूं ? पिशांतर.

स्वा झु : मावशे, तुकां कशें समजांव ?

मावशी : कसो समजायतलो ? समजांवक तुजेकडेन मुदलाक आसा कितें ? आनी मतींत धर, म्हांका समजांवक शकना जाल्यार कोणाकुंच समजांवक शकचोना.
(काळोख. उजवडांत - तो स्वा. झुजाऱ्याची पावणी करता.)

तो : समेस्तांनो, हाचेर घालचे आदीं लास, कळूंक जाय तुमकां हाचें मुदलचें मोल. हांव वाजयतां - हाचें मोल शून्य. तुमी चडयात मन मानता तशें, जितलें हाच्या पदराक आसा पुण्य. हाचें मोल शून्यच कित्याक ? अुप्रांसूं येता अेक प्रश्न तुमच्या दोळ्यांमुखार. शुन्यांपरस आंकडो अुणों ना दुसरो देखून. आनी हें ब्रम्ह निर्माण जालां शून्यांतल्यान. (लास वाजयता) हो झुजारी अेका शून्याक पावता : पयली खेप. अेका शून्याक पावता : पयली खेप. (कांय वेळ थांबून) पळय अभाग्या,

ह्या तिठ्यार गोरवां - वासरांचे पावणेक पडटा गिट्टी - खेटी. मारीत हालेटी, जोरगतीन चडटा लास, पुण आतां हालयनात कोण मानो, वळयनात कोण कान-दोळो. सगळयांनी काडळे कानार कंस; न्हय ते ह्या गांवचे अशे तांणी पांगुल्ले भेस.

स्वा झु : म्हजी अशी विटंबना कित्याक करता. ?.

तो : हांव करिना दुर्भाग्या ! ही तुजे विटंबनेची जाणवीकाय तुकां नाजाल्यार अुरशीत तूं तुजेच गुर्मेत गुल्ल, आपणाल्या कर्तुबांची मिरयत फितां.

स्वा झु : हें सगलें घडलां तातूत मिरोवपाचो भाग निखालस नासलो.

तो : मिरोवपी थोडे नात.

स्वा झु : खोलाय नाशिल्ल्या अुदकाक खळखळाट चड. ते तातूंतले.

तो : तेन्नाय अशी आसली वर्गवारी ?

स्वा झु : तशें करपाक फुरसद नासली कोणांक.

तो : नासली जायत तुकां. जायते जाणाक आसली. घेतली तांणीं लाव, तेन्ना आनी आतांय बी.

स्वा झु : व्हांवत्या पाणयांत हात धुवन घेवपी जायते आसात.

तो : आसातूच साबार, पुण तुजे हात म्हेळे कशें ?

स्वा झु : म्हज्याच रगतान भरिल्ले हे हात ! व्हांवत्या अुदकांत हात धुवन घेवपाचे शूद्र मनाचे वृत्तीचो नासलों हांव. आमी व्हांवत्या अुदकांत जिवाची पर्वा करीनासतना अुडी घेतली. तिवूय व्हावतेंत न्हय. व्हांवतेच्या अुरफाटी.

तो : जिखले ?

स्वा झु : जिखले ! जिखले म्हणजे ? जिखपा खातीरूच हें सगळें केल्लें.

तो : जिखतले हाची पुराय आसली खात्री ?

स्वा झु : आशिल्ली.

तो : नाशिल्ली जाल्यार खात्री, रावतलो आसलो अुतल्ले बगर ?

स्वा झु : फायद्या लुकसाणाचो हिशोब मांडपाक स्वातंत्र्य हो धंदो नासलो.

तो : भौशीक सभेंत ताळयांचे हें वाक्य.

स्वा भु : त्या काळार त्या जुल्माआड वगी कशें बसूं येतालें ?

तो : इतलो जुलूम चलतालो त्या काळार ?

स्वा भु : जुलूम ! जुल्मांचो कळस ! जनावरां पाश्ट लेखताले मनशांक
अत्याचार चलताले मनीस कुळयेचेर.

तो : अशें ?

स्वा भु : हयच.

तो : आता अुणे चलतात.

स्वा भु : (वग्गी)

तो : (ताका गचेक धरून खिजळटा) वगी कित्याक ?

स्वा भु : मतींत धर, हांवें अेक जुलूम ना केला; पुण ते सुवातेर दुसरो निर्माण करूंक ना

तो : मावशीबायक समजावंक दिवंक शकलो ना. आनी तिणें सांगल्लां तशें - आपणाक समजावंक शकना जाल्यार कोणाकूच समजावंक शकचोना.

स्वा भु : सगळें म्हज्याच माथ्यार मारूंक सोदता !

तो : न्हय हांव - लोक.

स्वा भु : म्हाका तांची पर्वा ना.

तो : काळजाच्या देठांतल्यान सुटना उतरां. वाजेवन म्हणटा वयलेदरा, पुण तरी लेगीत दुखता देंठ काळजाचो. न्हय खरें ?

स्वा भु : (वग्गी)

तो : (उपहासान) पुण भाग्यवंता, समजूं नाका व्यर्थ गेले तुजे उतळनाप; कश्ट, सोंशिल्ले हाल उपाद्रे. हो समाज - हो देश, तूं समजता तितलो न्हय कृतघ्न ! पळयतात तुज्या मर्णाची वाट सगळे. दोळयांत घालून तेल. समाजसेवकाची आंगवस्त्रां चडोवन भुजांर. तुकां दिसतलें, आपलें शुद्राचें मरण ! न्हय पिश्या, तें अेक निर्वाण ..... महानिर्वाण ! वाऱ्यार घडिल्लें म्हण कितें जालें ! तूं मेल्या उपरांत भरतली अेक जाहिर सभा. ससंडेंत. शोकसभा अेका म्हानिर्वा-णाची. जातली हुकमी दुकांची शिस्तबद्ध परेड तुज्या मडयाक गवाय दवरून झडटलो तुजेर श्रद्धांजलीचो शिवर.
(काळोख)

(आकाशवाणी वयल्यान खबरेपत्राची वितरावणी चल्ल्या)

... "तांच्या मर्णाची खबर आयकून आपणांक आकांताचें दुःख भोगलें अशें मुखेलमंत्र्यांनी म्हळां. ताणी राजकीय मळार केल्लो अमोल असो वावर या देशाच्या फुडल्या कितल्याश्याच पिळग्यांक उपकारा पडटलो" अशें ताणी मुखार म्हळां. शिक्षणमंत्र्यांनी म्हळां, "तांच्या मर्णान देश एका म्हान सुटके झुजाऱ्याक अंतरला." "तांच्या मर्णान समाज सेवेच्या मळार एक व्हडली पोकळी निर्माण जाल्या. ती भरून काडपाची जापसालदारकी आयच्या तरनाटयांचेर आसा" अशें शेतकामत मंत्र्यांनी म्हळां "तांचो वावर जर आमी सहकारान मुखार व्हेलो जाल्यार ती तांकां खरी श्रध्दांजली जातली" अशें सहकार मंत्र्यांनी म्हळां. देशाच्या वेगवेगळया भागांतल्यान तांच्या मर्णाचेर दुःख प्रगटावपी संदेश येत आसात. तांचे पयले पुण्यतिथीदिसा सरकारान तांचो पुतळो तांगेल्या गांवांत उबारचो अशी मागणी ग्रामपंचायतीन एकमुखान सरकारालागीं केल्या. ग्रामपंचायत आपणाले कचेरींत तांगेलें तैलचित्र्य लायतली अशी खबर आमचो स्थानिक वार्ताहर कळयता. कांय शिक्षणीक संस्थांनी तांच्या नांवान शिष्यवृत्ती जाहीर केल्यात.

फाल्यां दनपारच्या अडेच वरांचेर तांची अंत्ययात्रा भायर सरतली. स्मशानभुमीत शोकसभा जातली. सभेंत सामाजिक, राजकी, सांस्कृतिक, शिक्षणिक आनी उद्योगिक अशा सगळया थरांतल्या फुडाऱ्यांची तांच्या कार्याचो गौरव करुन तांकां श्रद्धांजली ओंपपी भाशणां जातलीं. जांकां संस्थेचेवतीन आनी वयक्तीक रूपान स्वातंत्र्य झुजाऱ्याचे पवित्र कुडीक हार घालपाचे आसात ताणी आपणालीं नांवां फाल्यां दनपारां दोन वरां मेरेन अंत्यविधी समिती लागीं दिवचीं अशें समितीन मागलां.

ह्यो खबरो तुमी आकाशवाणीवयल्यान आयकतात.

(स्वातंत्र्य झुजारी मरतकच मसंडेंत अंत्यविधी वेळार जी शोकसभा जातली तिचो देखाव. हार - फुलांनी सजयिल्लें स्वातंत्र्य झुजाऱ्याचें सरणावयलें मडें अर्दकुटें दिसता. धवे मुस्तायकेंतलो समाजसेवक एके कुशीक लोकांक उद्देशून आपणालें पारंपारिक भाशण करता.

स. सेवक : भावांनो आनी भयणांनो, (भयणां नात ती पळोवन काचाबूल जाता. पुण सरायतपणान तोल सांवरता.) आज आमी ज्या मनशाक अंतरल्यांत तो मनीस सामान्य न्हय. तो मनीस सामान्य आशिल्लो जाल्यार सकाळधरयां आमच्या दोनूय दोळयां अश्यो मांडवी - झुवारी व्हांवच्यो नासल्यो.

(सुक्या पातकोडयांक नवो करकरीत लेंस लायता)
ह्या म्हामनशाच्या निर्वाणान आज मळब लेगीत अशें दाटून आयलां. ताका केन्ना रडें फुटत म्हण सांगूंक येना.
(झगझगीत सूर्यप्रकाश)
आज वारो लेगीत दुःखान खंय तरी कुंरगुटी करून बसला आसतलो.
(वाऱ्याची कळ ऽ सारकी झोत.)
सगीत आमची पितरां लेगीत हो मनीस धर्तरी सोडटा म्हण दुकांधारांनी रडल्यां जायत. असो हो मनीस. खरें म्हळचार ताका देवमनीसूच म्हणपाक जाय. हो मनीस आसलो कोण ? पुण हांव तुमकां विचारीन, हो कोण नासलो तें म्हाका सांगात. ताच्या कर्तुबांची वर्णनां करपाक उतरां उणीं पडटात. आनी आशिल्लीं नाशिल्लीं दुःखाच्या लोटान व्हांवून वतात. हो मनीस बरो राजकरणी आसलो. तागेली राजकरणां हांवें सांगपाचीं गरज ना. तीं जाहीरजग आसात. शिक्षणाच्या मळार ताणें केल्लो वावर पळयल्यार ताका एक व्हडलो शिक्षणतज्ञ म्हणपाक जाय. ताणे केल्लीं भाशणां जाणीं जाणीं कान भरून आयकल्यांत ते ते ताका एक उत्तम वक्तो म्हण वळखतात. समाजसेवा तर ताचें ब्रिदूच. तांची समाजसेवा पळयतकूच आमच्या सारक्या मनशांक लेगीत मानो बागवच्यो पडटाल्यो. परिस्थितीन गरीब आसले तरी ते एक अुद्योगपती आसले, हें आमी विसरूक फावनां. कर्मण्ये वाधिकारेस्तु मां फलेषु निष्कांचनम् ही संत तुकारामाची उक्ती ताका ज्युस्ताज्युस्त लागू पडटा. तांच्या वावराचो नियाळ करताना, ते गुणांचे म्हामेरू आनी अष्टपैलु आशिल्ले, अशेंच म्हणूंक जाय. आनी एक विसल्लों, ते एक स्वातंत्र्य झुजारीय आशिल्ले.

हांव जरी धावो अुलोवपी आसलो तरी म्हजे फाटल्यान आनीक जायते अुलोवपी आसात. ते तांच्या कार्याचेर विशेश अुजवाड घालपी भाशणां करतले. तुमी म्हाका हीं चार अुतरां अुलोवपाचीं संद दिली म्हण हांव तुमचे अुपकार मानतां आनी तुमची सेवा घडपाक अश्यो संदी मदीं मदीं मेळच्यो म्हण देवालागी प्रार्थना करतां. (काळोख. अुजवाडांत स्वातंत्र्य झुजारी आनी ' तो ' त्याच तिठचार)

तो : हो आशिल्लो तुका आहेर - श्रध्दांजलीचो. दुबावतलो तूं. हो आपुणूच राजकरणी धुरंधर, शिक्षणाच्या मळावयलें नक्षत्र, समाज सेवकांचो आदर्श,धनी उद्योगपतीचों ! काय दुसरो कोण ? हय, सभाग्या तूंच – तूंच तो. म्हणूंक नाशिल्ले हांवें ? न्हय हे कृतघ्न लोक. जोडी नासताना तुवें दमडी जालो तूं करोडोपती. हुपनासताना राजकारणाचो हुम्बरो तू राजकारणी खांपो. घडपाक हें सगळें सभाग्या, तुकां मरचें पडलें.

स्वा झु : नाका, असलें मरण नाका म्हाका.

तो : मागीर हे धर्तरेर रांवक सोदता अंज्रवर ?

स्वा झु : तांणीं अुबी केली ती जीण म्हजी न्हय. निखालस न्हय.

तो : न्हय, ताणी अुबी केल्या. सासणाची आडवी पुण ती तुजीच जीण तुवें न्हयकारली तरी.

स्वा झु : हो म्हजो गौरव निखालस न्हय. म्हाका तो नाकाय बी. ही चल्ल्या ती म्हजे जिणेची विटंबणा.

तो : अशें म्हणटा तूं. तांच्या राज्यांत समजतात हाकाच गौरवाचे मुकूट. मानाचे तिबे. तुज्या कार्याचें फळ घालतात तुज्या पदरांत हे भुयेचे जागृत नागरीक. माग, तांच्या हातांपायांक बरें माग. कित्याक, तांकाच पेलचो आसा हो देशाभार आपणाल्या मुजांखांदार.

स्वा झु : हे कर्मकट्टे ! देश जाळून वडयतले म्हज्या सरणा वांगडा. ना म्हाका मरपाचें ना.

तो : (खोचून) आसक्ती ! परत अेकदां जिणेची जबर आसक्ती.

स्वा झु : म्हाका जगपाचेंय ना.

तो : मरपाचें ना, जगपाचें ना. तुजे सारको दुर्दैवी मनीस ना दुसरो ह्या खिणाक धर्तरेचे फाटकुळेर. हे संवसारा, अेक मुक्तीदातो स्वतःचे मुक्तीखातीर हे धर्तरेच्या अेका कोनशाक तडफडटा. नदर मारून पळय ताका. ह्या तिठ्यार वाजना ताची पावणी. घडना ताचें मोल शून्यापरस अदोक. दुर्भाग्या, विधात्याक होराय, घाल म्हणजे भीक अेका मुक्तीच्या खिणाची ज्या खिणांत सगळी खंत वितळून वतली बर्फासारखी.... ज्या खिणांत, बिण्ण काळोख विरतलो तुज्या काळजांतलो.... ज्या खिणांत तुजे कुडींतले पंचप्राण अचळय विलीन जातले अनंतांत.

(काळोख. उजवाडांत - वाटेर अेक बापूय आनी तागेलो चलो. चलो बापायक सतायता.)

बापूय : पुता, पळय कितलो कळाव जालो. चल घरा.

पूत : हांव घरा येवचो ना.

बापूय : तुकां जालां तरी कितें ?

पूत : म्हज्या प्रस्नांच्यो जापो मेळ्ळेबगर हांव हांगचो हालचो ना.

बापूय : तुवें तुजे प्रस्न शाळेंत मास्तराक कित्याक विचाल्ले ना ?

पूत : विचाल्लें.

बापूय : मागीर ताणें जापो दिल्यो ना ?

पूत : दिल्यो त्यो पट्टचो.

बापूय : (उश्ण्या रागान) आर्र, येद्या व्हडल्या भुरग्याक पट्टचांचो मार ?

पूत : म्हाका दुखूं ना. म्हजी दुख वेगळी.

बापूय : कसली ?

पूत : म्हज्या प्रस्नाक जाप ना ही.

बापूय : (विशय बदलून) तूं आज खेळूंक वचना ?

पूत : ना.

बापूय : गॅमीक ?

पूत : ना.

बापूय : आज दर्यार म्हावंक गेल्यार लेगीत हांव तुकां उलोंवचो ना.

पूत : हांव वच्चों ना.

बापूय : दोंगरार काण्णां - चुन्नांक गेल्यार सुध्दां जाता.

पूत : ह्या तेंपार काण्णां - चुन्नां खंयची ?

बापूय : मागूस आसूं येता.

पूत : आसल्यारूय म्हाका नाका.

बापूय : म्हणटकच तुका म्हजो जीव खावपाचो आसा तर ? आरे, पुण तूं तुजे प्रस्न तुजे आवयक कित्याक विचारी ना ? तिकाच तुज्या प्रस्नांची चड जाण आसतली.

पूत : ती तुमचेकडेन बोट दाखयता.

बापूय : अशें ?

पूत : हय.

बापूय : (मनाची तयारी करून) बरें ! विचार तुजे प्रस्न.

पूत : फट सांगचे नात मूं ?

बापूय : जलमजात्याचेर अविस्वास ? लक्षणां बरीं दिसनात तुजीं ! विचार,

पूत : ह्या देशाच्या स्वातंत्र्याचो अितिहास सांगात.

बापूय : (बापूय एकदम वग्गी) स्वातंत्र्याचो अितिहास !

पूत : हय. स्वातंत्र्याचो अितिहास. आतां ह्या देशाक सुटका मेळ्ळचा. आदीं कितें आसलें ?

बापूय : (फकणांवरी व्हरून) हो प्रश्न ? हाची जीप शेंबडें पोर लेगीत दीत.

पूत : तुमी दियात. स्वतंत्रताय मेळचे आदीं हांगां कितें आसलें ?

बापूय : स्वतंत्रताय मेळचे आदीं हांगा स्वतंत्रताय नासली. (हांसता)

पूत : बाबा, फकाणां करूं नाकात.

बापूय : तुजो प्रश्नूच फकाणांचो. खरेंच हांगां स्वतंत्रताय नासली.

पूत : म्हणजे कितें आसलें ?

बापूय : म्हणजे (अडखळटा.) म्हणजे आतां पळय तूं असले प्रश्न विचारता तसले प्रश्न तेन्ना विचारपाक मेळनासले. तुकां जाय थंय जायतें उलोवपाक मनाय आसली- फटूय उलोवपाक आनी सतूय उलोवपाक.

पूत : कितें जातालें ?

बापूय : कितें जातालें ? पातशायचे शिपायक धरून व्हरताले.

पूत : मागीर ?

बापूय : एकदां धरतकूच तुजो गुन्यांव शाबीत जातालोच.

पूत : उपरांत ?

बापूय : बंदखण. बंदखणींत बसचें पडटालें. स्वतंत्रताय हें उतर बोंबलेच्या देंठापासून न्हय, जिबेच्या तोंकार लेगीत हाडपाक मेळनासलें. सपनांत लेगीत ना.

पूत : कोणांक स्वतंत्रतायेचीं सपनां पडनासलीं ?

बापूय : [दुबावान] सोंपय तुजे प्रस्न.

पूत : फुडें सांगात बाबा, मनीस कशे जियेताले ?

बापूय : सुखान ! पोट फुटसर, धेंकर सुटसर खावंक जेवंक मेळटालें.

पूत : कोणांक उस्तन्यां वचनासलें ?

बापूय : (तिडकून) तुजे पिरायेक सोबनाशिल्ले प्रस्न तूं विचारता. कोणांक उस्तन्यां वचनाशिल्लें म्हणजे ?

पूत : सगळें हातूंत समाधानी आसले ?

बापूय : समाधान हें मानपाचेर आसता. कांय थोडे असमाधानी आसले.

पूत : कोण ते ?

बापूय : तांच्या नांवाची वळेरी घेवन बसलां हांव ? त्या काळार तांची नांवां लेगीत घेवपाक भिरांत दिसताली.

पूत : कित्याक ?

बापूय : तांची नांवां घेतात तांकांच धरून भितर बसयताले.

पूत : पुण बाबा, ते असमाधांनी कित्याक आसले ?

बापूय : तुकां सांगलें न्हय, समाधांन हें मानपाचेर आसता. तांच्या मतान ह्या देशांत पोटाक पोटभर मेळटा खरें, पुण फाटल्यान भोंकार खोंट पडटा.

पूत : अशें ?

बापूय : हय.

पूत : पुण तशी खोंट पडटाली ?

बापूय : (अस्वस्थ) तुजें चड जालें. नाका आशिल्लीं अवचिन्नपणां नाका रस्त्यार. चल घरा.

पूत : बाबा, म्हाका सारकें सांग, त्या काळार पोटभर खातकच फाटल्यान खोंट बसतालीं ही सत खबर ?

बापूय : पोटाची खळय भरतलो जाल्यार फाटीर मोन्यांनी थोडे वळ अुदेवन घेवचे लागतात, अशी त्या काळार सगळयांची वेवहारी समजीकाय आसली.

पूत : आनी हाकाच तुमी सुखाचें जिणें म्हणटाले ?

बापूय : म्हणटाले म्हणजे ? हांव अेकलोच म्हणनासलों, सगळे म्हणटाले.

पूत : सगळे न्हय, कांय थोडे म्हणनासले.

बापूय : हय .कांय थोडे.

पूत : बाबा, विचारतां म्हण रागार जांव नाकात. विचारूं ?

बापूय : (वग्गी)

पूत : त्या वेळार तुमचेर कितल्यो खोंटो पडल्यो ? अेक्कूय पडलीना ? अशें कशें जायत ! पडल्यो न्हय बाबा ?

बापूय : म्हजेरुच न्हय, सगळयांचेर पडटाल्यो.

पूत : न्हय, सगळयांचेर न्हय. त्या-त्या असमाधानी मनशांचेर पडनासल्यो.

बापूय : तांणी केन्ना घेतल्यो नात. पुण तांका ते परस खर ख्यात भोगली. पातशायन तांका जिणूच नाका केली. शिपायक हात धुवन तांचे फाटीक लागले. तांका तांचे मठये भायरे केले. देशोधडेक लायले. त्यो फाटल्यो गजाली. विसरपाच्यो.

पूत : विसरपाच्यो ? कश्यो ? ते फाटीर पडटाले ते मार तूं विसरशीत ?

बापूय : (वग्गी)

पूत : बाबा, त्या मनशांनी कांयच केलें ना अशें तुमकां दिसता ?

बापूय : खंयच्या मनशांनी ?

पूत : त्या पातशायच्या दुस्मानांनी... तोंडांतलो घांस आनी फाटीवयलो मार जांणी न्हयकारलो त्या मनशांनी.

बापूय : कांयच केलें ना अशें कशें म्हणप ! ते झुजले म्हण तर आमकां ही स्वतंत्रताय पळोंवक मेळ्ळी.

पूत : नाजाल्यार मेळची नासली ?

बापूय : तेन्नाची जुलमी शक्ती पळयल्यार नाच म्हणचें पडटलें. ताणीं त्या मनशांनी देशाखातीर खूब केलें.

पूत : बाबा, तुमी देशाखातीर कितें केलें ?

बापूय : (आकांताचो कांचवेता) हांवें... हांवें देशाखातीर कितें केलें ? एक पूत हो प्रस्न आपणाल्या बापायक विचारता ? खरेंच, हांवें कितें केलें काय ह्या देशांखातीर ? म्हणजे तशें दर एकल्यान कितें तरी करचेंच पडटा ? ही नैतीक जापसालकी ताका अुखलची पडटा ? आपणाल्या देशाखातीर ? म्हजो देश ! मागीर हांवे म्हज्या देशाखातीर कांयच करूंक ना अशें कशें ? हांवे म्हज्या बापायखातीर, आवयखातीर, भावडांखातीर, भुरग्यांबाळांखातीर कितें ना कितें तरी केलें. पुण देशाखातीर ? आपल्याच रगताचो पूत असो प्रस्न केन्नातरी विचारतलो अशी सुलूस आदींच लागिल्ली जाल्यार, कितें तरी करूं येतालें. अवश्य करूं येतालें. पुताखातीर. म्हजी जीण - सगळी जीण ह्या पारतंत्र्याच्या सांवदाखाला पोसली. जायतेदां झिडपली. पुण केन्ना हाय म्हळें ना. सोंशिकपणान न्हय, भिजूडपणान. स्वस्तताय ना जातली म्हण धास्तावलों. उबांतरा पडटलो म्हण संवसार, भियेलों. म्हजे पुरतो विचार केलो हांवें. आपसुवार्थी विचार, पुरुशार्थाक लाशें लावपी. कोंडांतल्या किडचाचो हीण विचार. पारतंत्र्यांतले किडे आमी स्वतंत्रतायेंत पांखां फुटिल्ली पिसोळीं जालीं आनी कोंडातले जिणेंक विसरून गेले. देशाखातीर, पुता, देशाखातीर तुज्या कर्मदळिद्रचा बापायन कांयच केलें ना. रगतेल्ल्या खिणांबगर म्हजे हे हात अशे निवळ उल्ले.

पूत : निवळ न्हय बाबा, सासणाचे म्हेळे उल्ले. बाबा, देशाखातीर केलें ना. जांणीं देशाखातीर सगळचाचेर उदक सोडलें तांचे खातीर तरी तुमी कितें केलें ?

बापूय : ना पुता. (कांय वेळ पूत वग्गी. बापायक ताचे मोनेपण असह्य जाता) उलय, उलय पुता.

पूत : बाबा, तुमी म्हजे बापूय म्हण कसल्या उजळ माथ्यांत भोवूं हांव ?

बापूय : म्हज्या पातकांचो हिशोब मांडपाक तूं म्हगेर जल्मांक आयला.

पूत : बाबा, ते स्वातंत्र्य झुजारी खंय आसतात ?

बापूय : कोणाक खबर ? आतांच्या सरकाराक लेगीत खबर ना.

पूत : ते कितें करतात आसूंक जाय ! कशे जियेतात आसूंक जाय !

बापूय : कोणांक खबर !

पूत : बाबा, म्हज्या प्रस्नांक अश्यो जापो दिवचे बदला तुमी कित्याक सांगनात, ह्या देशाक अितिहासूच नासलो. हांगा केन्ना कोणाचेर अन्यांय जालोच ना. कोण चेपलोच ना. कोणाचें रगत सांडलेंच ना. कोणाचें गठ्ठण जालेंच ना. पारतंत्र्याचो काळोख हांगा केन्नाच नासलो. सूर्या चंद्राचें जे दीस धर्तरेक दर्शन जालें त्या दिसा मेरेन ह्या देशार स्वातंत्र्याचो लखलखीत उजवाड पडटालो तो आजून मेरेन पडत आसा.

(काळोख. उजवाडांत आदल्या तिठ्यार स्वा. झुजारी आनी ‘ तो ’. स्वा. झुजाऱ्याक नवो नेट आयला. ‘ तो ’ थीर.)

स्वा झु : तुवें पळयलें ? म्हजे मुक्तीचो खीण कॅण कसो लख्ख जावन गेलो. आतां मरन हांव. खंतीविरयत मरन. हांवें जें केलें तें फुकट गेलें ना. जाचीं बियां आमी मोखलीं तीं - ती खंयचे तरी पिळगेच्या काळजांत रूजलीं. जातलो, त्या बियांचो एकदीस मळबाक भिडपी म्हारूख जातलो.

खूब जालें ! म्हज्या सारकिल्ल्याक माथ्या - बोडावयल्यान पुरो जालें !

म्हज्या कर्तुबाची जाप दिवपाक हे धर्तरेर खंयच्यानतरी एक आवाज उठटा. हें थोडें न्हय. ना, ही भूंय अशी नीस् नपुंसक केन्नाच जांवची ना. हे भूंयेचो तो वाजुंडो धर्म न्हय. आतां चलता त्या अधर्माच्या तळाक एक धर्माचो झरो आसा. एक ना एकदीस ताची न्हय जातलीं, दर्यो जातलो, सागर जातलो. म्हज्या मुक्तीच्या खिणान तुजें तोंड बंद केलें. खूब - खूब व्हांवलों तूं. हिसपा भायर व्हांवलो.

उलय आतां. कवड्यापोराक कसो पिसूड म्हाका. नाचय म्हजे मुखार म्हज्या पातकांच्यो घुडयो. हुबय म्हजी जीण वाऱ्यार. पातळय उक्ताडार. वाजय - वाजय म्हजी पावणी. शून्याक. शून्याक ? हय. हें विश्व, हो संवसार निर्माण जाला त्या शून्यांतल्यान. तेंच म्हजें मोल. दुसरें आसूंक शकना. हांव कुस्कूट मोलाचोय न्हय ? ह्या देशाच्या शिरंतरांतलो हांव अेक रगताचो थेंबो. म्हजें अस्तित्व न्हयकारतलो तूं ? अधिकार ना तुकां. तोंड ना.

तुजें तोंड बंद म्हजे पुरतें, म्हजे खातीर, सासणाखातीर. हांव जिखलों. आरे जिखपा खातीरूच हें सगळें होमखण पेटयिल्लें. सगळया अन्यायाचो लासून धूप करून जैत जोडपाक (भावनावेगांतल्यान भानार येता) न्हय, पुण हें सगळें मिरोवपाक न्हय. (ताचे पाय धरता) चूक जाली म्हजी. भोगशोय म्हाका. हे धर्तरेचो सोपूत घेवन सांगता, हें सगलें केलें - न्हय, घडलेंच तातूंत मिरोवपाचे भावनेचो सुपुल्लो अंशूय नासलो रे. निखालस नासलो. ही सेवा. निस्वार्थी-पणाची सेवा रुजू करून घे.

(काळोख)

१९८० त आकाशवाणीचे अखिल भारतीय नाटकां सर्तित 'आकाशवाणी पुरस्कार' लाबून साबार भारतीय भासांनी अणकारीत जावन नाटकांचे राष्ट्रीय कार्यावळींत प्रसारीत जाल्लें लघुनाटच.

तो
धनी
मॅनेजर
ती
बापूय
पयलो
दुसरो

मणकटी

अेके न्हंयेधडेर अुबार असो कटो दिसता. तोच मर्णकटो. उदकाचो खळखळ, सुकण्यांचो आवाज. कटचां कुशीक कटचाचो धनी बसला. कांय वेळान कुशीच्यान पावलां वाजतात. तो येता. घामेला.

तो : हांव आयलां.

धनी : येवपाचोच.

तो : हांवें तुजी पेपरांतली जायरात वाचली.

धनी : सगळेच वाचतात.

तो : म्हाका दिसलें, तुमी म्हाका वाट दाखयत.

धनी : अवश्य. म्हजो धंदोच तो.

तो : धंदो ?

धनी : हय. आयच्या काळांत धंदयाच्यो मर्यादा खूब विस्तारल्यात. गरजे प्रमाण नवे नवे धंदे तयार जातात.

तो : हांव जिणेंत खूब निरशेलां.

धनी : तुजी पिराय कितली ?

तो : पंचीस वर्सां.

धनी : तुजी तोखणाय करूंक फाव.

तो : कित्याक ?

धनी : ह्या संवसारांत वीस वर्सां भितरूच मनीस निरशेतात. पंचीस वर्सां म्हळचार तुवें बरोच तग माल्लो.

तो : खरेंच. म्हाकांय तशेंच दिसता. हांव आजून मेरेन कसो जितों आसा ताचेंच अजाप दिसता.

धनी : ताचो उपाय म्हजेलागीं आसा.

तो : तेचखातीर तर हांव इतली वाट माड्डून हांगां आयलां.

धनी : तुजी फावट फुकट वयची ना.

तो : एके फावटीन जातलें ? काय परत येवचो पडटलो ?

धनी : परत परत फावटी मारून घेवपाचे धंदे दोतोर आनी आदोवगादांचे. हांगासर पयली फावट तीच निमणी फावट.

तो : तूं खांपो धन्वंतरी दिसता.

धनी : प्रभूची लीला !

तो : फी आसतली न्हय ?

धनी : दर एकल्याक पोट आसता.

तो : हय. त्या पोटानूच म्हाका हो मार्ग दाखयलो.

धनी : ना. पोट मार्ग दाखयना. पोट निर्माण करता प्रश्न.

तो : हय. ह्या पोटानूच जगचें काय मरचें हो प्रश्न निर्माण केलो.

धनी : बेकार ?

तो : सामको बेकार. दुःख विसरपाक सिगरेटचें पोंतेर ओडटलो जाल्यार दमडी ना. पुण तुगेले फीची वेवस्था केल्या हांवें. कितले जातले ?

धनी : सावकासायेन. धंदो जरी आसलो तरी पैसो होच म्हजो उद्देश्य न्हय. पिडेस्ताचें समाधान हीच म्हजी खरी जोड !

तो : आयच्या काळांत ही गजाल मेळपाक खूब कुस्तार. वचत थंय फटींगपणां !

धनी : तूं चड फटावलो ?

तो : जिणेंत सामको नागवलों. सगळे धोंगी. दिसता, एक एकल्याचें रुपडें टराटर पिंजून वडोवचें.

धनी : मागीर खंय अडटा?

तो : हात मोटवे पडटात.

धनी : हात लांब करूंक मेळनात?

तो : हात लांब करूंक मेळटात–खोमसाचे.

धनी : तूं खऱ्यांनीच म्हजेकडेन येवपाक योग्य आसलो. तुकां कोणे कोणे फटयलो?

तो : कोणा कोणाचीं म्हण नांवां घेंव? पयले सुवातेर ह्या संवसारांत जल्मांक घालून म्हाका आवयन फटयलो.

धनी : खरेंच "ह्या" संवसारांत तुकां जल्मांक घालपाचोच न्हय.

तो : आतां एकूच भरवंसो आसा. तुजेकडसून. तूं म्हाका फटोवचोना हाची खात्री आसा.

धनी : तुजी खात्री पटली हेंच म्हज्या धंदयाचें व्हडपण. तुजे खातीर हांवें दुसऱ्या संवसाराची तजवीज केल्या.

तो : फी आदीं दिवपाची?

धनी : अर्थात आदीं पुण इतली ताकतिक नाका.

तो : इतलीं स्पश्टपणां लेगीत ह्या संवसारांत पळोवपाक मेळनात.

धनी : तुजे खातीर ह्या दुश्ट संवसाराचीं दारां सासणां खातीर बंद करूंया.

तो : ह्या पाडंग संवसारांत म्हजे खातीर कोणेंच दार काडलें ना.

धनी : शिक्षणाचीं दारां तुजे खातीर बंद आसलीं?

तो : तीं उक्तीं आसून फायदो कितें? संडासाच्या दारांचो उपेग जालो तितलो लेगीत जिणेंत शिक्षणाच्या दारांचो उपेग म्हाका जालो ना.

धनी : बरोच दुखावला.

तो : दुःखा बगर दुसरें कितें आसा ह्या संवसारांत?

धनी : मागीर सुख म्हणटा तें खंय रावता?

तो : तेंच तुकां विचारपाक आयलां हांव.

धनी : बरेभाशेन. सासणांखातीर त्या सुखाचें दार हांव तुकां उकतें करून दीन.

तो : म्हाका उमळशीक लागल्या.

धनी : तुकां मातसो थार धरचो पडटलो.

तो : चड वेळ?

धनी : ना.

तो : जाय जाल्यार चड फी दिवपाक हांव तयार आसां.

धनी : ताची गरज ना.

तो : सगळ्याक अशेंच चलता.

धनी : जाणां हांव. पुण हांगां तशें चलना. हें जिणेचें निमाणे तोंक.

तो : निमाणे तोंक ?

धनी : हय. सामकें निमाणे. हांगां सगळ्या दुःखाचो अंत जाता.

तो : आनी सुखाची पालय दिसता, न्हय ?

धनी : तुजो पुनरजल्माचेर विस्वास आसा ?

तो : ना.

धनी : मागीर हांगां दुःखाचो अंत जाता हेंच निमाणे सत्य.

तो : (दुबावता)

धनी : तुज्या काळजांतली ती आशेची मिमाणी कीट पालोवन वडय. ते किटी वांगडा तुजें दुःखूय वाडीक लागतलें.

तो : तूं कितें सुचोंवक सोदता ?

धनी : तुज्या भल्याचें.

तो : हांवें कितें करप ?

धनी : (कटयाकडेन बोट दाखोवन) म्हजो कटो तुजेखातीर सज्ज आसा.

तो : कटो ?

धनी : हय. मर्णकटो !

तो : (कांचवेता.)

धनी : कसल्या जीवनाचे आसक्तीन इतलो कांचवेलो ?
(तो कडेक वचून कटो नियाळटा)

तो : हे न्हंयेधडेर हो कटो कित्याखातीर बांदला ?

धनी : दुःखी जिणेंतल्यान मुक्ती जोडपाक.

तो : जीव दिवपाक ?

धनी : हय.

तो : तुज्या धंदयाचें स्वरूप कितें ?

धनी : खंयच्याय धंदयापरस म्हजो धंदो उक्तो. हेर धंदयासारकीं तातूंत फटींगपणा नात.

तो : ह्या कटयावयल्यान जीव दिवप?

धनी : हय. पुण त्या आदीं म्हजो फी फारीक करप.

तो : दुडू फारीक करून जीव दिवप्याक एक तर पिशें लागूंक जाय.

धनी : हय. मनशाक मर्णाचें लेगीत पिशेंच लागता. तुंवूंय ताका आडवाद ना.

तो : हांव हांगां जीव दिवपाक येवंना.

धनी : हांगां आयिल्लो दर एकलो हेंच सांगतालो.

तो : आनी मागीर ?

धनी : आनी मागीर आपखोशयेन ह्या कटयावयल्यान जीव दितालो.

तो : जीव दिवपाचोच जाल्यार कितले उपाय आसात. वीख खांव येता. बांयत घालून घेंव येता. रेल्वेच्या रुळाचेर मान दिंव येता.

धनी : पुण तातूंत धोको आसा. समज, तुंवें वीख खाल्लें जाल्यार पयल्याच धपक्याक तूं सोंपतलो म्हण कितें भरवंसो आसा ? आयच्या काळांत विखांत लेगीत भेसळ आसता. बांयत घालून घेवप सोपें पुण तेचप्रमाण बांयतल्या मनशाक वांटोवपूय सोपें. अशा वेळार बुडटल्याक वांचोवपाचो लोकांक मोटो किंवाटो येता. आनी रेल्वेच्या रुळार मान दिवप म्हणटा तें एक फकाण. ह्या देशांतल्यो रेल्वे अमुकूच वेळार येतल्यो म्हणपाचो कितें भरवंसो आसा ? ह्या सगळया उपायांत रीस्क आसा. हांगां तशें ना. ह्या मर्णकटयावयल्यान एकदां उडी घेतली की खलास. मर्ण हो एक पवित्र खीण. तो खीण जोडटाना कुडीक वेदना भोगप योग्य न्हय. मर्णकटयावयलें मर्ण खऱ्यांनीच भाग्याचें. म्हण चडशे मर्णकार हांगाच येतात. आनी तातूंत उडी मारतकूच उदकाक तेंकचे आदींच तुजो जीव गेलो जाल्यार तुजेसारको भाग्यवान तूंच.

तो : मागीर मेल्या उपरांत कितें ?

धनी : मेल्या उपरांत कितें ? ह्या प्रश्नांक मरतल्याचे नदरेन कसलें म्हत्व आसा ?

तो : मढयाचें कितें ?

धनी : तें जिते आशिल्ले मनीस पळोवन घेतात. तूं भियेंव नाका. मर्णकटचावयल्यान जीव दिल्ल्या मनशाचें मढेंच मेळना.

तो : मेळना म्हणजे ?

धनी : सकल न्हंयेंतल्या उदकांत भुकेल्लें नुस्तें आसा. हाडां लेगीत ना करता.

तो : इतली लक्तुबाय करून वाडयिल्लो हो देह नुस्त्याच्या तोंडान दिवप ?

धनी : हांगां उपाशीं देह सुण्याचे भकीक घालचेपरस मेल्या उपरांत नुस्त्याच्या तोंडात दिल्यार कितें वायट ? आनी देहाक विटिल्ल्या मनशान.

तो : हांव ह्या संवसाराक विटलां.

धनी : अर्थ एकूच. ह्या संवसारांत तुज्या देहाक सुवात ना. मागीर त्या देहाचें मेल्या उपरांत कितें जातलें हाची चिंता किल्याक ? त्या म्हाकविची गजाल तुकां सांगतां. ताणे जिवितभर नुस्त्याचो मोग केलो (खालें ह्या अर्थान) निमाणी मरताना लेगीत नुस्त्याचो कांटो गळचांत आडखळिल्ल्यान मेलो. ताच्या मृत्यू-पत्राप्रमाण ताचें मढें न्हंयेंत नुस्त्याचे भकीक घातलें. केदो व्हड विचार ! जांच्या मांसार आपली कूड पोसली तीच कूड अखेर तांकांच ओंपली. आनी अजाप म्हळचार त्या न्हंयेंतलें नुस्तें जाणी जाणी खालें ते ते कवी जाले.

तो : त्या प्रसिद्ध कविचें नांव कितें ?

धनी : कविच्या जीवनांतल्यो फक्त असल्योच घटना मतित धरपाच्यो आसतात. तांचीं नांवां आनी कविता न्हय.

तो : तूं कितेंतरी कल्पने भायलें सांगता.

धनी : देखुनूच इतले पयस सावन लोक हांगां येतात.

तो : तुजे पेपरांतले जायरातीचो अर्थ कितें ?

धनी : तुंवें जायरात सारकी वाचिल्ली दिसना.

तो : बेसबरी वाचल्या. 'तुमकां जीव दीन दिसता ? आमकां मेळात'

धनी : मागीर ?

तो : म्हाका दिसलें, तूं जीव दिवंक सोदतल्यांक कसलो तरी मार्ग दाखयतलो.

धनी : तुकां आदींच सांगलां, म्हजो धंदो अुकतो. सामको उकतो.

तो : तुज्या धंदचाक लायसन आसा ?

धनी : लायसन नाशिल्ले अशे कितले धंदे चलता.

तो : कायद्यान आत्महत्याकरप हो गुन्यांव हें तुका खबर ना ?

धनी : आत्महत्या करतना वांचलो जाल्यार गुन्यांव मेलो जाल्यार मुक्ती !

तो : तुजेर खुनाचो आळ येवंचो ना ?

धनी : कसो ?

तो : पुलीसांक कळयार ?

धनी : पुण पुलीस हांगा पावतले कशे ? तितल्या पेस येवन खुनाचे धागेदोरे हुस्कुवपाक पुलीसांक घरदार, संवसार कांय ना म्हण समजलां तूं ? आनी वचन थंय संप, मोर्चो, हरताळ चलताना पुलीसांक आडवाटेन येवपाची गरजूच किते ? आनी आयलेच जाल्यार बोलप घट करून वतले. तांकां तरी तांतांचो पातसो कित्याक बादचो ?

तो : हय, तें म्हज्या दोळ्यांनी देखलां हांवें.

धनी : अणभव आसा मरे ? मागीर असो कूड खबर आसून खूळ कित्याक पांगुरता ? आनी म्हाका अेक सांग–आत्महत्या हो गुन्यांव हें कोणें थारायलें ? तांका केन्ना आत्महत्येची गरज भाशिल्ली ? जीव दिवपाचें म्हत्व पटोल्लें ? समजुंया, त्या कायदे पंडितांच्या जाग्यार आज तूं आशिल्लो जाल्यार कसलो निर्णय घेतलो आसलो ?

तो : हांव आत्महत्येक चडानचड उत्तेजन दितलों आसलों.

धनी : म्हणटकच 'जीव दिवप गुन्यांव' हो कायदो काळाभायरो जालो ना ?

तो : ह्या संवसारांत जल्मांक येवपूय गुन्यांव आनी मरपूय गुन्यांव.

धनी : आतां फाटले उगडास काडून चित्तांत अशांती निर्माण करं नाका. मन नितळ कर. आतां तूं अेका नव्या संवसारांत पावल दवरपाक मुखार सर.

तो : (कांचवेन) ना. ह्या कट्ट्यावयल्यान जीव दिवपाक म्हज्यान जांवचेना.

धनी : पिसो ! हो कटो सादो न्हय. नव्या संवसाराचें प्रवेशद्वार. थंय उबो रावन पळय. माथ्यावयले सुकें मळब तुका निमाणो आशिर्वाद दितलें. न्हंयचे देगेवयलीं झाडां तुकां खांदयो हालोवन निमाणो निरोप दितलीं. झाडांवयलीं सुकणीं तुजेखातीर निमाणी प्रार्थना म्हणटलीं. आनी सकयलें खळखळटें निळें न्हंय संवसारान तुजें आवयन तुकां घेतलेना तितल्या मोगान तुकां अचळय गोपांत घेतलें.

तो : (गोंदळून) ना ! (कांयवेळ दोगूय वगी) जाय जाल्यार हांव तुजी फी फारीक करतां पुण म्हाका मरणाचो फोर्स करं नाका. म्हाका मरपाचें ना. तुजी फी घे.

धनी : शिकनासतना लेगीत टर्म फी फारीक करची पडटा ती कॉलेजची. मर्णकटचार असलीं नाडंगपणा चलनात. तुकां मरपाचें नासल्यार तुज्यान परत वचूं येता.

तो : खऱ्यानीच ?

धनी : हय. हांवें तुकां बांदून थोंडोच घाला.

तो : (वचपाक वता. थारून) पुण तुकां भिरांत दिसना?

धनी : कसली ?

तो : हांव तुजी गजाल सगळयाक सांगत म्हणून ?

धनी : तातूंन भिवपाक कित्याक जाय ? म्हजी फुकटची जायरात जातली.

तो : तरीपुण कायदयाचे वाटेन ?

धनी : ते विशीं तुकां हांवें आदींच सांगला.

तो : तशें न्हय, हांव अेक जुवान, तरनाटो. तुवें चलयिल्या हया अन्यायाआड हांव आवाज अुठयन म्हणपाची भिरांत तुकां दिसना ?

धनी : (हांसता) तुजें कट्टें तरनाटयाचें, काळीज जड्डयाचें ! तूं कसलो जुवान ? आनी अन्यायाआड आवाज अुठोवपाचो आसल्यार तूं हांगा म्हाका सोदीत कित्याक येतलो आसलो ? तूं जियेतालो थंय अन्याय थोडो आसलो ? थंय अन्यायाचो अुजो पेटिल्लो. मोन्यानी तो हुलप तुवें सोंसलो. आरे जाचो आवाजूच बसला तो आवाज कसलो अुठयतलो कर्माचो ? आनी तुजेसारके तरनाटे जल्मांक येवंक नाशिल्ले जाल्यार हो मर्णकटो बांदपाची म्हाका कसली गरज आसली ?

तो : (निरशेवन कूस मारता) हांव वतां.

धनी : बरेभशेन. जंयसावन आयला थंय चल. सुखान राव.

तो : सुखान ? थंय सुखाचो विलय जाला.

धनी : शे ! शे ! थंयच सुखाच्यो खणी आसात.

तो : सुखाच्यो न्हय, विखाच्यो.

धनी : थंय तुजेखातीर मान आसा प्रतिष्टा आसा.

तो : फट ! थंय मनशाक प्रतिष्टा ना. पैशांक आसा. जनावरांक आसा. फॉरेन सुण्यांक हांडीर मारून वचपी बायलेक वालेतीन पडिल्या सुण्यापाशट मनशाची काकळूट येना. अशा देशांत सुखान नंदतलो जाल्यार फोरेनांक सुण्याचो जल्म मेळपाक जाय.

धनी : थंय जाय तसल्यो चाकऱ्यो आसात. जाय तशो मेळटात.

तो : हेंवूय फट ! चाकऱ्यो आसात पुण त्यो जाय तांकां केन्नाच मेळनात.

धनी : मेळटात.

तो : (तिडकून) मेळनात. म्हजेपरस अदीक तूं जाणां ? हांव वर्सांची वर्सां त्या चक्रांत भड्डत आसां.

धनी : लायकी लागता.

तो : न्हय, नालायकी लागता.

धनी : अपेशी जाला जायत !

तो : कितले फावटीं ? कट्टुलार अपेशाचो शिक्को मारूनच आमी जलमल्यात ?

धनी : जोतीं चड झल्लीं ?

तो : ना. अेक्कूय झल्लें ना. कारण पायांक जोतेंच नासलें. पायाचे तळवे मात झल्ले.

धनी : अेक अणभव तरी सांग.

तो : काणयो दिसतल्यो.

धनी : काणयेंतल्या राजकुमारा, अेका इंटरव्हयूची काणी सांग.

तो : तो आयुश्यांतलो निमाणो इंटरव्हयू. निमाणो म्हण थरोवनूच गेल्लों. पयलीच नांव आयलें. भितर गेलों. मुखार कोण नासलो. बसलों. (बसकेर बसता) कांय वेळान मुखार येवन बसलो – मॅनेजर नांवाचो सुटाबुटांतलो प्राणी. (मॅनेजर येवन मुखावयलें बसकेर बसता) ताका हांवें कसो चक्रावचो ? (फाटलो प्रसंग. 'तो' न वळून उलयिल्ले संवाद धनयाखातीर, पुण मॅनेजराक लेखून.)

मॅनेजर : तुजें नांव ?

तो : (वळून) मरणो !

मॅनेजर : कितें शिकला ?

तो : (वळून) बॉंड !

मॅनेजर : तुकां आयकूंक येता न्हय ?

तो : (वळून) कानांत घालूक भिण्णेल आसा जाल्यार दी.

मॅनेजर : गांवान खंयचो ?

तो : तुगेल्या मावडचो.

मॅनेजर : रावता खंय ?

तो : तुज्या बॅडरुमांत.

मॅनेजर : सद्याक काम कितें ?

तो : (वळून) तुजें बायलेचें समाधान करप.

मॅनेजर : अेक्काय प्रश्नाची जाप तूं दिना.

तो : (वळून) तुका म्हजे सर्विसेचे पडूंना तशें तुज्या प्रश्नाचेंय म्हाका पडूंना.

मॅनेजर : तूं हांगा आयला तरी कित्याक ?

तो : (वळून) हेर सर्विसासारकी हिवूय सर्विस म्हाका नाका हें सांगपाक.

मॅनेजर : ह्या कामाचो कितल्या तेपाचो अणभव आसा ?

तो : णव म्हयन्याचो. आवयच्या पोटांतसून शिकून आयला.

मॅनेजर : हे सर्विसेक ट्राय करपा फाटलें कारण कितें ?

तो : (वळून) फॉल्ग !

मॅनेजर : सद्याक भारताचे पंतप्रधान कोण आसात ?

तो : (वळून) तुजो बापूय !

मॅनेजर : सद्याचें आमचें परराश्ट्र धोरण कितें ?

तो : (वळून) हांगा परराश्ट्रमंत्र्यांची व्हॅकन्सी आसा ?

मॅनेजर : भारत – पाक संबंदाविशीं सांगशी ?

तो : (वळून) तुज्या म्हज्या संबंदाविशीं सांगूं ?

मॅनेजर : आमच्या तिरंगी बावटयांत कितले रंग आसात ?

तो : (वळून) सात.

मॅनेजर : तूं हांगा इंटरव्हयू दिवपाक आयला काय आमची फकणां करुंक ? अेकाय प्रश्नाची जाप तूं दिना. येवन बसला घुगमो कसो. तुजेसारके बेकार ना हांगा कोण ! अितले लोक भायर लायनींत रावल्यात तें दिसना ? फुटल्या दोळे ? सादे मॅनर्स नात, सर्विसो फुकट मेळटात ? फालतू गजालीखातीर वेळ ना हांगा, चल.

तो : (मॅनेजराक) वचना.

मॅनेजर : तोंड आसा तर तुकां.

तो : हय, तुजे गंवटेक घांस मारपाअितलें आसा.

मॅनेजर : फकाणां बंद कर.

तो : त्या पयलो तुजें तोंड बंद कर. कोण करता फकाणां ? हांव ? काय तूं ? अिंटरव्हयू घेता ! तुज्या ह्या रुपड्यापोंदा कितें दडलां तें खबर ना म्हाका? म्हज्या सारको बेकार ना तूं न्हय ? हांव आसांच बेकार. कितलीशीच वर्सां बेकार म्हणून तर असल्या ऑफिसाची सोपणां झरयतां. तूं दिता म्हाका सर्विस ? आसा तुजेकडेन ? खंयची आसतली ? ती कोणाक दिवपाची तें आदींच थल्लां. सर्विसो फुकट मेळनात ! आमकांय खबर आसा. तेखातीर बोल्सां भरची पडटात. गुड्डे घालचे पडटात. सांगात, सरळ सांगात – अेक अेक गुड्डो कितल्या रुपयांचो ? बोल्सांत कोणाच्या घालपाचें ? वाडी कोणांक दवरपाची ? हें सगळें आदीं सांगात. ताकता जाल्यार आमी तशें करतां आनी मागीरूच येतां इंटरव्हयूक. हें इंटरव्हयूचें नाटक कित्याक ? कोणाच्या दोळयांक अुदक लावपाक? समाजाक, सरकाराक फटोवपाक ? आमच्या सोंशिकतायेचो अंत पळोवपाक ? आमच्या निलाजऱ्यापणाच्यो भगल्यो मारपाक ? प्रश्न विचारता ! नांव, गांव, शिक्षण ? अर्जाचेर बरयलां तें कितें ? डिग्रीची सर्टिफिकीटां जोडल्यांत तीं धुवंक घालपाक? विचारपाक जाय म्हण तोंडाक येता तें विचारप. तिरंगी बावटयांत कितले रंग आसात ? तिरंगी बावटयांत तीन रंग आसात. अेक म्हज्या सांडूक नाशिल्या रक्ताचो, दुसरो म्हज्या फूलूंक नाशिल्या शेताचो, आनी तिसरो म्हज्या पडूंक नाशिल्या अुजवाडाचो.

मॅनेजर : गेट आउट.

तो : यू गेट आउट फस्ट. (मॅनेजर रागान अुठून वता)

धनी : मॅनेजराक तुंवें बरोच चक्रायलो.

तो : अुपेग कितें ? सर्विस दिनाजावन ताणें म्हाका चक्रायलो.

धनी : झगडलेबगर काय मेळना.

तो : हांव झगडलो. म्हाका खंय कितें मेळ्ळें ?

धनी : अेकोडो झगडून अुपेग कितें ?

तो : थंय आपल्या शिवाय कोणांक कोणाचें पडूं ना. आपणाल्या घराक अुजो पेट्टा तेन्ना भायर सरून बोबो मारतात पुण दुसऱ्याचेर आकांत कोसळटा तेन्ना आपणाली दांरा धांपून भितर रावतात.

धनी : हाका तूं आडवाद आसलो ?

तो : हांव कित्याक आसतलो ?

धनी : (हांसता)

तो : तूं हांसता ?

धनी : मागीर कितें रडूं ?

तो : आपणाल्या दुःखाचो चुरको दुसऱ्याक येना हेंच खरें.

धनी : म्हाका तुजें दुःख कळटा.

तो : मागीर हांसता कित्याक ?

धनी : हावें अेकदां आयकल्लें.

तो : कितें ?

धनी : हांसतकूच मनशाची पिराय वाडटा खंय.

तो : सरणाचेर पोळी भाजून खावप्याची जात तुजी.

धनी : तुका जाय तें म्हण.

तो : खरें म्हळयार म्हाका धीर दिवपाचो तुवें.

धनी : हांवें तुका मार्ग दाखयिल्लो.

तो : कसलो मार्ग ?

धनी : (बोट दाखोवन) मर्णकटयाचो.
(दोगूय कांय वेळ वग्गी)
चल, परत चल तुज्या संवसारात. सर्विस नासूं ती तरी आसतली.

तो : ती कोण ?

धनी : तुजी मोगिका - लव्हर.

तो : तुकां कशें कळ्ळें ?

धनी : अणभवान.

तो : तुवें केन्ना मोग केल्लो ?

धनी : हांव फक्त दुसऱ्यांच्या मर्णाचो मोग करतां.

तो : मागीर तुकां कशें कळ्ळें?

धनी : हांवेंन आयकल्लें – कॉलेजचें अेक सोपण चडनाफुडें तरनाटे मोगाचीं दोन सोंपणां हुपतात.

तो : खरें तुजें. (फाटल्या सुखदिण्या जिवितांत वचून.) आमचें कितें जाले जाणा ?

धनी : हिंदी सिनेमा जालो.

तो : बंडल.

धनी : कितें ?

तो : सिनेमा बंडल. आमचो मोग खरो.

धनी : सांग.

तो : पयलीच भेट ! कॉलेजच्या ऑफिसाचो काअुंटर ! अॅडमिशन फॉर्म भरपाक चल्याचलयांची झुंडी. जो तो आपणाल्या विचारांत. हांवूय अेका कोनशाक अुबो. गर्दी केन्ना अुणी जायत हाची वाट पळयत. अितल्यान अेके चलयेन अचळय म्हज्या भुजाक बोट तेंकोवन म्हळ्ळें –

धनी : अॅक्सक्यूज मी, विल यू प्लीज गिव मी पेन.

तो : अेक्झेक्टली ? तुका कशें कळ्ळें ?

धनी : सोपी गजाल. पेन सोडून चलयांकडेन हेर सगळचो वस्तु आसतात.

तो : हांवें झट्करून पेन काडून ताका दिलें.

धनी : काळीज काडून दिवचें तशें !

तो : तूं बरोच रंगेल दिसता.

धनी : प्रेमस्य कथः रम्यम !

तो : पेन दिलें. पुण काळजान खपखप ! पेन लागना जाल्यार ?

धनी : नवें आसलें ?

तो : नवेंच, पुण वापरूं नासून पोर्णेंच आसलें. ताणें बकल काडलें. काळजाचें धाकणें अुक्तें जालें. नोब फॉर्मार तेंकयली. हांव मातसो बागवलों. आरे कर्मा ! पेन लागना. अेकदां फापुडलें. दोनदां फापुडलें–मदींच म्हजेकडेन पळयलें. ती नदर ! म्हाका लजेक म्हारक जालें. पेन तिसरे फावट फापुडलें. आनी अजाप ! पेन लागलें. आनी तूं जाणा, तेन्नासावन हांव कसलेय गजालीन तिसरो चान्स घेतां. पयल्याच वर्सा फेल जालों. दुसऱ्याय वर्सा तशेंच. निरशेलोना. तिसऱ्या वर्सा बसलों आनी तेंच अजाप. सहजतायेन पास जालों. पुण हें म्हत्वाचें न्हय. पेनाची गजाल सांगतालो. ताणें म्हगेल्या पेनान आपणालें नांव बरयलें. हांव धन्य जालों. सार्थक जालें अशें दिसलें.

धनी : कसलें ?

तो : पेनाचें. अक्षर व्हडलेशें सुंदर नासलें.

धनी : सुंदर चलयांचें अक्षर वायट आसता.

तो : हां, हां, तेंच. आनी तूं जाणां ? त्या दिसा हावें ताका सर्वस्व दिल्लें.

धनी : म्हणजे तुज्या सर्वस्वाचो खंयचो पार्ट ?

तो : फकणा न्हय. तेन्ना म्हजेकडेन तें पेनूच अेक वस्त म्हजी आसली. बाकी मुस्तायकी, पुस्तकां सगळीं बापायचें जोडीची. आनी तूं जाणां ? एका श्रेष्ट धर्माच्या संस्थापकान कितें म्हळां तें ? नांव खबर ना म्हाका ताचें. ताणें म्हळ्ळा – जो आपणालें सर्वस्व दिता तो खरें दान करता.

धनी : ताणे पेन परत केलें ना ?

तो : तीच तर मजा ! पेन दिवपाचे तें विसरून गेलें आनी कितें विसल्ले तेंच ताका कळ्ळें ना.

धनी : कितें विसल्लें ?

तो : आपणाले काळीज म्हजेकडेन विसरून गेलें. फुडली सगळी प्रेमकथा त्या पेनानूच बरयली.

धनी : पेनांतली शाय खंय सोंपली ?

तो : म्हळचार कितें ?

धनी : प्रेमभंग !

तो : (निराशेन) प्रेमभंग म्हजो जाल्लो.

धनी : प्रेम दोगांयनी केल्लें.

तो : हय. तरीलेगीत प्रेमभंग म्हजो अेकल्याचोच जालो. त्या दिसा सदच्या जाग्यार आमी दोगांय मेळीं.
(फाटलो प्रसंग, तो ती अेकामेकांक मेळटात.)

ती : इंटरव्हयूचें कितें जालें ?

तो : सदांसारकें.

ती : इतले सहजतायेन सांगता ?

तो : मागीर कितें हामेल मारूं ?

ती : तुजेकडेन अुलोवपासारकें ना.

तो : अुलोंव नाका.

ती : अुलयनासून प्रश्न सुटना.

तो : मागीर अुलय.

ती : तरी फकाणा. हांव सिरीयस जालां.

तो : हांव कितें करूं ?

ती : तुंवूय सिरीयस जा.

तो : जालों.

ती : म्हज्या घरांत म्हज्या लग्नाचीं अुलोवणी चलता !

तो : कोणाकडेन ?

ती : म्हजें लग्न कोणाकडेन करचें हाजीच अुलोवणी चलतात.

तो : मागीर ?

ती : मागीर कितें ? बापायन म्हाका विचाल्लें. तुज्या मनांत कितें आसा काय म्हणून ?

तो : तुवें कितें जाप दिली ?

ती : तुजे नदरेन कितें दिवपाची सांग ?

तो : बापायक म्हजें नांव सांगपाचें.

ती : हावें सांगलें ना.

तो : कित्याक ?

ती : कित्याक म्हण म्हाका विचारता ? तुज्या मनांक विचारून पळय.

तो : पुण आजूच म्हज्यान अशें कितें अुणें जालें?

ती : आजूच कित्याक? सदांच आसा.

तो : कितें?

ती : तुजी बेकारी.

तो : लग्न म्हजेकडेन जातलें.

ती : आनी खातलें कितें? मुक्ताफळां?

तो : हें कळपाक तुका अितलीं वर्सां लागलीं ?

ती : गिन्यानाचो दिस्टावो अेका खिणांतूय घडटा.

तो : हें गिन्यान काय वेवहार ?

ती : वेवहारी गिन्यान.

तो : आमी घेतिल्लें तें सोपूत ?

ती : खंयचे सोपूत ?

तो : तेमयेवयल्या मोडक्या देवळांत घेतिल्ले सोपूत – अेकामेकाक सोडची ना म्हणून.

ती : तेन्ना तेमयेर आशिल्लीं, आतां मुळसांत पावली. आनी तूं नकळो, तें आतां मोडके देवूळ अुरुंक ना. ताची बांदावळ सिमेंट कॉन्क्रीटान केल्या.

तो : म्हजेखातीर ते मोडकें देवूळूच अुल्लां.

ती : तुजे विचारुच पोर्णे.

तो : हें तुका आतां कळटा ?

ती : तेन्नाय कळटालें आसुंयें.

तो : मागीर सांगलें नां कित्याक ?

ती : तेंच कळना.

तो : म्हाका सगळे कळटा.

ती : कितें.

तो : तूं अुदेत्या सूर्याक नमस्कार करुंक सोदता.

ती : मागीर तुगेलो सूर्या अुदेना ताका हांव कितें करूं ?

तो : तुका मात्तूय धेक ना ?

ती : कसलो ?

तो : आमी इतलो मोग केलो.

ती : मागीर तुका धन्य दिसूंक फाव.

तो : कित्याक ?

ती : अेका बेकार मनशावांगडा हांवे अितलो तेप मोग तिगून दवल्लो.

तो : मजनू बेकारूच आसलो.

ती : तेन्नाची हवाच वेगळी. हवा गिळचारूच पोट भरतालें.

तो : खरें तुजें. तेन्नाची हवा वेगळी. नितळ. आतांची दुशीत. कोणाच्या दुस्वासांत कसलें विखयाळेंपण आसत म्हणपाचो भरवसो ना.

ती : नाच.

तो : हांव तुका देखून म्हणटां, तुवें म्हाका फटयलो.

ती : केद्चान आडुता रे ?

तो : आतां काळजी नाका म्हजी.

ती : तुजी न्हय. म्हजी काळजी घेतां हांव.

तो : आपसुवार्थी !

ती : तसो तुंवूंय आपसुवार्थीच.

तो : कसो ?

ती : बेकार आसून म्हजेकडेन लग्न जावंक सोदता हो आपसुवार्थ न्हय ?

तो : पुरो कर. बेकार ! बेकार ! बेकार म्हळ्यार अस्पृश्य ! बेकार म्हळ्यार पिडेस्त! म्हारोगी! समाजाक लागिल्ली किड ! बेकार म्हळ्यार नालायक ! नपुंसक !

ती : हांवें तुका नपुंसक म्हणूंना आं.

तो : कशें म्हणटलें ?

ती : वचूं हांव ?

तो : विचारता कित्याक ?

ती : परत आनीक केन्नाच विचारचेंना म्हणून.

तो : अशें अुलोवन काळजाक परत मयपासाचें दोर बांदू नाका.

ती : काळीज घट कर.

तो : तितलें तरी म्हजेखातीर माग.

ती : अवश्य मागन. हांवेय तुजेर अेका काळार मोग केल्लो. पुण तो वेवहाराचें फास्केन बसलोना. आय ॲम सॉरी! (वता)

धनी : आदले मनीस आतां अुरुंक नात.

तो : खरें तुजें. मनशाच्या मनीसपणाची घसरण जायत आसा. फक्त आदली आसा धर्तरी, दोंगर, झाडां - पेडां.

धनी : आनी अुदक.

तो : म्हाका तान लागल्या.

धनी : कसली ?

तो : कसली म्हणजे ? अुदकाची तान लागल्या.

धनी : हांव समजलों, मर्णाची तान लागल्या. ती तान सामकी खर.

तो : हावें तुका आदींच सांगला, म्हाका मरपाचें ना.

धनी : जगून कितें करपाचें आसा?

तो : खबर ना.

धनी : जिविताची इतली आसक्ती हांवें पळयलीना.

तो : हांवें संवसारांत भोगलां कितें?

धनी : दुःख !

तो : हय, फक्त दुःख. त्याभायर आनीक कांयच पळोंव ना.

धनी : आनी तें केन्ना मेळपाचेंच ना.

तो : कित्याक ?

धनी : नाच तें खंय सोदूंक भोंवतलो?

तो : मागीर हावें करप तरी कितें ?

धनी : (कट्याकडेन बोट दाखयता)

तो : ना.

धनी : निलाजरो ! समाजान तुकां हीण लेखलो. शेंकड्यानी ऑफिसांची सोपणा झरयलीं पुण कोणेंच तुका चाकरी दिली ना. तुज्या दुःखान कोणाचें काळीज मात लेगीत हाल्लें ना. जीव तोडून मोग केलो ते मोगिकेन तुकां कितें दिलें? तिगेल्या वेवहारांत तुगेल्या मोगाची हार जाली. अखेर प्रेमभंग तुजो अेकल्याचोच जालो. सर्विस नासून तुजे भुकेक मोल ना. आनी मोग आसून तुज्या काळजाक मोल ना. आनीक अुल्लें कितें संवसारांत? मनीस ह्या संवसारात आनीक दुसरे कसले गजालीखातीर जियेता?

(कांय वेळ दोगूय वग्गी.)

जिणेवयली तुजी आशा फक्त अेके गजालीखातीर वाडूं येता.

तो : (खंयचे?)

धनी : अशा वेळार आपणालें रगतूच पावता. आवय आसा ?

तो : ना.

धनी : बापूय ?

तो : आसा.

धनी : मागीर बापायखातीर तुजें पावल फाटी सरता.

तो : ना.

धनी : जांव येता. अशा वेळार तोच तुजो दुकां पुसपी आदार.

तो : अुगडास काडूं नाका ताचो.
(फाटलो प्रसंग. तो आनी बापूय)

बापूय : ही तरी सर्विस मेळपाची आस्त आसा?

तो : ना. निखालस ना.

बापूय : कितल्यावी खेप ही?

तो : अुगडास ना.

बापूय : मागीर कसलो अुगडास आसा?

तो : (वग्गी)

बापूय : घरा परत येवपाचो बरो अुगडास अुल्लो.

तो : कितें करपाचें?

बापूय : अेका बेकार मनशाक हें हावें सांगचे पडटा? कसलोय धंदो कर.

तो : ताका भांडवल लागता.

बापूय : पयली अक्कल लागता.

तो : कोणांक नागोंव?

बापूय : कोण बदचोना तुका. तुवें नागोवपाचो म्हाका.

तो : सकाळीं बलसांतले दोनूच रुपया काडिल्ले.

बापूय : सगळे काडिल्ले.

तो : न्हय, फक्त दोनूच रुपया.

बापूय : हय. दोनूच रुपया. तितलेच आशिल्ले बलसांत. आतां हांव कोणांक नागोंव तें सांग. कितलें म्हणून सोसूं रे हांव? म्हजे जोडीर तुवें जियेवपाचें रे? तूं जल्माक आयला तें दिस कितली खोस जाल्ली. घराक दिवो आयलो! बापायक पोसपाक पूत आयलो. फुडाराचो परजळ आयलो. कसल्यो कसल्यो कल्पना केल्यो! तुवें सगळचो मातयेंत भरशिल्यो. तुज्या पड्टचा पावलाक जैतूच ना. इतलो दळडिरो मनीस हावें अुबें पिरायेंत पळयलो ना.

तो : तुजोच पूत हांव.

बापूय : तें न्हयकारपाक येना हें दुर्दैव म्हजे.

तो : तुज्यो वेदना म्हाका समजता.

बापूय : वेदना समजून अुपेग कितें? गरज आसा वेदनेवयल्या अुपायाची. तुकां शिकयलो हें बरें केलें ना.

तो : कित्याक ?

बापूय : घडये शिकना जाल्यार कसलेंय मेळटा तें काम करतलो आसलो. कसली पाडी बुद्ध जाली आनी तुका शिकयलो. आनी तुकां डिग्री मेळ्ळी थंयच कपल फुटलें म्हजें.

तो : ते डिग्रेक खाता कोण ?

बापूय : देखूनूच नाका आशिल्ली ती. पुताक डिग्री आसा हें सांगपाक तोंड ना म्हाका. डिग्री जोडली ती जोडली मोग आनी केलो.

तो : ना, तें प्रकरण मिटलें आतां.

बापूय : म्हणजें प्रकरण जायसर मोग केल्लो ?

तो : तशें न्हय, मोग सोडलो हांवें.

बापूय : मोग सोडलो काय ताणें तुका सोडलो ?

तो : तुमकां कशें कळ्ळें ?

बापूय : बापूय म्हणून दुर्दैवान तुज्यो सगळचो गजाली कळटात म्हाका. बरें केलें ते चलयेन. अकलेन वागलें. आयच्या काळाक सोबशें पावल उबाल्लें ताणें.

तो : म्हाका चाळयता ?

बापूय : हांव न्हय, परिस्थिती.

तो : ताचें बरे जांव.

बापूय : जातलेंच. ताचे लग्न लेगीत थाल्लां.

तो : कोणाकडेन ?

बापूय : काल तूं जे सर्विसेच्या अिंटरव्हयूक गेल्लो ती सर्विस जाका मेळ्ळचा त्या चल्याकडेन.

तो : सर्विस पयलींच मेळिल्ली ?

बापूय : हय आनी सर्विस मेळटकूच चली मेळपाची आशिल्ली.

तो : नशिब अेकअेकल्याचें.

बापूय : तूं नशिबाचेर पातयेवन राव. लोक हांगा नशिबां बदलून वडयतात.

तो : म्हज्या नशिबाची जातूच वेगळी. तें बदलपाचें ना.

बापूय : पीडा बऱ्याची न्हय जाल्यार दुसऱ्यापासून त्या पिडेस्ताक पैस दवरतात.

तो : हांव कितें करुं ?

बापूय : परत परत हो प्रश्न म्हाका विचारून म्हजी तकली काबार करुं नाका.

तो : निमाणी अेकदांच सांगात, हांव कितें करुं ?

बापूय : तुज्यान म्हाका पोसून संवसार चलोंवक जायना हें तर सिद्ध जालेंच. आतां खंयचेय परिस्थितीन म्हज्या माथ्यावयलें तुजें वजें सासणाखातीर काडून घे. जायते अुपाय आसात. जायते अुपाय आसात. (बापूय वता. काळोख. उपरांत आसा तसो आदलो देखाव.)

धनी : थू ऽ ऽ थू ऽ ऽ तुजे जिणेचेर ! खंयच, कोणेच तुकां जगपाखातीर आस्त दाखयलीना. तरी लेगीत ते दळडीरे जिणेचेर मोग करता. त्या रेब्यांत कसलें सुख ? कसली ओड ते घाणीची? तेन्नाच कुशीक सरपाचो तूं. दुबळो तूं. शक्तीहीण. देखून असो फाटीं रावलो. मरपाच्यो कितल्यो संदी वगडायल्यो तुवें. खरो दुर्भागीच तूं. म्हाका दिसता–ही तुकां निमाणी संद. तुज्या रगताच्या बापायन लेगीत तुकां मर्णाची वाट दाखयल्या. ते वाटेकडेन आडनदर केल्यार तुजेसारको कपलफुटको तूंच.

तो : म्हाका तान लागल्या. म्हाका मातसो विचार करुं दी.

धनी : असल्या निमाण्या वेळार विचार कसलो कर्माचो करता? हो खीण हातसून गेल्यार जलमभर पस्तावतलो. कपल फोडीत आनी दुकां गळयत ह्या संवसारांत राती सारच्यो पडटल्यो. किडयाचें अवतिकायेन जियेवचो पडटलो.

तो : (फाटीफुडें जाता) म्हाका तान लागल्या.

धनी : चल, सर मुखार. हें भांगरासंदीचो लाव घे. पळय, म्हजो मर्णकटो तुकां येवकार दिवंक तयार आसा. आयक, न्हंयेच्या ल्हारांचो आवाज आयक. ती ल्हांरा आपणालीं भुजां वावडून तुजेखातीर तिश्टत रावल्यांत. पळय, पळय ती न्हंयेदेगेवयलीं झाडांपेडां तुजेंखातीर धोलूंक लागलीं. आयक, सवण्यांनी तुजेंखातीर निमाणी प्रार्थना सुरू केली. पळय वयर मळबांत, घणघणीत सूर्या तुज्या माथ्यार सांडलो. ह्या सगळयांचे गवायेन तुजे प्राण ओंप. मेळय मुक्ती ! खरेंच तूं भाग्यवान. आयच्या सारको अितलो प्रसन्न दिस ह्यानपयलीं केन्नाच अुदेलोना. आयज जे जे प्राण ओंपतले ते ते सुखाक पावतले. आज मर्णकटचार मर्णाकारांची दाटी जातली. आयज पयलो मान तुकां मेळटा. अशी संद आयुश्यांत अेकदांच येता. ही संद वगडांव नाका. हारतलो. सामको हारतलो. (अेकलो धांवत येता. ताणे दोळे धांपल्या.)

पयलो : कटचाच्या धनयां, कटचाच्या धनयां.

धनी : कितें जालां ?

पयलो : हांव मरपाक आयलां. म्हाका मुक्ती जाय.

धनी : आदीं दोळे अुक्ते कर.

पयलो : या दुश्ट संवसाराचेर नदर घालपाची म्हाका इत्सा ना. आतां कुडींतल्यान प्राण गेल्याबगर दोळे अुक्ते करचों ना.

धनी : तुका मातसो रावचो पडटलो.

पयलो : ना. मात्तूय थार धरपाक म्हज्यान जांवचें ना. हांव तुज्यां पांयां पडटां. (जळपून) खंय आसा तुजे पांयें ?

धनी : पांयां पडपाची गरज ना.

पयलो : हांव तुजी फी दितलो.

धनी : ती सगळेच दितात.

पयलो : चड दितलों.

धनी : ती नाडंगपणां हांगा नात.

पयलो : तुकां कसो समजांव ?

धनी : तुवें हो अुपाय कित्यांक आपणायलो ?

पयलो : आनीक दुसरो कसलोंच अुपाय नासलो. आनी जिणेंत जेन्ना जेन्ना निरशेलां तेन्ना तेन्ना हो मर्णाचोच अुपाय म्हाका बऱ्याक पडला. तुजी फी कितली ?

धनी : हो धंदो फक्त पैशाखातीर न्हय. गिरायकाक ताच्या वांगडा समाधान मेळूंक जाय आनी तें लेगीत समानतायेन. हांगा तसली गुड्डेगिरी ना. चिनी भाशेंत अेक म्हणणी आसा – जो पयली येता तो पयलीं दळण दळूंक पावता.

पयलो : म्हाका चिनाचे पडूं ना, म्हज्या मर्णाचें पडलां.

धनी : थार धर. मातसो थार धर.

पयलो : हे ध[illegible]वलोंच [illegible]ेक अेक खीण म्हळचार अेक अेक युग जावन आसा. म्हाका या [illegible]य आनी सविस[illegible]ाची युगां तिश्टत दवरुं नाका. हांव विनयता तुकां. म्हाका म[illegible]ब अेकअेवों आवियार कर. (दुसरो मनीस दुसरे वटेनसून येता.)

दुसरो : तुमच्चेवाल्मेदलो कटचाचो धनी कोण ?

धनी : कोण कसो दिसता ?

दुसरो : पळय, फकणां मारून घेवपाक म्हाका वेळ ना. म्हजें ताचेलागी म्हत्वाचें काम आसा.

धनी : सांग.

दुसरो : हाजे हुजरां ?

धनी : धंदचाबगर आनीक कसली कामां करपाक म्हाका फुरसत ना. आनी म्हजो धंदो तर सामको उक्तो.

दुसरो : हांव कानांत सांगतां.

धनी : सांग.

दुसरो : (कानांत) म्हाका मरपाचें आसा.

धनी : हातूत लिपोवपाचें कितें? मरपाचें सगल्यांकूच आसा.

दुसरो : पुण म्हाका मातशी ताकीद आसा.

धनी : ताकीद सगळचांकूच आसा.

पयलो : हांव हांगां पयलीं आयला.

दुसरो : तुंवूंय मरपाक आयला.

पयलो : मागीर कितें गजाली मारपाक आयला ?

दुसरो : तूं गजाली मारीत बस, ते म्हणसर हांव मरून येतां.

पयलो : फकणां करुं नाका आं. दोळे धांपल्या म्हण वगी आसां.

दुसरो : तुवें दोळे कित्याक धांपल्या हें लेगीत विचारपाची म्हाका अित्सा ना.

पयलो : आनी म्हाका सांगपाचीय ना.

दुसरो : धनयां, म्हाका पयलीं निबाय.

पयलो : ना, पयलीं म्हाका.

दुसरो : ये, कुड्डुचा कुशीक सर.

पयलो : कोण कुड्डो ? दोळे फुटूंना म्हजे.

दुसरो : दोळे फुटले आनी धांपले अेकूच.

पयलो : दादागिरी करता ?

दुसरो : तुजेवांगडा झाकपाक म्हाका वेळ ना.

पयलो : हांवूय रस्ताद ना.

दुसरो : रस्ताद ना? रस्ताद ना जाल्यार जीव दी वचून.

पयलो : जीव दिव मरें? मागीर तूं कुशीक सर.

दुसरो : ना, ना, पयली हांव.

पयलो : पयली हांव. (झगडटात)

धनी : झगडूं नाकात. तुमचें मदीं थारायात आदीं कोणे जीव दिवपाचो तो. (बसता)

पयलो : अशें कित्याक? हांव पयली आयिल्लो म्हाका पयली मरुं दी.

दुसरो : तुज्या हाताक जाल्यार हांव कितेंय लायता. म्हाका पयली मरुं दी. घरचीं मनशां म्हाका सोदपाक आयल्यार मागीर सगळोच बेत फिसकट्टलो.

पयलो : तशें जाल्यार दोगूय वांगडांच जीव दिंवया.

धनी : ना. म्हज्या कटचावयल्यान अेका वेळार अेकल्यानूच उडी घेवं येता.

दुसरो : तशें जाल्यार पयली हांव वता.

पयलो : ना, पयलीं हांव.

दुसरो : म्हजे पैशे घे.

पयलो : म्हजे पैशे घे.
(दोगूय पैशे मुखार करता. येदो वेळ 'तो' चो घुसमटमार चलिल्लो. तो आता मुखार येता.)

तो : ना. पयलो मान म्हजो आसा.

पयलो : कोण उलयलो? (ताका सांसपून पळयता.)

दुसरो : तूं हांगा कित्याक आयला?

तो : हावूंय मरपाक आयलां.

पयलो : मागीर अितलो वेळ वगी कित्याक आसलो?

धनी : अेका गिरायकान दुसऱ्या गिरायकाचो अपमान केल्लो म्हाका सोंसना.

दुसरो : हो सांगता तें खरें?

धनी : हय.

तो : (पैशे काडून) तुजी फी कितली? म्हजेलागीं फकत पन्नास रुपया आसा.

धनी : बोला फुलाक गांठ म्हणटा ती अशी. म्हजी फी पन्नासूच रुपया आसा. (पैशे घेता)

तो : येता हांव. (तो मर्णकटचार वता. सगळे 'तो' उडी मारता तो आवाज आयकुपाक आशेवन रांवतात. निमाणीं न्हंयेंत उडी माल्ल्याचो आवाज)

पयलो } : हा ऽऽ हा ऽऽ (दोगूय भिल्यात)
दुसरो }

पयलो : ना, ना, म्हाका मरपाचें ना.

दुसरो : म्हाकाय मरपाचें ना.

पयलो : हांव चल्लो.

दुसरो : हांव चल्लो.
(दोगूय वतात. काय वेळान 'तो' परत येता. सगळो भिजला.)

तो : हांव आयलां.

धनी : आं ? तूं ?

तो : संवसारात म्हाका सगळ्यांनी फटयलों. पुण तुवें अेकल्यानूच म्हाका खरो मार्ग दाखयलो. फकाणानी म्हणना. खऱ्यांनीच सांगता-तुजो हेतू कितेंय आसू. असाध्य पिडेक काजऱ्याचें फळ पारचें तशें घडलें. अुडी मारचे पयली आशिल्लो हांव अुडी मारतकूच ना जालों. म्हजो पुनर्जल्म जालो. दोंगराच्या दोणीतल्यान वाट काडपी व्हांवपी हे न्हयेन म्हाका आडखळीचेर जैत जोडपाची स्फूर्त दिली. त्या ल्हारांनी म्हज्या कानांत जियेवपाचो मंत्र फुंकलो. ती झाडां म्हाका नवी नदर दिती जालीं. त्या सवण्यांनी म्हाका प्रेरणा दिली. त्या सैमान म्हाका नवी जीण दिली.

धनी : तूं आतां खऱ्यांनीच जगपाक लायक आसा. मर्णाचेर तुवें जैत जोडलां. सामान्य मनशाचो थर तुवें हुपला. आतां संवसारातल्यो कसल्योच आडखळी तुकां बादच्योना. तूं असामान्याचे पदवेक पावला.

तो : हांव तुजो अुपकारी आसा.
(दिमी मारून अुपकार आठयता)

धनी : असोच जैतीवंत जा.

(सोंपता)

मुखेलमंत्री
संचालक
सरपंच
कवी
धाकणकार
जनार्दन नायक
चंचलाबाय
एस. पी. कामत
तरनाटो
जाणटेली
देवस्थानचो प्रतिनिधी
अेक बायल मनीस
खेळगडी
नर्स वा दोतोर
म्हालो
संतू विनू कामत
अिस्क्रिव्हांव
आठ/धा लोक

चार

आनी अेक पांर नागडेंच अुरता

मुखेलमंत्र्याक पन्नास वर्सां जातात देखून तातोडें ग्रामपंचायत तांचो सुवर्ण महोत्सव मनयता.

माचयेर अेक मेज. कांय कदेली. अेक मायक मेजार शिवाय अेक मायक संचालकाक तयार दवल्ला. माचयेर कदेलींचे मांडावळी फाटल्यान अेक कपडयाचो बॅनर बांदला. बॅनरा वयलो मजकूर असो –

<table>
<tr><td>

।। श्री खाप्रो रवळनाथ मायभूमका प्रसन्न ।।
सुवर्ण महोत्सव
मुखेलमंत्री नामदार दत्तारावजी गांवकार
पेंटर : श्री गजानन साळगांवकार
आयोजक,
तातोडें ग्रामपंचायत.

</td></tr>
</table>

संचालक : (मायकार येवन) श्री खाप्रो रवळनाथ आनी मायभूमका हांकां नमन करून आमी आयच्या सुवाळयाक आरंभ करतां. आज आमी हांगासर व्हडा खोशयेन आनी अुपाट अुमेदीन कित्याक जमल्यांत तें हांवें सांगल्यार पिशे–पणांच जातलें. आज आमी आमचे मुखेलमंत्री नामदार दत्तारावजी गांवकार हांगेलो सुवर्ण-महोत्सव मनोवपाक जमल्यात. खरें म्हळयार आमचे तातोडें ग्रामपंचायतीन तांचो सुवर्ण महोत्सव दोन वर्सां आदींच मनोवपाचें थारायिल्लें. पुण सुवर्ण महोत्सव मनोवपाक पन्नास वर्सां पुराय

जावपाक जाय ही गजाल आमचे मतींत आयिल्यान तो सुवाळो आज आमी हांगां घडोवन हाडला. हांव हांगां चड अुलयल्यार नमनांक घडोभर तेल खर्चिलें अशें तुमीच म्हणटले. आतां हांव आमच्या तातोडें गांवच्या सरपंचांक विनंती करतां ताणीं मानादिक मुखेलमंत्र्यांक वेदीर हाडून बसोवचे.

(सरपंच प्रेक्षकांत मुखार बशिल्ल्या मुखेलमंत्र्यांक माचयेर हाडून बसयता. कुशीक आपूण बसता.)

संचालक : आनी आतां तातोडें गांवचे सरपंच, मानादिक मुखेलमंत्र्याक उर्बेभरीत येवकार दिता आनी तांची तुमकां वळख करून दिता.

(सरपंच मायकार येवन उलोवप करतात)

सरपंच : अध्यक्ष महाशय, मानादिक मुखेलमंत्री आनी बंधु भगिनिनों, आयज अेक व्हड काम म्हजे मानेर आसा. खरें म्हळ्यार म्हजेकडसून जायत काय ना हाचो म्हाका भरवंसो नासलो.

पुण विचार केलो, आमचे मुखेलमंत्री येदीं व्हडलीं कामां कांय न्हय करून करतात मागीर हांवें येद्देशें काम करपाक अितलो कित्याक कांचवेंक जाय ? आनी मागीर तें काम म्हळ्यार दाव्या हातीचो चिखोल अशें म्हाका दिसलें. आतां तें काम म्हळ्यार आमच्या मुखेलमंत्र्यांची तुमकां वळख करून दिवप. तांची वळख हांव कितें म्हणून करून दिव ? म्हज्यापरस तुमीच तांकां चड वळखतात. आज दोन वेंचणुको जाल्यो. दोनूय वेंचणुकांत ते भौमतान वेंचून आयले. हाचे वयल्यान तांची लोकप्रियता दिसून येता. आजून पासून ते मुखेलमंत्र्याच्याच हुद्द्यार आसात हाचे वयल्यान तांची जीद्द आनी अेकाच ध्येयाक चिकटून रावपाची तांची चिकाटी प्रगट जाता. ह्या प्रदेशांत जायते पक्ष आसात. आमकां सांगपाक अभिमान भोगूंक जाय की, ह्या सगळ्या पक्षांक आमचे मुखेलमंत्री समान लेखतात. अर्थांत ताका कारणांय आसात. खंयचीं कारणां ? आमचे मुखेलमंत्री केन्ना ना केन्नातरी ह्या सगळ्या पक्षांत आशिल्लेच. ह्या प्रदेशाच्या हिताखातीर अेका पक्षांतल्यान दुसऱ्या पक्षांत वचपाक ते केन्नाच अनमनलेनात. लोक कल्याणाची वृत्ती जाच्या रक्तांत आसा असोच मनीस ह्यो गजाली करूंक शकता. लोकांच्या बऱ्या खातीर ताणीं कायदे लेगीत सदळ केल्ल्याचीं उदाहरणां आसात. तांचे हात सर्वसामान्यां मेरेन पाविल्ले आसात. अेखाद्र्या गरीब मनशाची सायकल रातची जर दिवो ना म्हण पुलीसांनी धल्ली जाल्यार मुखेलमंत्र्यांनी इन्स्पेक्टराक फोन करून ती सायकल सोडयिल्ली आसा. सामान्य मनशा-विशींचो इतलो कळवळो आनींक दुसरेकडेत मेळपाक भौ कुस्तार. ह्या देशांत बऱ्या फुडाऱ्यांक सदांच विरोधकांकडल्यान विरोध जायत आयला.

महात्मा गांधी आनी जवाहरलाल नेहरु हांकांय तो विरोध सोंसचो पडला आनी आतां मुखेलमंत्रीय तो विरोध सोंसता. विरोधकांच्या म्हणण्या प्रमाण मुखेलमंत्र्यांच्या बरें - मागत्यांकूच चाकऱ्यो मेळटात. तांच्या सोयऱ्यां - धायऱ्यांकूच उद्देगधंद्यांक सगळे तरेचो पालव मेळटा. म्हजो विरोधकांक जाहीर सवाल आसा, मुखेलमंत्र्यांच्या बरें मागत्यांक जर नोकऱ्यो मेळटा जायत जाल्यार पापयांनो, तुमी तांचे बरें मागपी कित्याक जायनात ? मुखेलमंत्र्यांचे पाड चिंतून तुमी नोकऱ्यांची आस्त खंयच्या तोंडान प्रगटायतात ? मुखेलमंत्र्यांनी आपल्या सोयऱ्या - धायऱ्यांक धंद्याक लायल्यात अशें म्हणपी अपुरबुद्दांक हांव विचारतां, अेकदां मुखेलमंत्री जातकूच ताका म्हण सोयरे - धायरे उरतात ? आमी सगळेच तांचे सोयरे - धायरे. मागीर ह्यो हुयेली कित्याक ? पुण अशें जावपाचेंच. लोकशायचे कांय दुष्परिणाम आमकां भोगपाकूच जाय. तर आसूं.

अशे हे आमचे मुखेलमंत्री. जीद्द, चिकाटी, लोककल्याण,देशसेवा, सहिष्णूता हचा सगळ्या गुणांचो सोबीत असो संगम तांचेठांय जाला. अशा ह्या म्हापुरुशाचो सत्कार करपाचें भाग्य आमचे तातोडें ग्रामपंचायतीक लाबलां म्हण आमकां अभिमान भोगता. सगळयांचेवतीन हांव तांकां काळजान थावन येवकार दितां. (ताळयो) (सरपंच बसता.)

संचालक : आतां मुखेलमंत्र्यांक हार घालपाचो कार्यक्रम सुरू जाता. खरें म्हळचार सत्कार हे हार घालपा खातीरूच घडोवन हाडटात अशें म्हळचार मात लेगीत अतिताय जांवचीना. आसूं. विशयान्तर करीना. हांव हांगां सस्थेचें नांव घेतलों त्या प्रमाण संस्थेच्या अेका अेका मुणयाऱ्यान माचयेर येवन मंत्र्याच्या गळयांत हार घालचो. हार घालतल्या प्रतिनिधींक हांगां कांय चत्रायो दिवप गरजेचें आसा. तुमच्या हाराच्या फुलांत चुकून लेगीत कांटे आसचेनात हाची खात्री करून घेयात. चड करून गुलाबांचे हार जाणीं हाडल्यात तांचे खातीर ही खासा सुचोवणी आसा. दुसरी चत्राय आसा ती, जाणीं चंदनाचे हार हाडल्यात तांचे खातीर. कांय जाणांचे हार पोर्ने आसूं येतात. ताणीं ते लीप - बरे फाफुडचे कारण चड दिसांचे आसल्यार तांचेर म्हेळबी आसतलो. ताज्ज्या फुलांचे हार जाणीं हाडल्यात ताणीं उपकार करून खात्री करची कीं, हारांतल्या फुलांत बारीक मूस वा हुमलांबी ना. आसल्यार तीं फाफुडले बगर घालचे न्हय. दुसरी गजाल म्हळचार हार जे वावळेन वा सुतान वा दोरान गुंथल्यात ते मंत्र्याचे मानेंक धांसून कात्रोबी पडचोना हाची जतनाय घेंवची. उपकार करून सरयेर गुंथिल्ले हार गळयांत घालचे न्हय. ते फक्त हातांतूच दिवचे. आनीक अेक म्हत्वाची चत्राय म्हळचार जांचे हार व्हडले आसात ताणी ते पयलीं घालचे आनी ल्हान

आसात ताणी मागीर घालचे. अशें कुरपा फाटल्यान ल्हान - मोटे असो भेदभाव निखालस ना. तर मोट्या हाराच्या आकारान ल्हान हार लिपचो न्हय इतलोच हेत आसा. आतां हांव संस्थांचीं नांवां वाचतां–

– श्री खाप्रो रवळनाथ मायभूमिका संस्थानाचे वतीन मुखेलमंत्र्याक हार घालता.

(संस्थानचो प्रतिनिधी येवन हार घालता. मुखेलमंत्री हार आपणायता. मागीर उबोच रावता)

– दुसरो हार - तातोडें ग्रामपंचायतीचे वतीन -

(सरपंच हार घालता)

– तिसरो हार श्री बजरंगबली महिला मंडळाचे वतीन-

(अेक बायल येवन हार घालता)

–अुपरांत - जय जय गौरीशंकर स्पार्कलिंग स्पोर्टस् क्लब.

(खेळगडी दिसपी प्रतिनिधी हार घालता)

– कुटूंब नियोजन केंद्र (नर्स वा दोतोर हार घालता)

– दमयंती कटींग सलून (अेक म्हालो हार घालता)

– संतू विनू कामत यांचे चहा - फराळाचें दुकान.

(अेक जाणटेलो हार घालता)

– तातोडें कोमुनिदाद (इस्त्रीव्हांव दिसपी अेकलो हार घालता)

संचालक : आनी आतां - जाणीं हार घालपाक आदीं नांवां दिवंक नासलीं पुण जाणी हार हाडल्यात ताणी आतां माचयेर येवन मुखेलमंत्र्याक हार घालचे. अेकूच विनंती आसा. ती म्हळचार हार घालतना मुखेलमंत्र्याक चड मान बागोवपाक लावची न्हय. हार घालतल्यानूंच मातशें पावल उबारुन हार घालचो.

(अेकलो अेकलो येवन हार घालता. आठ - धा लोक. तेच. परत परत येवन हार घालतात. हार घालपाचे पध्दतिकूच अेका मनशांच्या हाराचें स्वरुप येता. हार घालपाची गती वाडटा. माचये-वयल्या लोकांक असह्य जांवपा इतली. मुखेलमंत्री आपली अडचण संचा-लकाक कुरवांनी कळयता. संचालक मायकार वता.)

संचालक : बंद. (हार घालपी आसा थंय थारतात)
इतल्यान हार घालपाचो कार्यक्रम सोंपलो.
(लोक आपापले सुवातेर वचून बसतात. मुखेलमंत्रीय बसता.)
आनी आतां मुखेलमंत्र्यांचो गौरव करपी भाशणांची कार्यावळ सुरू जाता. पूर्विल्ल्या काळांत राज्याच्या दरबारांत भाट आसताले. आतां भाटा

भाटांत राजा जाल्यात. तर भाट राजाची वर्णनां गायताले. आमच्या देशांतली ही अेक व्हड परंपरा आज घडकेकूय चालू आसा. हेच परंपरेक पाळो दिवन आज आमी ह्या शुभसमयार आमच्या मुखेलमंत्र्यांचो गौरव अेका कवी वरवीं करतां. आजचे कवी हे आदल्या भाटांचे वंशज हें काय वेगळें सांगपाची गरज ना.

तर आतां तुमचे मुखार श्री विठ्ठल रवळू पै ऊर्फ रवळूकुमार हे मुखेलमंत्र्यांचो गौरव करपी कविता वाचून दाखयतले. श्री रवळूकुमार हांचेविशीं हांवें सांगप म्हळ्यार ल्हान तोंडान मोटो घांस घेतिल्लेवरी जातलें. पुण ते आज वाचतले ते कवितेविशीं चार उतरां सांगल्यार वायट जांवचेंना. तांची आयची कविता णव वळींची आसा आनी प्रत्येक वळीचें पयलें अक्षर क्रमान वाचल्यार 'दत्ता रावजी गांवकार' अशें नांव जाता. जें नांव आमच्या मुखेलमंत्र्याचें आसा. तुमी तांची कविता आयकुपाक आशेल्यात. हांव तांकांच माचयेर येवपाक विनंती करतां. श्री विठ्ठल रवळू पै ऊर्फ रवळूकुमार.

(कवी माचयेर येवन कविता म्हणटा.)

कवी :

दत्त कशे तुमी सत्तेर आयले
त्ताता केल्यांक तुमी अुठोन घाले
रामबाण कशे तुमचे निर्णय
वनवास ना भोगचे जनतेक केन्नाकाय
जीप नासतना भोंवता आमचो मंत्री
गांव तांच्या खुस्तार खाता संत्री
वतांत भोंवता राजा न्हय फोल्गाक
कारखान्यांनी नोकरी दिता लोकाक
रत्नांहार कवितेचो गळ्यांत मंत्र्याच्या घालचो.
समाप्त.

आनी ही दुसरी कविता – मुखेलमंत्र्यांक पन्नास वर्सां जाल्यांत म्हण पन्नास वळींची केल्या. तिची अेक अेक वळ पन्नास फावट वाचल्यार मुखेलमंत्र्यांचो योग्य गौरव जातलो.

जय मंत्रीदा, जय मंत्रीदा,

(परत परत घोळयता. मुखेलमंत्री अस्वस्थ.)

संचालक : (कवीच्या कानांत फुतफुतता.)

अशें पळयात, अितली कविता पुरो. तुमकां जाय जाल्यार भितर वचून म्हणात.

(कवी कविता गायत गायत भितर वता.)

आनी आतां बाब धाकणकार तुमचेमुखार येता.
श्री धाकणकार –
(धाकणकार मायकार येवन अुलोवपाक लागता.)

धाकणकार : अध्यक्षमहाशय, मुख्यमंत्री श्री दत्ता रावजी गांवकार, प्रतिश्टित नागरीक आणि माझ्या बंधुभगिनीनो, आजचा दिवस भयंकर भाग्याचा दिवस आहे. कित्याक? आज भाग्य अुजळां. कोणाचें भाग्य अुजळां? पुण पयलीं भाग्य म्हणजे कितें तें तुमकां सांगतां. भाग्य म्हळचार नशीब न्हय. मागीर नशीब म्हळचार कितें? सटयेदीसा तुमच्या कपलार बरयलां तें नशीब? न्हय. मागीर मनशाचें नशीब म्हळचार कितें? पुण तें कळपाक पयलीं मनीस म्हळचार कितें तें समजून घेवं नाका? आमी कोण? तुमी म्हणटले आमी मनीस. न्हय. तुमी मनीस न्हय. तुमी नागरीक. नागरीक अशें तोंडांनी म्हळें म्हण काम भागना. नागरीक ह्या अुतराचो अर्थ कोण समजून दितलो? नागरीक. कित्याचो नागरीक? अर्थांत देशाचो नागरीक. देश! म्हणपाक उतर सुंदर. पुण देश म्हळचार कितें? भारत देश? उत्तर बरोबर. पुण भारत म्हणजे कितें? तुमी म्हणटले, आदलें अुतर भरत ताचेवयल्यान भारत. हे जापेन कोणाचें समाधान जावपाचें ना. ताची जाप हांव सांगतां. पुण ताचेआदीं तुमकां लोकशाय म्हळचार कितें तें समजून घेवचें लागतलें. लोकशाय म्हळचार कसली शाय? न्हय हुकुमशाय ती लोकशाय? तुमी भारताची राज्यघटना वाचल्या? आर्र ऽऽ कित्याक वाचूना? ती वाचपाक जाय. ह्या देशांत जियेतल्या दर अेका मनशान राज्यघटना वाचपाकूच जाय. तुमी घटनेचो अभ्यास करूं नाकात पुण घटनेचें कामचलाअु गिन्यान तुमकां जायच. अखेर गिन्यान तरी म्हळचार कितें ? कोणां बुदवंतान म्हळ्ळां, जीण जियेवपाक जें उपकारा पडटा तें गिन्यान. जिणेचो आनी गिन्यानाचो संबंद जर असो जाल्यार मागीर प्रश्न अुपरासता जीण म्हळचार कितें ? खरेंच जीण म्हळचार कितें ?
आनी बाटलेक गुड्डी लागची तशें हांगा तोंड बंद जाता.
(संचालक ताका बंद करपाक सांगता.)
आणि इतकं बोलून मी माझे चार शब्द आटोपते घेतों. धन्यवाद !

संचालक : आनी आतां गावांतल्या कसल्याय समारंभाक जे आपलें अुलोवप करून चुकनासताना तुमच्या गिन्यानांत भर घालतात ते श्री जनार्दन नायक.
(जनार्दन नायक येवन अुलोवप करतात.)

अुलोवपी : मानादीक मुखेलमंत्री नामदार दत्ता रावजी गांवकार, गांवचे सरपंच, गावांतले प्रतिश्टित नागरीक आनी म्हज्या मोगाळ भयणींनो आनी भावांनो,

(वक्ल लायता. खाकेंतलें पाश्त अुक्तें करता आनी भाशण काडून वाचता.)
आयचो दीस मोटो भाग्याचो, कारण आयज राष्ट्रपिता महात्मा गांधी हांची पुण्यतीथ.

(चूक लक्षांत येता. दुसरें भाशण काडटा.)

आयचो दीस मोटो भाग्याचो कारण ह्या दिसा आमच्या देशाक स्वतंत्राय मेळ्ळी, तोच हो दीस १५ ऑगस्ट !

(दुसरें भाशण काडटा. गुणगुणटा.)

आयचो दीस मोटो भाग्याचो कारण आयज आबासाहेब आंबेडकर हांची जयंती. (परत दुसरें काडटा. गुणगुणटा.)

आयचो दीस मोटो भाग्याचो कारण आयज २६ जानेवारी.

(परत भाशण काडून गुणगुणटा.)

आयचो दीस मोटो भाग्याचो कारण आयज पंडीत जवाहरलाल नेहरू हांची पुण्यतिथ.

(संचालक ताका ल्हवू आवाजांत समजायता.)

संचालक : अशें करात. तुमी भितर बसून तुमचें भाशण सोदात. तोमेरेन दुसऱ्यांक अुलोवंदी.

(अुलोवपी भाशण सोदीत सोदीत भितर वता.)

तुमी म्हणटले, येदचा व्हडल्या तातोडें गांवांत मुखेलमंत्र्यांचो गौरव करपाक अेक्कूय बायलमनीस ना ? तुमचो प्रश्न सारको. आनी तुमच्या प्रश्नांक फाव अशी जापूय आमचेलागीं आसा. आतां हांगची अेक सुशिक्षीत बायलमनीस सौभाग्यवती चंचलाबाय भाशण करता.

(चंचलाबाय अुलोवपाक येता.)

चंचलाबाय : अध्यक्ष महाशय, आमचे मुखेलमंत्री आनी म्हज्या गांवभावांनो, म्हजेसारके बायलमनशेन मुखेलमंत्र्यांचो गौरव करप म्हळ्यार अेका सवण्यान सूर्याच्या गुणाचीं वर्णनां गावप. आनी तेच भावनेन आज हांव हांगा चार अुतरां सांगपाक आयल्यां. खरें म्हळ्यार म्हज्या चार अुतरांनी तांचो तुस्त तोखणाय करून सोंपपाची ना. मुखेलमंत्र्यांनी सगळ्यांखातीर वावर केला. ताणीं दादल्यांखातीरुच हाल अुपाद्वे सोंसल्यात अशें न्हय, तर आमचेसारख्या बायलांखातीरुय रातीचे दीस आनी दिसाच्यो राती केल्यात. आनी त्याचखातीर म्हळ्यार बायलांखातीर ताणीं कितें केलां हें सांगपाक हांव हांगा अुलोवपाक आयल्यां. ते ज्या ज्या बायलांच्या अुध्दाराखातीर वावुरल्यात तांच्या नांवांची वळेरी मारुतिच्या शेंपडे बशेन लांब जातली. म्हजे जिणेचें ताणीं कशें भांगर केलें तेंच हांव आज सांगता. म्हज्या अकटचा घोवाचे

जोडीन संवसाराचो गाडो बरेतरेन ओडना जालो तेन्ना हावें सर्विस करपाचें थारायलें. पुण सर्विस दिता कोण? कितलीं जोतीं झरयलीं पुण अुपेग ना. अखेर मुखेलमंत्र्यांच्या दारार माल्लें, तेन्ना ताणीं खोशयेन दार काडलें. तांच्या अुतरांनीच जिवाक थाकाय मेळ्ळी. आनी तांच्याच धर्मान म्हाका सर्विस मेळ्ळी. फक्त सर्विसूच न्हय तांचे पासून आनीक जायत्या गजालींची भर आमच्या संवसारांत पडली. आज तांचे पुण्यायेन आनी देवा दयेन आमचो संवसार बरोऽऽ चल्ला. दोगां माणकुलीं भुरगीं आसात. तांचे पितृक्षत्र आमच्या संवसाराचेर सदांच उल्लां. मोटेपणाचो आनी सत्तेचो गर्व बाळगिनासतांना ताणी भर मध्यान्नेरूय आपलें दार म्हजेखातीर उक्तें दवल्लें. हें म्हजें अेकलेचें उदाहरण. अशीं कितल्या बायलांची भाग्यां ताणी उजळचां जायत. कोणा कोणाच्या पदरांत कितें कितें घातलां जायत. ह्या प्रदेशांत बायलांचे मुक्तीची चळवळ ताणीं सुरू केली अशेंच म्हणचें पडटलें. समस्त बायलांची जात तांच्या ह्या महान कार्या खातीर तांचो गौरव करता. आनी बायलां खातीर ताणी अशेंच दिसरात झटत रावचें अशी तांकां विनंती करता. तांच्या असल्या विधायक वावरांत बायलांचो तांकां सदांच पालव मेळटलो म्हण सगळ्या बायलांचे वतीन हांव तांकां उतर दितां. (ताळयो)

(चंचलाबाय वता)

संचालक : मुखेलमंत्र्यांचो गौरव करताना सगळ्यांकूच खोस भोगता पुण काळाचें भान अुलोवप्यांनी दवरचें अशी तांकां विनंती आसा.

आतां श्री एस. पी. कामत.

(कामत येवन उलयता)

कामत : थोडच्या वेळान अुलोवप करपाचें संचालकानीं सुचयलां. हांव हरशीं चड उलोवपी. पुण आज तुमचीं फक्त पंदरा मिनटां घेतलों. उपकार करून पंदरां मिनटां उलोवपाक दिवचें.

– मुखेलमंत्री, नामदार दत्तारावजी गांवकार म्हळचार –
– विश्वासू मनीस
– सुवार्थाचो दुस्मान
– जनतेचो अिश्ट
– असत्याचो दुस्वासी
– सत्याचो पूत
– कार्यतत्पर नागरीक
– अेकनीष्ठ समाजसेवक
– दुर्बळांचो कैवारी
– फटींगांचो मारेकार

आमी अेक पोर नागडेंच अुरता

– आज्ञाधारक आमदार
– कर्तव्यदक्ष मंत्री
– तत्वनीष्ठ मुखेलमंत्री
– अन्यायाचो प्रतिकारक
– मुत्सद्दी राजकारणी
– खांपो झुजारी
– स्त्री शिक्षणाचो पुरस्कर्तो
– सगुणांचो पुतळो
– सद्गुणांची खण
– नितिमत्तेचो सागर
– आदर्शाचो पर्वत
– गुणांचो म्हामेरु
– समाजप्रबोधनकार
– नवनिर्माणाचो रचणार
– अनंताचो यात्रीक
– लोककल्याण राजा
– जयहिंद !
(वता)

तरनाटो : (लोकांतल्यान) बंद करात. कसलीं फकाणा चलयल्यांत? कोणाच्या दोळ्यांक अुदक लावपाक चलयल्यांत हीं संवंगा ?
(माचयेर मातसो बोवाळ जाता.)

संचालक : (तिडून.) विरोधकांक कितें सांगपाचें आसल्यार ताणीं बरोवन निवेदन दिवचें. भर सभेंत अशी आरड मारपाचो अधिकार कोणांक ना. आनी तशें केल्यारूय आमी ताका भीक घालीना. विरोधकांच्या कारवायांक चोख जाप दिवपाक आमकांय कळटा. विरोधकांक आमी बदना.

तरनाटो : तुमचे विरोधक कोण तें म्हाका खबर ना. म्हज्या प्रश्नाक तुमी जाप दिशात ? (माचयेकडेन येता.)

संचालक आनी सरपंच : (बरोबर)
ना, तूं विरोधक. तुकां अुलोवपाक मेळचें ना.

लोक : विरोधकाक अुलोवपाक दिवं नाकात.
(कांय वेळ बोवाळ. मुखेलमंत्री तरनाटयाक माचयेर येवपाक खुणायता. मायकार येवन अुलोवपाक फर्मायता. तरनाटो वयर येवन अुलयता.)

तरनाटो : भौमानेस्त मुखेलमंत्री अशें हांव आदरान म्हणटलों आसलों. पुण हेर अुलोवप्यांसारको हांव फटींग न्हय. देखून हांव तांकां भौमानेस्त म्हणपाक तयार ना. तांच्या गुणांचीं वर्णनां गायताना अुलोवप्यांनी मुयेचो दोंगर केला. त्या सगळ्या फटींग आनी दांभिक अुलोवप्यांचो हांव धिक्कार करतां जनतेमुखार ताणीं जर खरें चित्र दवरील्लें आनी समाजांतल्या सत्याचें दर्शन जर आपल्या भाशणांतल्यान घडयिल्लें जाल्यार हांव तांच्या पायाचें तीर्थ पियेतलों आसलों. पुण तशें कोणेंच केलें ना. न्हय, तशें करपाक कोणांक धाडस जालें ना. तें धाडस हांव करतां. कारण हावें कोणाचें घेवन खावना. मंत्र्याचे हात ज्यांच्या ओंठामेरेन न्हय, तर ताळयांत गेल्यात, ताणी रुपडीं चडोवन गांवचीं तांचीं गुणवर्णनां ! चडोवचीं ताणी फातराचे मूर्तिक चंदनाचीं पुटां. हांव कोणाचे पांगेत ना. म्हाका कोणाची भंयभिरांत ना. देखून हांव हांगा सत्याचें दर्शन घडोवपाक आयलां. हांगच्या भाशणांतल्यान फटीचें खरें करपाचो किंवाटयाचो यत्न जाला. समाजांत ज्यो गजाली अनैतिक मानतात, ताका ते नैतिकतायेचो रंग चडयतात. मंत्र्यान देवाक हार घालपाचो थंय देवस्थानाचे वतीन मंत्र्याक हार घालपाचीं निलाजरेपणां करतात.

सेगीत दोन फावट अुमेदवार वेंचून आयल्यार ताची लोकप्रियता सिध्द जाता खंय ! वायट मार्गान वेंचून येवपाचे हज्जार अुपाय आमचे लोकशायेंत रिगल्यात. मुखेलमंत्री धा वर्सां सत्ता भोगतात हाचो अर्थ तांची चिकाटी काय सत्तेची सुटनाशिल्ली आस ? केंद्रांतले सत्तेचो बदल तेळून खिणाखिणांत केल्लें पक्षांतर हें लोककल्याणाचे वृत्तींतल्यान घडटा ? वा ! सत्तेची आनी नीतिमत्तेची अेदीं व्हडली हत्त्या दुसरी आनी खंयची आसूं येता ? बायलांचे चळवळीचे पुरस्कर्ते खंय ! ही बायलांची चळवळ ह्या प्रदेशांत केन्ना आनी कशी सुरू जाली ? कोण सांगूंक शकत ? आनी म्हाका दिसता, हे चळवळीचो पुरस्कार फकत रातिच्या वेळारूच जाता जांवये. आयच्या सत्काराच्या भाशणावयल्यान असो आभास जाता की, हांगा सगल्याक आबादीआबाद चल्लां. सगळे भल्लेल्या पोटार धेंकर दितात. अन्नाच्या गोंटयाक कोण पातिशेर ना. कारखान्यांनी नोकऱ्यो दिता खंय ! खंय आसात नोकऱ्यो ? हांव चार वर्सां जालीं बेकार आसां. डिग्री आसा पुण अुपेग ना. जाची दाळ शिजता ताचेंच सादता. म्हजेसारके अशे कितले सुशिक्षित तरनाटे आसतले जे नोकऱ्यो नासून बेकार हेडटात. नोकऱ्यो नासून आमी बेकार जावन रस्त्यार भोंवतात. आनी हांगा कितें कांय म्हळयार मुखेलमंत्र्यांक पन्नास वर्सां जाल्यांत म्हण तांचो सुवर्णमहोत्सव मनयतात. भाशणां ठोकतात, सत्कार करतात. लज दिसूंक फाव अशे सत्कार करतल्यांक आनी सत्कारमूर्ती जावन सत्कार करून घेतल्यांक. हांव मुखेलमंत्र्यांक जाहीर आव्हान करतां, ताणी म्हज्या प्रश्नाची जाप दिवची आनी कापस्ताद आसल्यार म्हजें तोंड

बंद करचें. (लोकांत बोवाळ)

– सुबेज मरे हो !

– कोणालो तो ?

– पुलीसांकडेन दियात.

– मुखेलमंत्र्यांचो अपमान करता ?

– सिर्विसेवयलो काडून वडोवपाक जाय.

– बेकार मरे तो !

(सगळ्यांच्यो नदरो मुखेलमंत्र्यांचेर थिरावल्यात. तरनाटो वचपाक सोदता तेन्ना मुखेलमंत्री ताका बशिल्लेकडेनूच आपयता. लोक भोंवतणी कंवडाळें करतात. माचयेर बोवाळ.)

संचालक : आनी अितल्या बोवाळानूय जैत आमच्या मुखेलमंत्र्याचेंच जालें. जाणे आकांताळ्चा औवरांतल्यान तड लागीं केल्या तो मनीस असल्या खिणयाळे वसाडीक बदता ? हो प्रश्न मुखेलमंत्र्यांनी अेका खिणांत सुटावो केला. ताणी हांगा अुलोवपी त्या तरनाटयाक आपले फॅक्टरींत नोकरी दिवपाचें अुतर दिलां. फायच्यान ताका कामार लेगीत आपयला. ताच्या धाडसाची तोखणाय करून ताणी ह्या गावांतल्या आपल्या पक्षाच्या फाटयाचो ताका अध्यक्ष नेमला. (मुखेलमंत्री संचालकाक कुरवांनी सांगता.)

आनी आतां मुखेलमंत्री त्या तरनाटयाचे धाडसी वृत्तीखातीर हार घालून ताचो सत्कार करतात. मुखेलमंत्र्यांच्या सुवर्णमहोत्सवी दबाज्यांत तांचे ह्स्तुकीं आमच्या गांवांतल्या अेका युवकाचो सत्कार जाता ही गजाल आमच्या तातोडें गांवच्या अितिहासांत भांगराच्या अक्षरांनी कोरांतून दवरपासारकी आसा. त्या तरनाटयाचें नांव तुमकां मागीर कळटलेंच. तर मुखेलमंत्री ताका हार घालता. (मुखेलमंत्री ताका हार घालतात. ताळयो)

तरनाटो : (खोशयेन घोशणां दिता) मुखेलमंत्री नामदार दत्तारावजी गांवकार –

लोक : झिंदाबाद !

(कांय जाण 'जय' तर कांय जाण 'विजय असो' म्हणटात. मुखेलमंत्री तरनाटयाक आपले कुशीक बसयता.)

संचालक : न भूतो न भविष्यती असो अेक अपूर्वसो सुवाळो पळोवपाचें भाग्य आज तातोडें गांवच्या नागरीकांक लाबलां. आतां सगळ्यांची गौरवाचीं भाशणां जाल्यांत आनीक कोणांक उलोवपाचेंय आसचेंना. आनीक उलोवपां लांबल्यार हो सोबीत असो सुवाळो कांय वांटयांनी वाजेवणो जांव येता.

तर आतां – तुमचे कान जांचीं म्होवाळ आनी मोलादीक उतरां आयकुपाक

आशेल्यात, तुमच्या दोळयांची निरांजनां करुन तुमी जांची म्हूर्त आपणाले मनाचे घुमटेंत स्थापूंक सोदतात. जाचे खातीर तुमचे स्वास लेगीत अडून उल्ल्यात, उमळशिकेन तुमच्या शिरंतरांतल्या रक्ताक लेगीत अेक तरेची गती आयल्या. त्या सर्वंय गुणांचे पुतळे भौमानेस्त मुखेलमंत्री नामदार दत्तारावजी गांवकार आपणाल्या सत्कार समारंभाक जाप दितात.
(लोकांच्यो ताळयो. मुखेलमंत्री उलोवपाक उठूंक लागतात इतल्यान लोकांतल्यान अेक जाणटेलेचो आवाज.)

जाणटेली : ए, गणीच्या दत्ता, रव, रव म्हाका काय बोलुंचां आसा.

संचालक : आतां उलोवपाक मेळना.

जाणटेली : तूं केवांच्यान व्हावती फोंत कशी बोलत आसा. आनी म्हाका सांगतय बोलूंक मेळना म्हण? आपल्या वाद्याचो मरे तूं. पायणींतल्या शेकल्याचो झील मरे तूं?
(माचयेर चडटा. हातांत बडी आसा)

संचालक : तुकां कितें उलोवपाचें आसा?

जाणटेली : म्हाका तुमच्या सारकीं भाशणां करपाचीं नात. त्या भाशणांनी पोटां भरतत रे? म्हाकां काय सांगूचां आसा.

संचालक : कोणांक?

जाणटेली : कोणांक म्हणजे? ताकाक येवन गाडग्यां कित्याक लिपयतलंय? म्हाका ह्या गणीच्या दत्ताक काय सांगूचां आसा.

संचालक : गणीचो दत्ता कितें? मुखेलमंत्री म्हण.

जाणटेली : ह्यां भाटकारा परस सुणांच अदीक भोंकता मरे. बरां म्हणतय मुकल्यामंत्री.

संचालक : सांगपाचें आस तें मागीर सांग.

जाणटेली : मगे? कित्याक? तुमी सगळे सायब आतां बोलतत आनी हांवच राणूल मगे कित्याक? तुमकां मतां जाय तेन्ना बरे म्हाताऱ्यांक फुडें फुडें करतत आनी आतां मगे सांग म्हणतत? मागीर कोणांक कदेलीक सांगूं?

सरपंच : ए म्हातारे, कुशीक सर.

जाणटेली : ए सोर्पंच्या, तुजां कोणें काय घेवन खाल्लांसा? म्हाका वग्गी करपाक तुयां पोटलो दिला म्हाका?

तरनाटो : म्हातारे, बऱ्या बोलान कुशीक सर.

जाणटेली : हात् तुज्या आवशिझवऱ्या, म्हाका कुशीक सर म्हण सांगतय ? लज दिसना नाय ? लजकाडो ! बोंबलेच्या देंठांतल्यान आड्डी मारतालो व्हदळ शिर्विस मेळटकूच तोंड बंद जालां. भाकरेचो कुडको पडटकूच सुण्याचां तोंड बंद जाता तशां. आतां मार मुकल्यामंत्र्याच्या कदेलीक कदेल लावन बसलो म्हणजे काय आकाशाक हात तेंकयले तुंयां ?

संचालक : तुकां कितें सांगपाचें आसा तें बेगीन सांग.

जाणटेली : मीयां इकडे येतकच इतली ताकतीक कित्याक ? कोणांक नाडूंक जांवचां आसा ?

संचालक : तुकां कितें सांगपाचें आसा तें सांग. दुसऱ्याक दुशणां लांव नाका.
(मायक तिचे मुखार दवरता)

जाणटेली : बरो तव्या वयली ल्हाय कसो उसळटा मगा.
शेकल्यान बरो मातयला तुकां (मायकाक पळोवन) ह्यां काय ?

संचालक : मायक.

जाणटेली : मायंक जांव नाजाल्यार मावांक जांव, तो म्हाज्या सामकार कशाक ?

संचालक : तुज्या तोंडांत घालपाक.

जाणटेली : म्हज्या म्हातारेच्या तोंडांत कित्याक ? घाल तुज्या आवशीच्या हेतूंत. म्हाका सांगूचां आसां तां ह्यां – आरे मुकल्यामंत्र्या, तुयां सगळचांचां भौ कल्याण केलंय. कोणांक शिर्विस दिलय, कोणांक आनीक कितें दिलय. तूं जर अशें सगळचांक कितें ना कितेंतरी दितय जाल्यार हांयां राणेन काय मागल्यार नाय म्हणूंचो ना. म्हाका कांय व्हयां तां डायरेक सांगतंय. म्हाजो झील आसा न्हू इट्टल. तुज्या वांगडचो मरे. तूं जालो मुकल्यामंत्री आनी तो रवलो तसोच. तर आवशिझवऱ्याच्या संवसाराक सदांच बुराक पडला. त्याचां तां अेकटेंच अपुरबाये पोर आसा. सगुणां ? फाटल्या माघांत बोचडेच्याक चवथां सरून पांचयां लागलांहा. इट्टलागेर अेकलांच पोर. तां सुद्धां नव - नवसांनी जाल्लां. पुण तेचे लाड करपाक सुद्धां भैझवऱ्याक जायना. तेचो म्हण गुन्यांव नाय. मानायपण करून अेकलो जोडटलो आनी आमच्या चौगांची पोटां भरतलो. त्या पोराची मियां आजी. पुण म्हाज्यान राणेच्यान काय करूंक जातय ?

तर सांगूचां आसा तां ह्यां–पोर सगुणां आंगार कपड्याची फाळी नासून नागडां फिरताहा. पांच वर्सांची गिरेस्तालीं भुरगीं कसले कसले कपडे घालतत. सगुण्यांक पोराक आंग धांपपाक अेक सुध्दां खोमंची ना. तेच्या बापायक, इट्टलाक सांगून सांगून तोंडाच्यो कणयों जाल्यो. चवथीक हाडटा, दिवाळेक हाडटा, दिवाळेक नाजाल्यार शिगम्याक हाडटाहा. झिलाच्या

खिशाक सदांव बुराक पोर सगुणां उगडां हिंडटा तां बगूं नजो. न्हिबरांत करपता. थंडयेत आकुडटा.

आज बोकडेक घेवन भाटल्यांत चरयताली, लोकांचो बोवाळ आयकून हंय इलंय. थंयसून बग जाल्यार तुंयां, गणिचो दत्ता, मुकलचामंत्री जावन वयर बसलय. आतां म्हटलां तूं सगळचांक काय काय दितयह, तर म्हाका दिवंक काय जालां हा? म्हाका काय व्हयां म्हायत आसा मरे ? तुज्यां फाटीं तो रंगयिल्लो कपडो आसा न्हय ? तोच म्हाकां व्हयो. म्हाज्या सगुण्यांक तेचां याक बरांसां आंगातलां जातलां.

(सगळचांच्यो नदरो बॅनराकडेन वतात. लोकांत मातसो बोवाळ.)

आरे, गपसो कित्याक जालय ? दितय मरे तो कपडो ? म्हाका तुजी शिर्विस - बिर्विस कांय नाका. फक्कत म्हाजे नाती खातीर तो तुजो कपडो दी.

(माचयेर आनी लोकांत अस्वस्थताय)

तुमचां ह्यां चल्लांहा तां सोपतलां सोपतलां म्हणून कितलो वेळ वाट बगतंयह. पुण अेकलो अेकलो बडबडत आसा. म्हाजी बोकडी थंय भाटल्यांत कावथ्यांक तोंडबी लायत तर तो जना कामत म्हाका भाजून खातलो. मगे दितय मरे तो कपडो ? असो पाठीं - फुडें कित्याक जातहय रे ? त्या पोराक कसो अेका घटकेंत निबायलय. तुजां घरदार भरून ओततां आसतलां. ह्या सगळचा लोकांखातीर तियां इतक्यां केलंय. म्हाजे नातीखातीर अितलांय करूंक जमचां नाय मरे ? इचारसो करतहय ? तुज्या मनांत दिवचां आसा काय नाय तां अेकदां सांगून वडय. मगे आपलां हुंवाळून वयतां अेकदांचां.

पोराची काकळूट कर रे. फाल्यां तुजां पोर तसां नागडां - उगडां फिरल्यार तुज्यो आंतकटचो पिळवटच्यो नाय ? दुसऱ्यांक कपडो दान केल्यार पदरांत पुण्य पडटा खंय ! चिंता त्या पोराची आनी हुस्को ते बोकडेचो.

दिता मरे तो कपडो ? व्हरूं काडून ? देव तुजां कल्याऽऽण करतलो. (जाणटेली बॅनर काडपाक मुखार सरता. आयोजक लोक मुखेलमंत्र्याचे सुचोवणेची वाट पळयत आसा. जाणटेलेक धांवडावपाक मुखेलमंत्री कुरु करता. ते सरशीं सगळे जाण दांतओंठ किल्लून जाणटेलेचेर धांवून वतात.)

लोक : – धांवडाय ते जड्डेक
– खोंट मारुन सकल वडयात
– मोडून घालात (आनी जायतें)

(जाणटेली काचाबूल जाता. खिणभर सगळो देखाव थीर जाता. भितरसून निवेदन – आनी अेक पोर नागडेंच अुरता)

(सोंपता)

दिग्दर्शक
लेखक
तो
ती
बापूय
प्रेक्षक
प्यून
चली
चार/पांच गुंड

पांच

स्वामस्त्रीं

लेखक आनी दिग्दर्शक

दिग्दर्शक : हालीं कितें बरयलां ?

लेखक : अर्थात नाटक.

दिग्दर्शक : तें जालेंच. बरोवन पुराय जालें ?

लेखक : (खोशयेन हयकार दिता.)

दिग्दर्शक : हे फावट कितें खास ?

लेखक : आत्मतूस्त न्हय. पुण काळजांतले धडधडिवयल्यान तशें दिसता.

दिग्दर्शक : कितें ?

लेखक : कितें तरी खास आकाराक आयलां.

दिग्दर्शक : आनी आकाराक आयलां म्हणजे माचयेर येता.

लेखक : तें तुमच्यासारक्या दिग्दर्शकांनी थरोवपाचें. बरोवपाचें काम आमचें.

दिग्दर्शक : पुण अेक गजाल खरी.

लेखक : कसली ?

दिग्दर्शक : नाटक ही अेक भौआंकी निर्मिती.

लेखक : खरें.

दिग्दर्शक : लेखक, दिग्दर्शक हीं ताचीं म्हत्वाची आंगा.

लेखक : म्हाका मान्य आसा. देखुनूच तर म्हज्या नाटकाची कल्पना घेवन तुजेकडेन आयलां.

दिग्दर्शक : म्हाका दिसता तें हांव सांगन.

लेखक : म्हाका कितें दिसता तें सांगपाचो हांव सदांच यत्न करतां.

दिग्दर्शक : तुकां दिसता तशें बुसऱ्यांकूय दिसूंक फाव अशें तुजें म्हणणें ?

लेखक : अशेंच कांय ना.

दिग्दर्शक : सांग.

लेखक : म्हाका दिसता सुरवेक ह्या विशयाचेर अुलोवंचेपरस आमी नाटकाचे कल्पने चेरुच अुलयिल्ले बरे.

दिग्दर्शक : पुण तुज्या नाटकाच्या कल्पनेची म्हाका मात्तूय कल्पना ना.

लेखक : तेचखातीर तर हावें तोंड अुकतें केलां.

दिग्दर्शक : सांग.

लेखक : सत्यघटना.

दिग्दर्शक : ती तुवें कित्याक सांगपाक जाय. तुजेपरस वर्तमानपत्र बरें सांगत.

लेखक : वर्तमानपत्र सत्यघटना सांगत. हांव तितल्यारुच रावचोंना. ते घटनेकडेन पळोवपाचो दृष्टीकोण सांगतलों.

दिग्दर्शक : बरें आसा.

लेखक : दोगां अेकामेकांच्या मोगांत पडटात.

दिग्दर्शक : हातूंत नवें कितें ? ही तर सद्‌ची कथा.

लेखक : तेंच सांगतां न्हय, कथा सद्‌ची जायत पुण नदर वेगळी.

दिग्दर्शक : तुमकां लेखकांक दर फावटीं अशेंच दिसता.

लेखक : ना. हे फावट असो अपेक्षाभंग जावचो ना.

दिग्दर्शक : दिसतलेंच. हातच्या कांकणांक हारसो नाका. मुखार सांग.

लेखक : तर तीं दोगांय सद्‌चे सुवातेर मेळटात.

दिग्दर्शक : खंय ?

लेखक : खंयूय. धर, हांगांच.

(‘ तो ’ आनी ‘ ती ’)

(कांय वेळ दोगांय वगी.)

ती : ए, ए ऽऽ.

तो : (भानार येत) आं ऽ.

ती : अुलय मरे.

तो : कितें अुलोवं ?

ती : आज अशें कितें घडलां ? हरशीं तुकां अुलयतना बळजबऱ्यां थांबोवचो पडटालो.

तो : ते दीस सोंपले. तें सुखूय सोंपलें.

ती : कितें घडलां ?

तो : आमचे प्रेमसंबंद घरांत कळ्ळे.

ती : मागीर ?

तो : मागीर कितें घडपाचें तेंच घडलें. बापायन सगळें घर माथ्यार घेतलें. आवयन रडून आकांत केलो. आतां आमचें लग्न जावप शक्य ना.

ती : (कांय वेळ थांबून)आमचें लग्न कित्याक जावपाक जाय ? आमचें लग्न केन्नाच जालां !

तो : तूं कितें अुलयता.

ती : काळजांतलें अुलयतां. जे दिस आमी अेकामेकांच्या काळजांत सुवात जोडली तेच दीस आमचें लग्न जालें. गवाय त्या अुकत्या मळबाची. अस्तेंतेक बुडपी सूर्याची. झणझणपी वाऱ्याची.

तो : खरेंच ! ह्या परस वेगळें आमचें लग्न जावंकूच शकना. (कांय वेळ वग्गी.) आतां फुडें कितें ?

ती : फुडें ? फुडें सगळो काळोखूच काळोख.

तो : तुज्या अुतरांनी म्हाका भिरांत दिसता.

ती : आता मनांतलीं भिजूडपणां काडून वडोवचीं पडटलीं.

तो : ना. बापायआड, आवयआड, ह्या समाजाआड हांव धिटायेन अुलोवंक शकना, कांयच करुंक शकना.

ती : तातूंत दोश तुजो ना. ह्या समाजाचोच आसा.

तो : हय. ह्याच समाजान हांव अुंचेले जातीचो आनी तूं सकयले जातीचें अशे वांटे घाल्या.

ती : ह्या समाजाचो धिक्कार आसूं ! आमकां ह्या समाजाचेर सूड घेवपाक जाय !

तो : पुण कसो ?

ती : बलिदान !

तो : कोणाचें बलिदान ?

ती : आत्मबलिदान ?

तो : आवयस् !

ती : हय. तोच अेक अुपाय. ह्या समाजाचो सूड घेव्पाचो तोच अेक मार्ग.

तो : कसो ?

ती : आमी मोग केलो.

तो : जिवापाड.

ती : सोपूत घेतले.

तो : अेकामेकांक न सोडपाचे.

ती : आमचो मोग म्हळ्यार–

तो : आदर्श !

ती : पुण समाजाक तो मान्य ना. आमी आत्महत्या करुंया.

तो : दोगांय ?

ती : हय. दोगांय.

तो : आमच्या बलिदानान कितें सादूंक पावतलें ?

ती : ह्या कुड्डच्या समाजाचे दोळे अुकते जातलें. लग्नाच्या बंधना परस मोग श्रेष्ठ आसा हें सगळ्यांक कळूंक पावतलें.

तो : हय, तशेंच घडूंक जाय.

ती : आमी मेल्या अुप्रांत चुटपुट्टलो हो समाज.

तो : मागीरुच कळटलें ताका खरो मोग म्हळ्यार कितें ?

ती : तें कळपाक पयलीं आमकां मरचेंच पडटलें.

तो : हय. आमच्या मर्णाअुप्रांत जातीकातीच्या नावांखाला कोणाचो मोग असो लासून वच्चो ना.

ती : आमच्या अुपरांत येवपी मोगी जिवांचें जिवित बरेतरेन वच्चें म्हण आमचें हें

बलिदान.

दोगांय : आत्मबलिदान !

(काळोख. तो आनी ती ना जातात. परतून लेखक आनी दिग्दर्शक.)

दिग्दर्शक : फकाण !

लेखक : कितें जालें ?

दिग्दर्शक : जावपाक जाय आसलें तेंच जालेंना.

लेखक : तुमकां शेवट आवडलोना सो दिसता.

दिग्दर्शक : आवडपासारकें कितें आसा तातूंत ?

लेखक : कितें ना ?

दिग्दर्शक : खरें तेंच ना. तातूंत आसा फक्त आदर्शवाद.

लेखक : आदर्शवादाक तूं होण लेखता ?

दिग्दर्शक : हांव कित्याक होण लेखीना. जिवितांत जें ना तें गरजेभायर दाखोवप हाका म्हजो विरोध आसा.

लेखक : जिवितांत नासत पुण तें आसपाकच जाय अशें दिसना ?

दिग्दर्शक : अशें दिसता तुज्या सारक्या लेखकाक.

लेखक : तशें दिसूं नये ?

दिग्दर्शक : दिसपाक म्हजी हरकत ना. पुण तुजें नाटक हें तुजेपुरतें उरना. प्रयोगांत तें दुसऱ्यांचेंय जाता.

लेखक : पुण म्हाका जें सांगपाचें आसा –

दिग्दर्शक : तुका सांगपाचें आसा तें कितलेशाच शेंकड्यांआदीं हेर लेखकांनीं सांगून वडयलां. ताणीं सांगिल्लो आदर्शवाद ते जियेताले त्या काळाक सोबलो जायत. आतां तो काळ ना.

लेखक : मागीर हावें दाखयला तो तांचो मोग ?

दिग्दर्शक : अवास्तव. कृत्रीम.

लेखक : कसो म्हण्टा तूं ?

दिग्दर्शक : आयच्या काळांतले मोगी प्रेमभंगाखातीर आत्महत्या करीत अशें दिसता तुकां ? समज तांचे सुवातेर तूं आशिल्लो जाल्यार तूं आत्महत्या करतलो आसलो ?

लेखक : ना.

दिग्दर्शक : मागीर तुज्या नाटकांत हें फटीचें चित्र कित्याक ? तुजेवरी लोकांकूय अशा प्रेमाचें कितें जाता तें खबर आसा. मागीर प्रेक्षकाकडेन हीं फटींगपणा कित्याक ?

लेखक : पुण आदर्श अुल्ले ना जाल्यार जीण बेसूर जातली.

दिग्दर्शक : आदर्श, आदर्श, आदर्श, ! सगळीं फकांणा. प्रेम म्हळें म्हण्टकूच तें अुदात्तूच आसपाक जाय? मनशाचे सभाव अनंत. सभावा प्रमाण प्रेमाच्यो विगड विगड पती.

लेखक : हावें दाखयल्या तिवूय अेका प्रेमाची पत अशें कित्याक समजना तूं ?

दिग्दर्शक : तें खरें न्हय देखून.

लेखक : मागीर तुजे नदरेन ह्या नाटकाचो शेवट कसो आसूंक जाय ?

दिग्दर्शक : वास्तव.

लेखक : सुखान्त ?

दिग्दर्शक : ना . शेवट दुखान्तूच जाय. कारण जिणेंत आसल्या अणभवांत सुखापरस दुखूच चड वांटयाक येता. आनी अेक गजाल, तुज्या नाटकांतलीं शेवटाक दोनूच पात्रां प्रेक्षकांक बोअर करतात.

लेखक : आनींक कोणांक दाखोवं येता ?

दिग्दर्शक : सांगतां – हीं पात्रां आत्महत्या करचीं नात.

लेखक : कित्याक ?

दिग्दर्शक : तांकां वास्तव जीवन जगपाचें आसा देखून.

लेखक : वास्तव जीवन ? पळोवया तरी तांचें वास्तवजीवन !

(तो आनी ती)

दोगांय : आमी आत्महत्त्या करची न्हय.

तो : आत्महत्या म्हळ्यार चंचळवृत्तीचें दर्शन.

ती : आत्महत्या म्हळ्यार अटूक मनोवृत्तीची दाखवण.

तो : आत्महत्या करप म्हळ्यार घराक अुजो पेटला म्हुण अुदकांत बुडून रावप.

ती : आत्महत्या म्हळ्यार असत्याक दिल्ली पोसवण.

तो : आत्महत्या म्हळ्यार जिणेंतल्या दुःखाक शरण वचप.

ती : आत्महत्या म्हळ्यार प्रवाहाच्या आड वचूंक जायना म्हुण आपणायिल्ली शरणागत !

तो : आत्महत्या म्हळ्यार झुजामळार शस्त्र गळसाणावन मारिल्ली धांव.

ती : आत्महत्या म्हळ्यार–

तो : भिजूडपणां !

ती : फटींगपणां.

तो : फकाणां.

दोगांय : आमी आत्महत्या करची न्हय.

ती : मागीर कितें करप ? हें लग्न तर कशेंच शक्यना.

तो : पुण कित्याक ?

ती : ते म्हज्या परस तुजो बापुयूच बरेतरेन सांगत.

(बापूय येता.)

बापूय : हय. हांवूच सांगता, हें लग्न जावप शक्य ना.

तो : मोग करप हें पाप ?

बापूय : पुण्य. साताजल्मांच्या पुण्यांची गांठ पदराक आसली म्हण मोग करपाक पावलो अशें दिसता तुकां ?

तो : कित्याक दिसूं नये ?

बापूय : तशें जाल्यार तूं कुड्डो.

ती : म्हज्या खातीर तुमच्या पुताक बोल लावं नाकात.

बापूय : हें तुजेकडल्यान म्हाका आयकूचें पडटा हाची खंत भोगता.

ती : हांव तरी कितें करुं ?

बापूय : तूं विचारता म्हण सांगतां. सांगूं ?

ती : सांगात.

बापूय : हांव सांगतां तें मानून घेतलें म्हण वचन दी.

तो : नाका. तूं वचन दिवं नाका.

ती : कित्याक?

तो : तो कितें सांगतलो तें हांव पुराय जाणां.

ती : कितें सांगतलो ?

बापूय : हांवूच सांगतां. तूं आपले सकयले जातीची जाणविकाय दवरुन ताचे जिणेंतलें पैस जा.

ती : त्यापरस तुमी आत्महत्या करपाक कित्याक सांगनात.

तो : तो बरो सांगत पुण तूं ताचें आयकूं नाका.

बापूय : ताचेखातीर म्हजो अपमान घडटा हांचें तुका भान ना.

तो : पुराय आसा.

बापूय : मागीर हें सगळें चल्लां तें म्हाका मान सकल घालूंक लावपाक.

तो : तुमकां मान सकल घालची पडची ना हाची हांव जतनाय घेतां.

ती : हय आमी तसो यत्न करीन.

बापूय : यत्न बोलन म्हाका नाका. हय वो ना ह्या अेकाच अुतरान म्हाका जाप जाय.

तो : तुमचो प्रश्न परत विचारशात ?

बापूय : तूं सकयले जातीचे चलयेकडेन लग्न जातलो कांय ना ?

तो : ना.

ती : आं ?

तो : हांव हाचेकडेन लग्न जावंचो ना आनी हेर कोणाले चलयेकडेनूय लग्न जावंचो ना.

ती : अशें करुं नाका.

तो : तूं म्हजेबगर हेर कोणांबराबर नंदशी ?

ती : या जल्मांत तरी ना.

बापूय : मागीर दोगांय करतलीं कितें ?

तो : आजल्म आंकवार रावतलीं. तुज्या दोळ्यांदिश्टी म्हजी जुवान जीण करपून वडयतलों. म्हजे हाल पळोवन तुज्या दोळ्यांतल्यान दुकां गळसर तुजेमुखार झरत रावतलों. हीच तुकां ख्यास्त ! अेक फुलतें जिवीत दोळ्यांसामखार करपून वता तें पळोवपाची ख्यास्त तुकां भोगयतलों. पळोवनी ह्या तुज्या समाजाक आमचे हाल. आमचें किस्मुरलेलें जीवन. जावनी ताका धादोशी. जातिच्या वंटीनी बांदून घेतिल्ल्या ह्या तुज्या समाजाक पळोवनी आमचे जिणेची विटंबना. तातूंत वाडूंनी तुमची जात मिरयतल्यांची मिरास !

ती : ह्या यत्नांत म्हजेय जिणेची आहुती दियन हांव.

तो : जालें समाधान?

बापूय : हय. तुमच्या ह्या आंकवार जिवितापरस म्हाका म्हजी जातूच व्हड.
(काळोख. तो, ती आनी बापूय ना जातात.)
(लेखक आनी दिग्दर्शक)

दिग्दर्शक : हावें केल्लो शेवट कसो लागलो?

लेखक : वायट ना. पुण हांव मातसो विचार करतां.

दिग्दर्शक : तातूंत विचार करपासारखें कांय ना. हे कथेचो शेवट असोच जावपाक जाय. हाचेपरस दुसरे तरेन जावपाकूच शकना.

लेखक : म्हजो शेवटूय कितें सामको वायट नासलो. पुण हांव येवजितां तें वेगळेंच.

दिग्दर्शक : कितें?

लेखक : ह्या दोन शेवटांपरस आनींक तिसरो शेवट हे कथेचो जावं येता व्हय?

दिग्दर्शक : ना जावंचो ना.

प्रेक्षक : (लोकांतल्यान) जातलो.
(लेखक आनी दिग्दर्शक पळयतात. प्रेक्षक माचयेर येता.)

दिग्दर्शक : कोण?

प्रेक्षक : अेक प्रेक्षक. लेखकान बरयिल्लीं आनी दिग्दर्शकान बसयिल्लीं नाटकां नेमान पळोवपी.
(लेखक दिग्दर्शक खुश जातात.)

प्रेक्षक : अितलो आदर म्हजेविशीं दाखोवपाचो गरज ना.

दिग्दर्शक : ना. प्रेक्षकाक आदर दाखोवपाकूच जाय.

प्रेक्षक : पुण असो आदर दाखोवन कांय अुपेग ना.

लेखक : कित्याक?

प्रेक्षक : तुमी आमका शिंगां लायतात.

दिग्दर्शक : तुकां कितें म्हणपाचें आसा?

प्रेक्षक : तुमी प्रेक्षकाचो आदर करतात पुण प्रेक्षकाक जाय तें मात दिना. तुमकां जाय तें दिता, दिता म्हणचेपरस आमचेर लादता म्हळचार जाता. आमी बाबडे सभावान गरीब सगळें मोन्यानी पळयतात.

लेखक : तुमकां नेमकें कितें जाय?

प्रेक्षक : तेंच सांगपाक आयलां. नाटक ही अेक भौआंकी कलाकृती. म्हण्टकूच

प्रेक्षक हें ताचें म्हत्वाचें आंग हें तुमकां मान्य आसा ?

दोगूय : मान्य आसा ?

प्रेक्षक : मागीर त्या म्हत्वाच्या आंगाक जें जाय तें म्हत्वाचें न्हय ?

दिग्दर्शक : हय. म्हत्वाचें.

प्रेक्षक : आतां तुमी ज्या नाटकाच्या शेवटाचेर चर्चा करता तोच शेवट घेंवया.

लेखक : तुकां खंयचो शेवट मानवलो ? पयलो ? तो हावें लेखक ह्या नात्यान केला.

प्रेक्षक : ताचेरूच पयलों सांगतां. तुजो शेवट म्हळचार रडकथा. तुमचे भाशेन ताका ट्रेजडी, शोकांतिका असलीं नकसूद नावां तुमी दियात. शिवाय अेके भरड-कथेची ती निमाणीं रडकथा. आतां म्हाका सांग, आमकां संवसारांत दुःखां थोडीं आसात म्हण आमी पैशे फारीक करून थेअटरांत बसून रडप ? हरशीं म्हण हे जिणेंत रडपाचेंच आसा न्हय ? मागीर ही तुजी विकतची रड आमकां कित्याक ? दुसरी गजाल. प्रेमाचो आदर्श ! तो आमी रामायण, म्हाभारतांत पळयला. तो आमकां माथ्याबोडावयल्यान पुरो. तो तुज्या नाटकांनी आनी कित्याक ?

दिग्दर्शक : पळयलें ? अखेर हावें सांगिल्लें तशेंच जालें. म्हाका आवडूंक नाशिल्ल्यो गजाली प्रेक्षकांकूय आवडनात म्हणपाचें सिध्द जालें.

(प्रेक्षकाक –) ह्या नाटकाक म्हजोच शेवट योग्य आसा अशें तुकां दिसना ?

प्रेक्षक : ना. तुजोय शेवट म्हाका आवडू ना. लेखकापरस तुवें व्हडलोसो फरक करूं ना. अखेर रडकथा ती रडकथाच उल्ल्या. लेखकान तरी आत्महत्या सुचोवन दुःख अेकदांचें सोंपयिल्लें. पुण तुवें निमाणें शेण कालोवचें तशें दुःख किचमीत दवल्लां.

दिग्दर्शक : पुण जें दाखयलां तें वास्तव. सामकें खरें.

प्रेक्षक : तें वास्तव देखुनूच तर म्हाका आवडूं ना. आरे, जशें आसा तशें दाखोवपाक नाटक कित्याक जाय ? आमी लोकांचे संवसार पळयतात. तीं जशाक तशीं नाटकांत पळोवन आमकां फायदो कितें ?

दिग्दर्शक : मागीर तुमकां जाय तरी कितें ?

प्रेक्षक : जें आमच्या जिवीतांत ना पुण तें आमकां जायशें दिसता तें दाखयात. आमी गरीब. श्रीमंतांचीं वर्णनां दाखयात. आमी नाटकाचो वेळमेरेन आमचे गरी–बीक विसरून श्रीमंत जावन जियेतात. रस्त्यावयलो कुस्कूट मोलाचो मनीस गिरेस्ताले चलयेच्या मोगान पडुन तिका वश करता तें दाखयात. खिणभर त्या मनशाच्या सुखान आमी आमचें सुख मानता. असामान्य अशीं साहसां

दाखयात. तीं साहसां आमींच केल्ल्याभशेन आमी तीं रंगुन पळयतात.आमकां दुखान्त नाका. निखालस नाका. दर अेके कथेचो सुखान्त जावपाकूच जाय. मागीर तो अशक्य जांव. तुमी नाटकांत शक्य करुन दाखयात. अशक्यता तुमकां खबर आसा आमकांय खबर आसा. तरी तीं दाखयात. कारण तातुंतच आमकां खरें सुख आसा. त्या सुखाक आमी आशेल्यात. तेच अपेक्षेन आमी नाटकां पळयतात. केन्ना केन्ना पोटाक चिमटो घेवन नाटकां पळयतात. खरें म्हळयार नाटक खऱ्या अर्थान आमच्या पोटाचो प्रश्न आसा. तुमी त्या प्रश्नाच्यो अशो बकच्छायो करुं नाकात. साहित्यिक मूल्यां बी म्हणटात त्या गजालिंची तुमी आनींक कसल्याय साहित्यांत चर्चा करात. आमच्याखातीर आशिल्ल्या नाटकांत नाकां. आमकां आनंद दियात. खोस दियात. स्फूर्त दियात, शौर्य दाखयात, मोग दाखयात, फोगुय दाखयल्यार जाता,आसलें नासलें सगळें दाखयात पुण अुपकार करुन दुःख दाखोवं नाकां. प्लीज, आमकां दुःखाची ॲलर्जी आसा.

दिग्दर्शक : म्हण्टकूच तुजे नदरेन ह्या नाटकाचो शेवट कसो ?

प्रेक्षक : तो सांगपाची तर सामकी अुमळशीक लागल्या. पळयात.
(लेखक, दिग्दर्शक, प्रेक्षक ना जाता.)
(ती आनी चल्याचो बापूय.)

ती : म्हाका अितल्या पयस कित्याक आपोवन हाडलां ?

बापूय : (तिका फसयिल्ल्याच्या भावान हांसता.)

ती : तुमी... तुमी कितें चलयलां हें ?

बापूय : होच प्रश्न हांव तुकां विचारतां, तुवें हें कितें चलयलां.

ती : हावें कोणाचें कांय वांकडें करुं ना.

बापूय : केलां. म्हजें पाड घालपाचे यत्न चलयल्यात तुवें. तूं भानार आसा न्हय ?

ती : पुराय आसां.

बापूय : मागीर तुजे सकयले जातीचो तुकां विसर पडलोसो दिसता.

ती : (वग्गी)

बापूय : आतां वगी कित्याक ? म्हज्या चल्याचेर मोग आसा खंय तुजो.

ती : हय.

बापूय : आनीं लग्नूय जावपाय सोदता खंय तुमी. गिरेस्तालीं सुन म्हण मिरोवपाची तुकां बरी अुमळशीक लागल्या आसतली.

ती : हावें ताच्या पैशांचेर मोग करुंना.

बापूय : दळडिरे लोक पैशांचे आस्तेन खंयच्याय थरार वतात.

ती : आमचे गरिबीचीं फकाणां करुं नाकात.

बापूय : तुजी जात आनी दळडीरपण विसरुन म्हजे गिरेस्तकायेचीं फकाणां करुं नाका.

ती : तुमी म्हाका हांगां कित्याक हाडलां?

बापूय : (हांसता.)

ती : तुमच्या मनांत कितें आसा तें सांगात.

बापूय : तें तुकां पुराय खबर आसा.

ती : तुमच्या पुताक विसरपाक जावंचें ना.

बापूय : म्हणजे तागेले गिरेस्तकायेक विसरपाक जावंचें ना न्हय?

ती : पैशांचो माज मारिल्ल्यांक अशेंच दिसपाचें.

बापूय : ताजे जिणेंतलें कुशीक सर. मागता तितले दुडू मेळटले.

ती : परत सांगता. हावें ताचेर मोग केला, दुडवांचेर न्हय.

बापूय : म्हज्या प्रश्नाचो जबाब म्हाका मेळूंना.

ती : ताचे जिणेंतलें कुशीक सरुन हांव कितें करुं?

बापूय : आत्महत्या कर.

ती : आत्महत्या करपाक हावें कसलें पाप करुं ना.

बापूय : मागीर ते हत्येचें पाप म्हाकांच करचें पडटलें.

ती : निष्ठूर मनशा, तूं कितें उलयता?

बापूय : तुवें म्हाका निष्ठूर म्हळाच न्हय, मागीर हरकत ना. म्हजी निष्ठूरपणां सीद्ध करपाक हे म्हजे दोनूय हात पुरो.
(गळ्याक धरपाक हात मुखार करता.)

ती : राकेसा! तूं कितें करपाक सोदता.

बापूय : तुजो खून!
(तिका रागान पळयत रावता आनी मागीर ताच्या रागाचें शृंगारांत रुपांतर जाता. हांसता.)
पिसो हांव, फूल किस्मुरुनूच वडोवपाचें आसा जाल्यार-आदीं वास घेवुनूच मागीर किस्मूरचें. (नियाळून) वा! वा!

हें रसरसतें यौवन लुटप म्हळ्चार तुजे पिरायेंअितको तरणो जावप. पयलीं तुकां भोगतां आनी मागीर तुज्या अंताक कारण जातां.
(तिका धरपाक वता, ती हांगा थंय धांवपाक सोदता. तो तिका हाताक धरता. तिचेर बळजबरी करपाक सोदता. - प्रसंगानुरुप संगीत - ती हुयेलो मारता. बळजबरीच्या अेका अुंचेल्या खिणांक तिचो मोगी 'तो' येता.)

तो : पापा ! हात फाटीं घेयात.
(बापूय तिका सोडटा. ती तोचे बगलेक धांवून वता आनी हुंडकेवन रडटा.)

ती : योग्य वेळार तुमी देव कशे अुदेले नाजाल्यार हो राकेस म्हजी अब्रु लुटून म्हाका सासणांचो काबार करतलो आसलो.

तो : पापा, असली करणी आदारताना तुमकां मात्तूय लज कशी दिसना ?

बापूय : लज तुकां दिसपाक जाय तेन्ना दिसली ना. आनी आतां म्हाका विचारता ?

तो : लज दिसपासारकें म्हजें पावल पडूंना.

बापूय : तूं लजेक भौमान समजता जाल्यार समाजाचे नेमूच बदलचे पडटले.

तो : बदलूंकूच जाय. ज्या समाजाक लज खंयची आनी भौमान खंयचो हें पारखुपाची नदर ना तो समाज बदलपाकूच जाय. वयल्यादरा न्हय. मुळापासून बदलपाक जाय.

बापूय : तूं म्हजें आयकुंचो ना.

तो : तुमी सांगता तें खासा परमेश्वरान जरी सांगलें तरी आयकुंचो ना.

बापूय : परमेश्वराचीं फकाणां करशी. पुण बापायचीं फकाणां परवडपाचीं ना.

तो : ती तयारी केन्नाच केल्या हावें.

बापूय : आतां तुकां तुजो जीव सांबाळपाची तयारी करची पडटली. तुजो आनी हे तुजे मोगिकेचो.
(धारेचो सुरो काडटा.)
म्हाका जाय तें आजवेर घडलां. ह्या संवसारांत जर म्हाका म्हजो पूत अुरिल्लो नाकां जाल्यार तो अेक खिणभरुय अुरचो ना.

तो : आनी हांवूय तुमचोच पूत. तुमचो सभाव म्हज्याय रगतांत रिगला. म्हाका जाय तेंच जातलें. म्हज्या बापायन जर नाक हातांत धरुन म्हजें आयकुचें अशें म्हाका दिसता जाल्यार तशेंच जातलें.

बापूय : तशें जाल्यार पळोवया हे आडवाटेन तुका आनी तुजे हे प्रियेक कोण वाटावपाक येता तो.

तो : पापा, तुवें जिवीतभर लाखांनी दुडू जोडल्या जायत. पुण जिवीतांत लाख मनशांतलो अेक्कूय मनीस, तूं केन्ना जोडूंक पावूंना. अुदक कसो दुडू तुवें सांठयला जायत पुण निमाणे घडकेक अुदकाचो अेक थेंबो तोंडांत घालपी अेक मनीस तुवें जोडूंना.

बापूय : म्हण्टकूच हावें जोडूंना तें तुवें जोडलां तर ! वगीच तोंडाची वाफ कित्याक वडयता ? पळोवंया तुजे संकश्टाचे वांटेकार.

तो : ('तो' क) हांव लोकांक सादयतां.

बापूय : मात जाग्यावयलों हालशात जाल्यार हो सुरो दोगांयच्यो आंतकडच्यो भायर काडटलो.

तो : कोणाच्यो आंतकडच्यो कोणाच्या गळयांत पडटा तें कळपाक आतां कळाव लागचो ना. (हात वयर अुबारुन सिनाल करता.)
(कांय वेळान चार-पांच मनीस-गुंड कशें हातांत दांडे, सुरो घेवन येतात. अेकलो गुंड सुरो बापायचे मानेंक तेंकयता.)

गुंड-१ : हातांतलो सुरो सकयल वडय. नाजाल्यार तंवशाची पिपरी कशी तुजी मान तुटून तुज्याच पांयाचेर पडटली.
(बापूय सुरो वडयता. अेक गुंड तो सुरो अुबारता.)

बापूय : (सगळयांक पळोवन.) अरे, तुमी तर सगळे म्हजे कामदार. म्हज्याच पैशांचेर तुमी संवसार अुबारल्या आनी आज म्हजेरुच हात अुबारता.

गुंड-२ : आमी तुजे कामदार. पुण आमी तुजे बरें मागते अिश्ट न्हय.

गुंड-३ : तुज्या पैशांचेर आमी संवसार अुबारल्यात हें खरें पुण त्याखातीर आमी घाम गळयला.

गुंड-१ : तुवें आमकां दुडू दिल्या जायत पुण तुवें आमकां मोग, आपुलकाय केन्नाच दिवंक ना. ती दिल्या तुज्या पुतान.

गुंड-२ : तुज्या पुताखातीरुच्च आमच्या संवसारांत सुखशांती नंदूक पावल्या.

गुंड-३ : तो सांगता तें करपाक आमी राजी आसांव. ताजेखातीर जीवलेगीत दिवपाक तयार आसां.
(बापायक पश्चाताप जाता. तो मान सकयल घालता.)

बापूय : पूता, आज म्हजे दोळे अुकते जाले. दुडवांनी सगळें पैदासूं येता हया भ्रमांत हांव आयुश्यभर वावुरलों पुण आज म्हजी चूक म्हाका कळून आयली. तुजें म्हणणें खरें, हावें लाखांनी पैशे जोडले पुण लाखांतलो अेक मनीस हांव

जोडूंक पावलों ना. तें तुवें अितले ल्हान पिरायेर करुन दाखयलें. जाती-पाती, पत-प्रतिश्टा हचो सगळचो नकली वस्तु म्हणपाचें कळ्ळें म्हाका. हांव तुमची सगळचांची चूक मागतां. म्हाकां गुन्यांव भोगोस ! आजपासून तूं सांगता तशेंच जातलें. आजपासून म्हजे सगळे अिस्टेटिची अुस्तावारी तुजेकडेन सोंपयतां. तूंच तांचो धनी. म्हज्या समाधानाखातीर निमाण्यो दोनूच गजाली हांव करतां. पयली गजाल म्हळचार म्हज्या सगळचा कामदारांक आयच्या दिसाचो अुगडास म्हण हांव बोनस जाहीर करतां आनी दुसरी गजाल म्हळचार –

('तो' आनी 'ती' चे हात अेकामेकांच्या हातांत दिता. सगळे ताळयो मारतात आनी घोशणां दितात.)

– धाकलो धनी झिंदाबाद !

– व्हडलो धनी झिंदाबाद !

(सगळीं पात्रां थीर अभिनयांत रावतात. लेखक, दिग्दर्शक आनी प्रेक्षक तांच्या म्हऱ्यांत येतात. प्रेक्षक अुमेदीन ताळयो मारीत येता तर लेखक आनी दिग्दर्शक मातशे चिंतेन.)

प्रेक्षक : अखेर जैत म्हजेंच जालें कांय ना ? तुमच्या नाटकाक म्हजोच शेवट मुदयेक थीक कसो बसलो कांय ना ?

दिग्दर्शक : पुण म्हजें मन आजून सांगतां हावेंच सुचयिल्लो शेवट योग्य आशिल्लो.

लेखक : म्हजें मत हांव कित्याक बदलूं तें म्हाका आजून कळूं ना.

(थीर देखाव्यांतलीं 'तो' आनी 'ती' मनशावरी वागपाक लागतात. तीं दोगांय लेखक, दिग्दर्शक आनी प्रेक्षकाम्हऱ्यांत येतात. ते तिगूय कांचवेतात.)

तो : तुमी कितें चलयलां ?

ती : आमी कितें खामसुत्रीं बावलीं ? तुमकां जाय तशीं नाचोवपाचीं ?

तो : आमचे जिणेंक कितेंतरी संगती आसा कांय ना ? तुमचे तकलेंत येता तशीं आमकां माचयेर दाखोवप !

ती : अखेर आमींय मनशांच न्हय ? काय तुमचेलेखी आमी पाळीव जनावरां ?

प्रेक्षक : शे, अशें कशें जायत ?

तो : तूं ?

प्रेक्षक : प्रेक्षक.

दिग्दर्शक : दिग्दर्शक.

लेखक : लेखक.

ती : म्हण्टकूच हे कथेचो मूळ सुत्रधार तूं ?

लेखक : हांव सुत्रधार न्हय. हांव फकत निमित्ताक कारण जालां अितलेंच.

तो : म्हणजे ?

लेखक : ही कथा म्हळचार सत्यघटना. सामकी खरी.

तो : ती घटना खरी देखुनूच तर आमकां हें मान्य ना.

लेखक : कितें मान्य ना.

तो : तुमी जो आमचे जिणेची विटंबणा चलयल्या तें आमकां मान्य ना.

तो : आमची जीण तुमी लागशुन पळयल्या ? काय अुखल्ली जीब लायली ताळयाक ह्या न्यायान वयलेदरा कितें दिसलां ताचेर नाटक रचलां ?

तो : रचलां कसलें ? कर्माचें ? पाडलां ?
कोण आत्महत्या सुचयता. कित्याक म्हण आत्महत्या करप ? संवसारांतल्या अशा कितल्या लोकांक म्हण तुमी आत्महत्या करुंक लायतले ? जल्मभर आंकवार रावप म्हण्टा तें कसलें नस्तें फॅड. जल्मभर आंकवार रावप्यांच्यो भानगडी, तांचें आयुश्य सोंपुनूय सोंपना म्हणपाचें खबर ना तुमकां ? जल्मभर आंकवार रावप म्हळचार अेका दिसाचो अुपास कसो दिसलो तुमकां ? गरिबांकडल्यान गिरेस्ताक खालतेंपण हाडून त्या गरीबाक स्वप्नरंजनांत दवरुन ताका दिसानदिस दुबळो करुंक सोदतात ?

लेखक : तशें न्हय. म्हाका जें खबर आसलें ताचेरुच हावें बरोवपाचो यत्न केलो.

तो : तुकां खबर आसलें म्हणजे कितें ? वर्तमान पत्रांतल्यो बातम्यो वाचून ताचेर घरबसल्या नाटकां बरोवपाचो धंदो चलयला तुमी ?

तो : आमची जीण केन्ना बारिकसाणेन पारखून घेवपाचो यत्न केला तुमी ?

दिग्दर्शक : अशेंच कांय ना. लेखन हो अेक अणभव. घरबसल्या लेगीत तो घेवं येता.

प्रेक्षक : पात्रांचो अभ्यास आसुंकूच जाय अशें बंधन लेखकाचेर कित्याक आसचें ?

तो : तूं दिग्दर्शक आनी तूं प्रेक्षक. तुमी हांगां अुलोवपाचो प्रश्नूच येना. कारण हांगां मूळ नाटकूच जावूंना.

ती : गरजेभायर नाका थंय चुळबुळ करपाची वृत्ती आयचे मुस्तित ह्या लोकांत बळावल्या हें खरें.

तो : तर आमची सत्यकथा तुमकां समजून घेवपाची आसा ?

ती : आतां तर ती तांकां सांगपाकूच जाय. कारण हाच्या आदीं आमचे विशींच्यो तीन कथा तांणी रचल्या. आनी तिनूय बोगस.

तो : ही खरी कथा. आमचे कथेक शेवट नाच. तिका फक्त सुरवात आसा. आनी ते कथेंत प्रेक्षकान हाडिल्ले लोक नात.

(लोक वतात.)

दिग्दर्शकान हाडिल्लो हो बापूय ना.

(बापूय वता .)

हे कथेंत आसा आमी आमचे कथेसयत. (काळोख)

(अुजवाड.)

(अेका खाजगी ऑफिसांत.)

(- मेज आसा. मेजार फोन. मॅनेजराक बसपाक कदेल. ऑफिसचो प्यून मुखार अेक कदेल हाडून दवरता. फोन वाजता. प्यून फोन घेता.)

प्यून : हॅलो, हय. तांचो प्यून अुलयतां. सायब येवंना आजून. आनी मातशान येवपाचे जाले. तुमी फोन केल्लो म्हण सांगतां तांकां. कित्याक तें तुमी सांगपाची गरज ना. म्हाकां खबर आसा. अुडट्या शेवण्यांचीं मेजपी आमी. तुमची चली - म्हणजे तुमी धाडिल्ली चली. आज अिंटरव्हयूक आयल्या ? हय. पळयल्या हावें. भायर अुबी आसा. कितलीं जाणां आयल्यांत कांय म्हण्टा ? आतां धामेरेन अिकरा जाणां आसलीं. आनिकूय येत. ॲप्लीकेशनां पंदरावयर आसात. स्टेनोच्यो व्हॅकन्सी कितल्यो काय म्हण्टा ? शंबर. हय. फक्त शंबरा मुखावयलीं दोन शून्यां काडपाचीं. हय तर. फक्त अेक. आदली सोडून गेली म्हणून तर दुसरी घेता न्हय ? आतां आदलेन सर्व्हिस कित्याक सोडली तें हांव कशें सांगूं ? तुमी फोन केल्लो म्हण सांगतां. आनीक कोणाचे फोन आयिल्ले कांय म्हण विचारता ? तें तुमी विचारिना जाल्यार बरें आसलें. कित्याक, सगळचांचेवतीन फोन आयिल्ले. तुमीच अेकटे अुरिल्ले. सकाळच्यान फोनूच घेवपाचें काम करतां हांव. तुमकां आशा ना ? चलयेची टार्यापंगाची स्पीड अुणीं आसा ? अेक सांगू ? हांगा टार्यापंगाची स्पीड अुणीं आसल्यार कोंताक येता. पुण बाकिच्या कामाची स्पीड - - - लक्षांत आयलें न्हय तुमच्या ? तुमचे चलयेक धाडूं नाकात म्हणजे जालें. हय. हय. सांगतां तशें सांगतां. बरें. ब ऽ ऽ रें. (फोन दवरता. सुटा बुटांतलो मॅनेजर (तो) येता. कदेलीर बसता.)

प्यून : फोन आयिल्ले.

तो : कोणाकोणांचे ?

प्यून : सगळ्यांचे. फावोर मारपाचे. कोणाची भाची, कोणाची नात, कोणाची चली, कोणाची पुतणयी, कोणा अिश्टाली चली, सोयरी, धायरी.

तो : कोणाल्या फावोराची दखल घेवपाची गरज ना. चल, अिंटरव्ह्यू सुरु. अेकले अेकलेक धाड. (प्यून भाथैर वता. भायरसून ती येता. तो कांचवेता.)

तो : तूं?

ती : अितलो कांचवेलो कित्याक? पयलेच खेप पळयता?

तो : तशें न्हय.

ती : मागीर?

तो : आज अशें येवपाचें कारण?

ती : आज येवपाचें न्हय?

तो : आज तुजे रिते जाल्ले व्हॅकन्सी खातीर अिंटरव्ह्यू घेतां.

ती : म्हजी अडचण जावंची ना.

तो : तुज्यान आजुनूय सर्विसेर येवं येता.

ती : गेल्ली सर्विस मागपाखातीर हांव परत आयलां म्हण समजलो?

तो : पुण सर्विस सोडपाक तुकां कारण तरी कितें? काय बरी स्टेनोची नोकरी. वेळावेळ पगार.

ती : मुखावयलें सगळें सांगतलो कांय कितें? (हांसता)

तो : पुण तुवें सर्विस कित्याक सोडली? आनी सोडटनां म्हाका कल्पनांय दिलो ना. रेजिगनेशन पोस्टांतल्यान धाडून दिलें.

ती : चड वायट दिसलें?

तो : दिसपाचेंच.

ती : पुण कित्याक दिसूंक जाय? तुमी येदचा व्हडल्या फर्मचे धनी, हांव अेक सादी स्टेनो.

तो : पुण हाचेभायरुय आमचें वेगळें नातें आसलें.

ती : चुकता तूं. नातें न्हय. संबंद. फक्त संबंद. आनी तेचखातीर म्हाका ही सर्विस सोडची पडली.

तो : घरा कळ्ळें? धुसपूस जाली?

ती : घरा कळ्ळांच जांवये. पुण धुसपूस जांवचीना. कारण घरांत हांव अेकटेंच

जोडून आवय बापायक पोसतां. म्हजेविशीं धुसपूस केल्यार तांकां म्हजी जोड मेळचीना ह्या भंयानूच तीं तोंड धापून वगी रावतलीं.

तो : मागीर सर्विस सोडपाचें कारण ?

ती : तुजो मोह सुटपाखातीर म्हाका सर्विस सोडचीच पडली.

तो : म्हणजे ?

ती : म्हजें लग्न थल्लां. न्हवरो पळोवन बी गेला. जवळजवळ सगळें जावपांतूच जमा.

तो : तुकां मानवलो ? कसो आसा ? बरो दिसता ?

ती : आरे, न्हवरो म्हाकां आनी अुमळशीक तुकां कित्याक ?

तो : न्हवरो बरो आसल्यार म्हाका खोस भोगतली. तुज्या सुखाचे कल्पनेन.

ती : मागीर तूंच कित्याक लग्न जायना म्हजे लागीं ?

तो : कसलीं फकाणां करता गो ? लग्न जावपाचें आसल्यार आमी अितलीं लागीं कित्याक येतलीं आसलीं ?

ती : कितलीं लागीं ?

तो : आज म्हाका परत चाळोवन घालूं नाका आं.

ती : आरे भिह्या, लग्नांक आजून खूप दीस आसा.

तो : कोणाच्या ?

ती : म्हज्या. तुजें कितें, तूं गिरेस्तालो कुंवर. आवयबापायन मनांत हाडल्यार तूं फाल्यां सव्यार चडशी. आमचें तशें ना. धा कडचे धा पोत जुळून येवपाक जाय तेन्ना खरें.

तो : तुज्या लग्नाची हांवच खटपट करतलों आसलों. पुण वगीच नाका आसताना दुबाव नाकां म्हण वगीच रावलों.

ती : तेंच बरें.

तो : अेक मात मानांत खाल्लेलेभशेन दिसता.

ती : कितें ?

तो : ही जातीची दोंड आमचेमदीं नाशिल्ली जाल्यार घडये...पुण मागीर दिसता की, अेका गरीबाले चलयेक अेका गर्भ श्रीमंताले थंय सून म्हण वावुरपाक बरीच आडखळ जातली आसली. हांव ताची कल्पनाय करुंक शकना.

ती : आरे, दादलो जावनय तूं दुबळो ! असो विचार म्हज्या मतांत केन्नाच

आयलोना. आमचे पयले भेटींतूय आनी आतांचे भेटींतूय. आमी खरीं वेवहारी मनशां. सत्याक पारखुपाची तांक आमकां आसली म्हणूनूच आज अेकामेकां-पासून पयस वचपाच्या खिणांतूय आमच्या मनांची थीरताय बिगडूंना.

तो : ह्या समाजाक फावसारकें आमी प्रेम केलें.

ती : ताका प्रेमबीम नावां दिवन वगीच अुतरांचो खेळ कित्याक मांडटा? आमी दोगांय अेकठांय आयलीं. परिस्थितीची सुनशा घेवन अेकामेकांक दिवं येतालें तें आमी दिलें. अेकामेकांचेर अन्याय जायनासताना.

तो : आज तोच वेवहारी अुपाय आपणावन पयस सरुंया.

ती : आरे पुण लग्नाक आजून दीस आसात.

तो : नाकां. आतां हेंच मेळप निमाणचें. तूं लग्न जा. लग्नाआदीं कितें घडिल्लें तें विसरुन वच.

ती : विसरपाचें काम काळूच बेस बरें करतलो. म्हण्टकूच ही भेट निमाणी?

तो : हय निमाणी.

ती : अेक सांगपाचें विसल्लें, न्हय तेंच सांगपाक आज आयिल्लें.

तो : कितें?

ती : म्हाका तुजेपासून दीस गेल्यात. दोन म्हयने जाल्यात.

तो : मागीर?

ती : मागीर कितें? अॅबोर्शन!

तो : अॅबोर्शन?

ती : अितलो कांचवेता कित्याक? ही काय पयलीच खेप न्हय.

तो : पुण मनांक पटना.

ती : कितें?

तो : आपलोच गर्भ -

ती : आपल्याच पैशांनी ना करप.

तो : हांव पैशांखातीर म्हणना. हांव पैशांचो पूत न्हय.
(पैशे काडून दिता.)

ती : तूं लक्ष्मीचो पूत!

तो : गिरेस्तांकूय भावना आसतात.

ता : आनी त्यो विकपाची आनी विकत घेवपाची तांकां संबंध आसता.

तो : तुजें कल्याण जांव !

ती : अितलो हळवो जावं नाकां. तुजेकडसून म्हजेर अन्याय जाला असली भावना मनांत रिगोवन घेवं नाकां. अेका गरीबाले चलयेक आपणें फटयली अशें समजूं नाकां. सुंदर चलयांक लुटचें अशें, जशें गिरेस्त चल्यांक दिसता तेचभशेन गिरेस्ताल्या राज बिडचा चल्यान आपणांक लुटचें अशें गरीबांल्या चलयांकूय दिसता. आनी जगलोकाक कळटकूच मागीर ते गिरेस्तांनी गरीबांचेर केल्ले बलात्कार थरतात.

तो : कितलें निबर सत्य अुलयता तूं ?

ती : आयच्या काळांतलें. न्हय ?

तो : चल तूं. खऱ्यांनीच तुजें कल्याण जातलें.

ती : तुवें पैशांची वेवस्था केल्याच. आतां तें अवश्य जातलें बाय.
(ती हांसत वता.)
(तो सुन्न जावन विचार करता. भानार येता. मेजावयली बेल मारता.)

तो : नेक्स्ट.
(दुसरी अेक चली येता. तो तिका पळयत रावता. ताच्यो चित्तवृत्ती बदलतात.)

चली : म्हजें नांव...

तो : नांव सांगपाची गरज ना. पास.
(कांय नोटी काडून दिता.) हे घे.

चली : हे पैशे कित्याक?

तो : ॲडव्हान्स.

चली : ॲडव्हान्स?

तो : ॲडव्हान्स पगाराचे न्हय.

चली : मागीर?

तो : पयल्या ॲबोर्शनाचे.

चली : (किळांचून) ॲबोर्शन?
(तो हातांत नोटी घेवन आनी चली कांचवेवन थीर रावतात. लेखक, दिग्दर्शक आनी प्रेक्षक मानो सकल घालून तांचेमुखावयल्यान प्रेक्षक घरांत वतात. (काळोख.)

‘ चौरंग ’ संग्रहांतल्या अेकांकीविशीं

अेक / अेका जुंव्यार जंय

लेखन : १७ । १ । १९७८, साहित्य अकादमी आयोजित अेकांकी लेखकांचें शिबिर – पुणें

पयलो प्रयोग : ता. २६ । २ । १९७८, कला शुक्लेन्दु आयोजित प्रायोगिक अेकांकी सर्त पणजी. निर्मिती - सानमाची पणजी.

पयली अुजवाडावणी : जाग डिसेंबर १९७७.

पयली वितरावणी : ता. १८ । १ । १९७९, रातिच्या ९-३० वरांचेर, आकाशवाणी पणजी.

दोन / पावणी

पयलो प्रयोग : १९७९, कला अकादमी महाविद्यालयीन कोंकणी अेकांकी सर्त, कला अकादमी थेअटर पणजी.
निर्मिती – गोवा कला महाविद्यालय पणजी.

पयली अुजवाडवणी : जाग दिवाळी अंक १९७८.
पयली वितरावणी : ता. १७ । १ । १९८०, रा. ९-३० वरांचेर, आकाशवाणी पणजी.

तीन / मर्णकटो

पयलो प्रयोग : ता. ६ । ७ । १९८०, कला अकादमी महाविद्यालयीन कोंकणी अेकांकी सर्त, कला अकादमी थेअटर पणजी.
निर्मिती – गोवा कला महाविद्यालय पणजी.

पयली वितरावणी : ता. १७ । ७ । १९८०, रा. ९-३० वरांचेर, आकाशवाणी पणजी.

चार / आनी अेक पोर नागडेंच अुरता

लेखन : ता. १४ । ६ । १९८०, पणजी.

पयलो प्रयोग : ता. १९ । १२ । १९८०, सांतेरीभाट वळवय.
निर्मिती - रंगसांगाती वळवय.

पांच / खामसुत्रीं

लेखन : ता. २९ । १२ । १९८०, पणजी

पयलो प्रयोग : ता. १५ । २ । १९८२, कला अकादमी महाविद्यालयीन कोंकणी अेकांकी सर्त, कला अकादमी थेअटर पणजी. निर्मिती - गोवा कॉलेज ऑफ फार्मसी पणजी.

पुंडलीक नारायण नायक हांचो कोंकणी माचये वयलो नाटचाविष्कार

- रानसुंदरी – बालनाटच
- गांवधनी गांवकार – अेकांकी संग्रह
- खण खण माती – नाटक
- रक्तखेव – नाटक
- राखण – नाटक
- छप्पन्न थिगळी येसवंत – अेकपात्री
- चौरंग – अेकांकी संग्रह
- सुरींग – नाटक

अुजवाडाक आयिल्ली हेर बरपावळ

- मुठय – कथा
- पिशान्तर – कथा
- बांबर – कादंबरी
- अच्छेव – कादंबरी
- गा आमी राखणे – कविता

पुंडलीक नारायण नायक

तरणे पिरायेर लेखनांक सुरवात.

साहित्य साधना वेगान आनी खोलायेन चलत आसा.

कविता, कथा, कादंबरी,

बालसाहित्य, नाट्य आदी साहित्य प्रकारांत

आजवेर तेरा पुस्तकां उजवाडाक आयल्यांत.

फाटल्या पांच वर्सांसावन

एकांकी लेखन चालू आसा.

आजूय तांच्यो एकांकी

स्पर्धांनीं तस्त्रीपो जोडटात.

१९८० वर्सा तांचे 'मर्णकटो' एकांकीक

अखिल भारतीय नाटकांचे सर्तित

पयलें अिनाम फाव जालें.

अल्पकाळांत कोंकणी रंगमाचयेक

भारतीय रंगमाचयेचे पंक्तित बसोवपाचो

तोखणायेचो वावर ताणी केला.

अपुरबाय प्रकाशन